Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

În pagina 2:
CRONICA LITERARĂ
de OV. S. CROHMĂLNICEANU

În pagina 8:
Tudor Arghezi pe meridianele lumii
de AL. GÎRNEAȚĂ

În pagina 5:
CICLU DE VERSURI
de AUREL RĂU

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

pag. 4
Două schițe
de ȘTEFAN LUCA

pag. 8
WILLIAM SAROYAN:
De felul meu
(schiță)

Anul XII Nr. 6 (569) joi 4 februarie 1965 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ — 8 pagini 1 leu

ADUNAREA GENERALĂ A COMITETULUI DE CONDUCERE AL UNIUNII SCRIITORILOR

Acordarea premiilor pe anul 1964

In ziua de 30 ianuarie 1965 a avut loc la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" o adunare generală a Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din R. P. Română în care s-a hotărît convocarea Conferinței pe țară a scriitorilor în cursul lunii februarie a.c.

Au fost primiți noi membri definitivi și stagiari ai Uniunii Scriitorilor și s-au acordat premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 1964.

Premiul de proză: **Fănuș Neagu,** pentru volumul „Cantonul părăsit", **D. R. Popescu,** pentru volumele „Vara oltenilor" și „Fata de la miazăzi", **Papp Ferenc** pentru volumul în limba maghiară „A Gyökerek alatt" (Sub rădăcini); premiul de poezie: **Nichita Stănescu,** pentru volumul „O viziune a sentimentelor"; premiul de reportaj și publicistică: **Paul Anghel,** pentru volumul „Arpegii la Siret"; premiul de critică literară: **Paul Georgescu,** pentru volumul „Păreri literare"; premiul de istorie literară: **Alexandru Oprea,** pentru volumul „Panait Istrati"; premiul de literatură pentru copii și tineret: **Gellu Naum,** pentru volumul „A doua carte cu Apolodor"; premiul de traduceri: **Ioanichie Olteanu** pentru volumul de traduceri din limba maghiară „Poezii" de Horvath Imre. Comitetul Uniunii Scriitorilor a mai acordat un premiu special lui **Tașcu Gheorghiu** pentru traducerea romanului „Ghepardul" de Giuseppe Tomasi di Lampedusa.

MIHAI BENIUC

Curți la Roma

In ulițele-acestea-nguste, scurte
La fiecare pas găsești o curte
Cu flori, copaci, antichități, fîntîni,
Cu lucruri vechi, rămase din bătrîni,
Cu bucuria vieții ce se saltă
Arbuști chiar pe ruina cea mai naltă.

Din strada zgomotoasă cînd pătrunzi
De-atîta modernime să te-ascunzi,
Deodată simți că ești în altă lume
Ce nu mai poartă parcă nici un nume,
Dar își păstrează ne-ntinata vrajă
Pe sub tărcata vremii noastre coajă.

Italic piept, subt scoarța ta străbună
Interioare curți cîntînd răsună
Și cîte-un zeu, o marmură zdrobită,
Să răsfoiești veciile te-nvită
Și să te-ntrebi: din clipele fugare
Nu-i prietenia cea mai bună oare?

Nu-s lacăte la curți nici porți închise,
Intrările la flori nu-s interzise
Și dacă din străvechile inscripții
Nu prinzi mai mult ca din pe zid înfipții
Arbuști în floare, totuși parcă simți
Privindu-te cu drag ochi de părinți.

Roma, dec. 1964

Turnarea oțelului în lingotiere — Fotografia GH. VINȚILĂ

AERE PERENNIUS! *)

Cred că nu s-a aflat om în țară care să nu fi citit cu maximă atenție și curiozitate cifrele comunicate de Direcția Centrală de Statistică privitoare la îndeplinirea Planului de stat al Republicii Populare Române pe anul 1964.

Cifrele contabilizate acum într-un concentrat tablou sinoptic îmi evocă, între altele, cîteva imagini pe care le-am văzut în țară nu cu multe luni în urmă. Eram la Hunedoara, în preajma zilei de 23 August, cînd am zărit echipele de constructori lucrînd la finisarea ultimului cuptor din Oțelăria nouă, un cuptor de un gabarit cu totul impunător, după ce cu puține săptămîni în urmă terminaseră un cuptor similar. Ștefan Tripșa dădea explicații, ca un ghid binevoitor, unui numeros grup de studenți clujeni veniți din excursie la Hunedoara, arătîndu-le nu numai noua oțelărie, dar și cea mai nouă construcție a ei, cuptorul nr. 7. Am intrat sub bolta cuptorului, admirîndu-i căptușeala zidăriei refractare. Gestul era posibil și nu avea în el nimic temerar, deoarece mai erau cîteva zile pînă la punerea lui în funcțiune, dar astăzi chiar și cel mai înflăcărat reporter trebuie să stea la o distanță prudentă, privind dîrdora flăcărilor sub protecția ochelarilor de cobalt.

Și iată, cifrele comunicate acum de Direcția Centrală de Statistică amintesc că în cursul anului trecut au intrat în funcțiune la Hunedoara două cuptoare cu o capacitate anuală de 270 000 tone oțel fiecare. Dar fantastica biografie a oțelului începe abia de aci înainte, din clipele solemne și incandescente cînd lichidul de foc este turnat în țagle, urmînd a fi transformat în cele mai felurite profile, în piese și carcase de mașini. Și cine dintre noi nu s-a reîntîlnit cu oțelul, fie în uzinele de tractoare și camioane de la Brașov, fie în halele șantierelor navale de la Oltenița și Galați, sau în marile ateliere ale uzinei de locomotive Diesel din Craiova? Pe cîmpurile cu bucate de pe întinsul patriei s-au aflat la sfîrșitul anului trecut 74 400 tractoare, 63 500 semănători mecanice și 35 200 combine pentru cereale. In anul trecut au coborît de pe conveierele uzinelor românești 22 112 autovehicule și au fost fabricate alte 85 locomotive Diesel electrice. În cabina de comandă a uneia din ele am călătorit în septembrie anul trecut de la București la Constanța, admirîndu-i ca un reporter, dar și ca un mecanic sui-generis, înaltele calități tehnice.

Încă mai este proaspătă în sufletul nostru imaginea rotundă și strălucitoare a Expoziției realizărilor economiei naționale deschisă în crugul verii, anul trecut. Cifrele comunicate acum de Direcția Centrală de Statistică sporesc și continuă ecoul acelor memorabile imagini.

Petru VINTILĂ

(Continuare în pagina 3)

*) „Exegi monumentum aere perennius" (Horatius) = Am înălțat un monument mai trainic decît bronzul.

TUDOR ARGHEZI

Așteaptă

Așteaptă ca prin mîna umbrii să treacă lucrurile toate...
Velința cîmpului începe să se-nfășoare-n vale sul.
Tîrît de bivoli, plugul nopții va răsturna cetăți și sate
Și somnul le va strînge-n fînul și paiele dintr-un pătul.
Așteaptă să-și scurteze drumul îndelungarea și să piară,
Să-ți fie stîncile de smirnă și pașii-n pietre ca de ceară,
Să se apropie vecia de noi și-n șesuri să se verse,
În vreme ce din tabla legii prind grai și rîndurile șterse.
Așteaptă să se piardă viața, care ațîță și-nfioară,
Urîtul să se tupilească pe după șurile din curți,
Să-și puie și durerea noastră o coardă nouă la vioară
Și stîlpii granițelor negre să ți se-arate strîmbi și scurți.
Atuncea, în odăjdii albe, prin plopii paznici de hotare,
Vom strecura comoara vie spre ceruri mai nemuritoare.

1965

COORDONATE NOI

Termenul de tineri scriitori a devenit de la o vreme echivoc: îl revendică și-l păstrează cu egală îndreptățire două generații de prozatori. Prima (Fănuș Neagu, D. R. Popescu, N. Velea, Ion Băieșu etc.), convertind o determinare de cronologie literară și de vîrstă într-un sinonim, dezmințit rareori, al beletristicei de substanță și al efortului înnoitor, constituie un sector de mare pondere al literaturii noastre noi, frecventat asiduu de critică și cititori, marcîndu-și procesul de maturizare prin lucrări de acut interes iar prestigiul printr-un deja observabil prozelitism artistic. Ultima cuprinde fie autori care și-au impus deja un nume fără să impună încă totdeauna o structură artistică proprie, fie debutanți ce oferă un nume inedit cu speranța sau — uneori — promisiunea unei literaturi inedite. Aci nimic nu e definitiv, cristalizările și recristalizările sînt probabile și, uneori, de dorit; referindu-se la acest domeniu, judecata critică trebuie să se mențină într-un regim al prudenței, fără să aibă totuși iluzia că va evita întotdeauna erorile. Ultima promoție literară e întotdeauna astfel, cu contururi labile, cu apariții de ultimă oră și renunțări, cu abdicarea de la o tradiție beletristică și răsturnări de viziuni epice, cu deplasări de la un gen la altul sau, în cadrul aceluiași gen, de la o modalitate la alta, cu abandonarea unor direcții artistice inițiale și promovarea altora. E o regiune vulcanică, lîngă granițele perfid deschise ale literaturii; magma acum efervescentă se va închega, o parte, în monumente perene, o parte însă se va scurge nefolositoare. Acest articol își propune să schițeze cîteva observații în legătură cu prozatorii care au debutat în ultimii cîțiva ani. El nu are pretenții de generalizare și sinteză. De altfel un studiu de sinteză cu bibliografia alcătuită din volume de debut mi se pare prematur. Mă voi limita deci la una sau două observații de ansamblu și la cîteva referiri concrete. Evidentă este, de pildă, preocuparea scriitorilor de care vorbesc pentru problematica etică. Proza lor mi se pare, în felul acesta, deosebit de actuală într-un moment istoric în care unul din centrii marilor dezbateri s-a mutat cu precădere în conștiința oamenilor, antrenați într-o fertilă dispută interioară din care principiile socialiste de organizare a vieții — private și obștești — ies consolidate. O înseninare a sufletelor caracterizează multe din personajele autorilor la care ne referim. Adie pretutindeni briza unei înalte purități. Alunecarea în vag și idilic este însă, adeseori, mai mult decît o primejdie: un fapt. Oricum, elevația morală nu stă rău în paginile aparținînd celei mai tinere echipe scriitoricești. La o lectură mai întinsă descoperri că proza lor acoperă

Valeriu CRISTEA

(Continuare în pagina 7)

MARIA BANUȘ

Flori

In amintirea Mariei Cruciat din Rășinari

Meșteră Marie,
zugrav de blidare,
ce euritmie
ai aflat sub soare!

Seara ce se lasă,
frunza ca de miere,
le-ai adus în casă,
s-anine-n cuiere.

Ai stors dintr-o floare
și dintr-o buriană,
zbenghiul de culoare,
ora diafană.

Unde ești, Marie,
zugrav de blidare?
Seara fumurie
te striga din zare.

Ți-au mîncat viermușii
mîinile-alduite,
ochii jucăușii,
genele cernite.

Dar ai smuls din clipă
umbra-i călătoare,
si-ai rămas risipă,
lină, de culoare...

AUREL MIHALE:

„Hotărirea"

Această povestire ne-a convins odată mai mult că Aurel Mihale este unul dintre prozatorii noștri care scrie pagini dintre cele mai autentice despre război. Regăsim atmosfera agitată a **Nopților înfrigurate**, oamenii avîntați și situațiile dramatice de acolo, dar totul văzut acum cu un plus de sobrietate și de adîncime artistică. Aurel Mihale își studiază mai bine eroii, psihologiile au motivări mai temeinice, depășind unidimensiunea instantaneului. E adevărat că dominanta rămîne și acum acțiunea (atacurile contra trupelor hitleriste), însă ea devine într-o mare măsură cîmpul de rezolvare a unor drame morale, ca aceea a colonelului Boteanu, eroul principal al povestirii. În fapt, noi nu asistăm decît la un final și nu la desfășurarea propriu zisă a zbuciumului interior. Finalul acesta însă are premize vechi și ne spune mult despre esența și profilul eroului.

Colonelul Boteanu fusese comandantul unei unități de pe granița de vest, pe care a trebuit s-o părăsească umilit în urma dictatului de la Viena. Apoi a fost pus în disponibilitate de către Antonescu, pentru că îndrăznise să-i atragă atenția acestuia asupra caracterului aventuros al acțiunilor sale militare și politice. Drama lui Boteanu, declanșată în 1940, odată cu cedarea Transilvaniei, se adîncește treptat pînă la actul de la 23 August 1944. În acest moment, ofițerul patriot își dă seama că impasul a fost depășit și că există condițiile unei imediate redresări morale. Deși rezervist și cu sănătatea șubredă, colonelul pleacă voluntar pe frontul contra hitleriștilor însuflețit de dorința fierbinte a eliberării Transilvaniei. Umilirile se cereau plătite, anii de așteptare îndurerată se cereau răscumpărați. Urmează finalul adică însuși miezul povestirii lui Aurel Mihale.

Eroul își dezvăluie acum întreaga lui energie, își pune în valoare toată capacitatea lui militară de tactician al „situațiilor limită". Pătimaș și iute, ofensiv în orice clipă, cutezător și înflăcărat, așa cum îl caracterizează autorul, colonelul Boteanu este inima neobosită a regimentului. Complexitatea psihologică derivă din calitățile lui sufletești și din conduita, din preocupările și modul său de manifestare. Înverșunat contra dușmanilor, el este foarte apropiat de ostași, cu care stă de vorbă, sfătuindu-se în ajunul atacului; neclintit în hotărîri, el e în același timp o fire impresionabilă plîngînd ca un copil în fața unui tovarăș de arme care cade în luptă. Boteanu este un om dîrz și un visător, e o inteligență rece și un suflet cald. Alături de el mai pot fi remarcați înflăcăratul și viteazul căpitan Ovidiu Stanca, modestul delegat al Comitetului Central și poate mai mult decît alții, ostașul Cănilă, cu umorul și grija sa neadormită față de viața colonelului. Dar toți aceștia sînt schițe care fac parte din acel fundal, din acea atmosferă a frontului pe care Aurel Mihale îl descrie cu mînă sigură. Autorul știe să vadă atacurile în desfășurarea lor, năvalnică sau sincopată, să deslușească umbrele în clar-obscur, cavalcadele nocturne, să sesizeze aromele pămîntului amestecate cu izul de pucioasă al proiectilelor explodate. Mihale are intuiția reacțiilor și a lucrurilor concrete, zugrăvind lupta pe cîmpuri înoroiate, cantonamentele cu oameni istoviți pe lăvicere, odăile luminate cu lămpi de gaz, adăpostul unde comandantul stă fără somn aplecat asupra hărții. Izbutite, de asemeni, și uneori de-a dreptul emoționante sînt scenele de despărțire și întîlnire dintre armata noastră și populația satelor de pe graniță și aceea a plecării colonelului Boteanu de la regiment în urma chemării sale la București.

Povestirea își urmează cursul sobru, evidențiind prin toate elementele ei caracterul eroului principal și izbînda visului său patriotic. Sînt de observat pe alocuri și anumite fisuri, unele de ordin psihologic, altele de ordinul compoziției. Astfel, mi s-a părut că evoluția politică a lui Boteanu este grăbită sau în orice caz insuficient motivată.

Am fi dorit din partea autorului un efort de concentrare epică asupra acestei scrieri care reface așa de autentic o atmosferă și un destin uman.

GHEORGHE TOMOZEI:

„Fîntina culorilor"

S-a spus pe bună dreptate că poezia și în genere literatura care se adresează copiilor trebuie să placă în egală măsură și adulților. Acest adevăr și în același timp deziderat este, din păcate, nu odată ocolit de către autori. Pornindu-se de la ideea rezonabilă că poezia pentru copii are nevoie de o claritate și o simplitate maximă, se ajunge foarte ușor la simplificare și la alungarea imaginii din poezie. Cele mai frecvente sînt însă clișeele, locurile comune. N-aș vrea să-l fac pe Gh. Tomozei, doamne ferește, posesorul tuturor acestor defecte, dar unele se simt și în poezia lui. Alături de poezii educative în care ideile se țes cu finețe în imagini, (**Fîntina de culori**) apar și proze rimate (**Cîndva în școala noastră**) în vecinătatea unor versuri ce comunică prospețime (**Ninsoare**), mai pot fi întîlnite și imagini istovite printr-o îndelungă uzură.

În prima parte a plachetei sale, Tomozei oscilează între aceste două extreme punînd laolaltă cu cîteva poezii izbutite, unele pe care ar fi fost preferabil să le uite în reviste. Poetul se regăsește însă fiind mult mai egal cu sine în acele inspirate, **Pagini dintr-o carte a florilor**. Aici abia își pune în valoare verva imagistică și spiritul inventiv, care în ciclul anterior sînt atît de palide. Continuînd o veche tradiție, Tomozei rescrie „legenda", povestea macilor, a daliei, a crinilor etc. De obicei se apelează la anecdotă, la o întîmplare de basm, însă aceasta echivalează cu o metaforă. În timp ce albăstrița e sfioasă, păpădia e războinică, iar dalia trufașă și stingheră ca o fată bătrînă. Intrăm în domeniul fabulei, căci se trag și unele concluzii morale, caracterologice. Poetul repovestește, dar o face „cu vorbele lui", care sînt spuse cu rost și cu intuiția „individualității" florilor. Macii singuri amintesc luptele eroice. „O, macii-n care soarele se strînge / sînt urmele lui Făt-Frumos, de sînge, / din lupta ce-a purtat-o în poiana, / de-argint, pentru Ileana Cosînzeana". Crinii evocă o geologie feerică: „Crinii-au fost, cu scînteieri smerite, / în uitate peșteri, stalactite. / Curcubeie, împietrite-n gheață, / scînteiau cu schimbătoare față".

Dalia nu-i decît prințesa mofturoasă din poveste: „Mai pune-o fundă și mai pune una... / Cînd a sfîrșit, pălea în zare luna. / S-au risipit în patru zări nuntașii / și mirele-a plecat, s-au dus și nașii...".

E aici un penel grațios, care știe să aștearnă culorile pe pînză, dar care uneori se împiedică (tare mă tem că din grabă) lăsînd obositoare pete.

Al. SĂNDULESCU

● PE SCURT DESPRE CĂRȚI

ȘT. BĂNULESCU și I. PURCARIU:

„Colocvii"

Deși realizatorii volumului de **Colocvii** subliniază atît în cuvîntul introductiv cît și în întrebările puse diferiților scriitori și oameni de cultură că această carte se adresează tineretului, ea poate stîrni interesul tuturor iubitorilor de literatură. Neîndoios, lucrarea se adresează în primul rînd tinerilor (și nu numai tinerilor scriitori — așa cum sugerează chestionarul), dar problemele ridicate în cuprinsul ei, precum și forma variată — nu de puține ori inspirată — a expunerii pot deveni obiect de reflecție pentru cititorii de orice vîrstă și orice categorie.

Colocviile realizate de cei doi reporteri sînt bine venite: ele oferă o perspectivă contemporană asupra unor probleme fundamentale ale literaturii și artei. Subtitlul cărții (**Artistul și epoca**) acoperă numai preocuparea centrală a realizatorilor, fiindcă lectorul este invitat să urmărească probleme diverse: de la modul cum este receptată o operă celebră de mediul uman pe care-l reflectă (**Ion** de L. Rebreanu) la responsabilitatea scriitorului față de cititor și față de profesiunea sa (M. Preda); de la evocarea „condiției de odinioară a tinereții și a tînărului scriitor" (T. Arghezi, M. Ralea) la înfățișarea emulației sănătoase prezente azi în rîndul debutanților (M. Beniuc); de la prezența activă în peisajul artistic actual a creației și ideilor lui Caragiale sau Brâncuși la interpretarea contemporană a unor vechi motive poetice (Șerban Cioculescu) sau la fine disocieri și precizări în legătură cu măiestria literară, psihologia procesului de creație, traduceri, etc. (G. Călinescu, Al. Philippide, E. Jebeleanu). De altfel reporterii înșiși recunosc că Al. Philippide le-a oferit o „simultană" la mai multe „catedre culturale", discutînd despre: condiția contemporană a poeziei, psihologia actului de creație, traducerea versurilor, îndrumarea desfășurată de critică.

Interesul volumului nu rezidă însă numai — și nu în primul rînd — în natura chestiunilor abordate, ci în modul nuanțat și aplicat în care sînt ele tratate. Rezultînd dintr-o experiență personală bogată, aceste mărturii și observații ale creatorilor asupra artei aduc un „ce" inedit, un plus de prospețime care stimulează reflecția și o feresc de închistare scolastică. Nefiind teoretizări pretențioase, confesiunile au acea temperatură specifică laboratoarelor de creație, aduc „un soi de farmec și mai multă realitate" (ca să-l cităm pe E. Barbu care împrumută observația de la Sainte-Beuve).

În plus, volumul reușește să prezinte o serie de personalități artistice și științifice cu preocupările lor specifice în cadrul frontului nostru literar. Întrebările sînt alese cu grijă așa încît din răspunsurile primite obținem fie imaginea omului de cultură fin, discret, peste frazele căruia plutește o sinceritate gravă — rezultat al meditației îndelungate asociate cu activitatea (T. Vianu), fie conturul unui temperament agitat în care candoarea artistului nu exclude verbul mușcător, polemic (E. Barbu). Chiar și atunci cînd reporterii spun că nu intenționează creionarea unui portret, acesta se realizează, totuși. Din interviul cu profesorul G. Călinescu, de pildă, se desprinde imaginea unei personalități fascinante care a dat culturii române realizări de prim ordin, de la roman și poezie la studii capitale asupra istoriei literaturii. Prin scurtul comentariu final, în care realizatorii interviului își amintesc de faptul că „Șun se odihnește de treburile împărătești, cîntînd", imaginea schițată dobîndește un ax și conturul portretului devine mai apăsat.

Contribuția lui Ștefan Bănulescu și Ilie Purcariu nu se rezumă însă la alegerea unor întrebări potrivite în aceeași măsură pentru problemele contemporane ale literaturii și pentru specificul preocupărilor și talentului personalităților solicitate să răspundă. Așa cum se indică în **Cuvînt către cititorul** tînăr reporterii au recurs la formule variate, de la itinerariile reportericești la anchetele printre cititori, de la interviul imaginat, pe baza unor texte clasice, la interviul propriu zis. Reținem, în mod deosebit, **Interviu cu Caragiale**, sugestiv pentru felul cum autorul articolului **Cîteva păreri**, face observații pătrunzătoare despre artă folosind parabola și ironia.

Se cuvine să evidențiem iarăși, comentariile eseistice în care reporterul apare dublat de un critic și istoric literar stăpîn pe mijloacele de investigare a fenomenului artistic și a raporturilor sale multiple cu realitatea.

Unele comentarii însă — deși conțin observații judicioase și asocieri inedite — sînt realizate într-un stil căutat metaforic sub care se descifrează greu ideea (**Constantin Brâncuși**). Sînt accidente, într-un volum care, cum spuneam, delectează și îmbie la reflecție.

Gh. CIOMPEC

alb-negru

O carte utilă

Nr. 102—104 al revistei Presa noastră *e întovărășit de un amplu supliment semnat de Const. Antip și intitulat* Contribuții la istoria presei române. *În circa 200 de pagini, autorul schițează drumul parcurs de presa românească de la origini pînă în prezent, fixează principalele momente ale evoluției ei, subliniind pozițiile democratice, progresiste și rolul major pe care l-a avut de-a lungul deceniilor presa muncitorească, socialistă și apoi comunistă. În prima parte a lucrării, autorul se ocupă de începuturile presei române, de presa revoluției din 1848, de presa din perioada formării statului național român, de ziarele și revistele de după instaurarea și organizarea regimului burghezo-moșieresc (cu specială oprire asupra publicisticii lui M. Eminescu și I. L. Caragiale), de apariția presei muncitorești și socialiste și de presa română în primele decenii ale secolului al XX-lea. Partea a doua e consacrată discutării principalelor orientări și tendințe din presa interbelică și relevării însemnătății istorice a apariției presei comuniste. Partea a treia urmărește contribuția presei ilegale la doborîrea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Partea a patra e rezervată presei în anii revoluției populare. Lucrarea cuprinde, în final, și o succintă bibliografie a problemei. Bine informată în datele esențiale (susceptibilă, însă, de completări și îndreptări), cartea lui Const. Antip izbutește să fie un ghid util în istoria presei românești. Motiv pentru care o și recomandăm cititorilor.*

Aurel MARTIN

„Ramuri"

Și ultimul număr al revistei craiovene „Ramuri" prezintă cititorului un cuprins variat și interesant. Personalități ale vieții culturale românești, G. Călinescu, Eug. Macovski, Perpessicius, Șerban Cioculescu, Adrian Maniu, C. C. Giurescu, semnează cronici și articole consacrate problemelor de actualitate.

Remarcabile, paginile de poezie oferă producții semnate, printre alții, de Dragoș Vrînceanu, Șt. Aug. Doinaș, Sina Dănciulescu, Mircea Ivănescu, Ion Sofia Manolescu, Ștefan Popescu. O mențiune deosebită pentru „Pietrele și semnele grafice" ale lui Ion Mirea și pentru „Vechi balade engleze" tălmăcite de Ion Caraion. Paginile din „Jurnalul" lui Theodor Pallady și desenele sale inedite sporesc interesul pentru revista craioveană. Prezentarea grafică, la fel de izbutită, ca și pînă acum.

Din păcate, eforturile redacției sînt umbrite de greșeli ale tipografiei și de lipsa unui control asupra tirajului. Am cumpărat, de la unul din chioșcurile bucureștene, un exemplar în care paginile 3, 10, 15 și 22 au rămas albe. M-am reîntors la chioșc și am găsit încă două numere cu același defect. O raită pe la alte patru unități din centru a dus la descoperirea a încă 5 exemplare cu patru pagini albe. N-am dus mai departe cercetarea, dar s-ar putea să mai existe asemenea exemplare. Se impune mai multă grijă din partea celor chemați să difuzeze această publicație căutată.

AL. GÎRNEAȚĂ

A propos de cultură

Știți cine este J. P. Sartre? Nici mai mult nici mai puțin decît „autorul unei cărți de modestă compilație din Heidegger, «L'être et le néant», prea în serios luată de naivii admiratori ai colecției filozofice de la Gallimard". La ce se reduce opera lui? La „mimarea sordidului cu arrière-pensée-uri spre sublim". De ce a refuzat el premiul Nobel? Din teama de a nu fi „categorisit de vreme, așa cum se și întîmplă, de altfel, (s.n.) în același rînd cu poetul monden de odinioară Sully Prudhomme..." (cf. Toma Pavel, Luceafărul, nr. 2, 1965, p. 12).

G. R. C.

Pagină de poezii

„Tribuna" din 28 ianuarie publică o pagină de versuri semnate de tineri poeți. Exceptînd o poezie „Fuga" de Marta Cuibuș, care rimează locuri comune și gesturi fals-patetice, pagina reconfirmă individualități puternice.

Se rețin, mai ales, poeziile „Desen pe o frunză" de Grigore Hagiu și „Elena" de Gabriela Melinescu.

Ne miră însă faptul că în acest grupaj întîlnim și poezia „Undeva" de Adrian Păunescu, apărută și în „Luceafărul".

Noroc...

Sînt, totuși, un om norocos. Puteam s-o pățesc rău. Iată ce am citit în România liberă din 28 ianuarie a.c. sub semnătura lui Nichita Bistriceanu: „LA ÎNTRECERE CU PISCURILE. Dacă aș fi învățător în orașul de munte Piatra Neamț, le-aș da copiilor, la compunere, o temă cu acest titlu. Poate că și la desen. Aș fi sigur de reușită. Parcă-i văd aplecîndu-și căpșoarele peste caiete, așternînd pe hîrtie propozițiile de o dulce prospețime, sau înălțînd în culori neașteptate, schele de blocuri și de blocuri-turn... și școala lor. Și i-aș pune, atunci, să murmure întîi ușurel, apoi cu voce plină ca să răsune toată clasa, cîntecul acela inspirat: Ma-ca-ra-le !..."

Am noroc pentru că 1) n-am copii; 2) chiar dac-aș avea, nu locuiesc la Piatra Neamț; 3) chiar dac-aș locui, acolo, N. B. nu este învățător. De fapt, ***în ceea ce privește punctul 3), norocul nu este atît al meu cît al copiilor din numita urbe și al unor bine stabilite, verificate și limpezi principii pedagogice.***

Liviu FLOREA

OASPEȚII NOȘTRI

Zilele acestea a sosit în țară — în cadrul înțelegerii dintre Uniunea Scriitorilor din R.P.R. și Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S. — o delegație compusă din scriitorii: LIUBOMIR DMITERKO, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor Ucraineni, IVA MELEJ, membru în comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor Bieloruși și CHIRIL KOVALDJI, poet și traducător.

★

În cadrul înțelegerii dintre Uniunea Scriitorilor din R. P. Română și R. P. Bulgaria a sosit în Capitală tînărul prozator Anton Doncev.

15 ANI DE LA APARIȚIA REVISTEI

FESTIVITATEA DE LA CASA SCRIITORILOR

La Casa Scriitorilor din Capitală a avut loc o festivitate consacrată sărbătoririi a 15 ani de la înființarea revistei NEUE LITERATUR.

Au luat parte scriitori și critici literari, colaboratori ai revistei, redactori.

Cu acest prilej, redactorul-șef, Emmerick Stoffel, a prezentat o dare de seamă asupra activității revistei „Neue Literatur" în decursul celor 15 ani de apariție.

Au mai luat cuvîntul: Demostene Botez, membru corespondent al Academiei R.P.R., vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor și redactor șef al revistei „Viața Românească"; Anton Breitenhoffer, redactorul șef al ziarului „Neuer Weg"; Tiberiu Utan, redactorul șef al revistei „Gazeta Literară"; Oscar Walter Cisek, Viktor Theiss, prodecanul facultății de limbi străine de la Universitatea București și Gotthelf Zeel, învățător, care au scos în relief activitatea revistei „Neue Literatur" în frontul literar din patria noastră.

S-a citit apoi, de către scriitorul Arnold Hauser, salutul conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R. adresat revistei (publicat în numărul 4 al revistei noastre).

A urmat un program literar-muzical, la care și-au dat concursul actorii: Ludovic Antal, Gina Petrini; mezzosoprana Martha Kessler, pianistul Nicolae Rădulescu, precum și un grup de studenți ai Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică I. L. Caragiale.

Salutul „Gazetei literare"

S-au împlinit 15 ani de la apariția primului număr al revistei **Neue Literatur.** Cu prilejul acestei aniversări, colectivul redacțional al **Gazetei literare,** dînd o înaltă prețuire activității susținute și realizărilor confraților de la **Neue Literatur,** le adresează un călduros salut tovărășesc

Publicație a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., **Neue Literatur** s-a născut și s-a dezvoltat în condițiile atît de favorabile propășirii culturii și artei, create de Partidul Muncitoresc Român și de statul nostru democrat popular. Scriitorii de limbă germană din România au avut și au, în anii puterii populare, cea mai largă posibilitate de manifestare, contribuind din plin la promovarea înaltelor valori spirituale ale tuturor celor ce desăvîrșesc azi construcția socialismului în patria noastră. Proza, versurile, articolele de critică și istorie literară, publicate în revista **Neue Literatur** reflectă cu pasiune viața nouă, munca, avîntul poporului muncitor. Numeroasele traduceri din literatura română clasică și contemporană, din literatura universală, apărute în paginile publicației, constituie o valoroasă contribuție la informarea largă a cititorilor asupra principalelor fenomene de artă și literatură. Linia directoare a revistei, care împlinește azi un deceniu și jumătate de la apariție, a fost și este neîncetat spiritul de partid, angajarea cu entuziasm la construirea viitorului luminos al patriei noastre socialiste.

Felicităm din toată inima pe tovarășii noștri de la **Neue Literatur,** și le urăm noi și tot mai mari succese în muncă.

DIALOG

Reproducem scrisoarea tov. Sava Roșu (student) din Galați, ale cărui considerații despre fenomenul literar contemporan le socotim binevenite și de un cert interes în cadrul discuției noastre, în special a problemelor legate de profilul poeziei actuale.

„Citesc cu un interes deosebit și cu o pasiune izvorîtă din necesitate *Gazeta literară.*

Pentru mine, ca cititor, în funcție de problemele dezbătute în cadrul ei, rubrica „Dialog" este de o reală importanță.

În prezent, în cadrul rubricii „Dialog" au loc discuții în legătură cu poezia, cu tendințele ei actuale, cu elementele sale. Sînt foarte mulți cei care disprețuiesc poeziile scrise în vers liber, rima, ritmul...

În cîteva rînduri, foarte succint, îmi voi spune părerea în această chestiune. Consider că cititorul de poezie (nu generalizăm) s-a obișnuit cu acea melodie imprimată de rimă, cu acea repetare de silabe identice finale. Majoritatea acestor iubitori de poezie însă, atunci cînd au în față o creație în vers liber, o analizează foarte superficial, cu păreri preconcepute, puțin iritați. Am semnalat cu deosebită bucurie, apariția în cadrul „Dialogului" a tovarășului Andrei Alexandrescu, a cărui contribuție a ridicat calitativ nivelul discuțiilor din cadrul rubricii. (*Gazeta literară* nr. 52/1964).

Doresc în continuare — pe scurt — să discut opiniile domniei-sale. La un moment dat, tovarășul Alexandrescu conchide: „Părerea mea este că nu există un hotar între poezie și proză". Personal nu pot fi de acord cu un astfel de lucru. Am ajunge nu peste mult timp la situația absurdă ca declarîndu-se despre o creație în versuri că este proză curată, acest lucru să nu constituie decît un fenomen cît se poate de real, normal, natural. Este însă normal să fiu de acord cu faptul că „poezia" este prezentă în toate domeniile de manifestare ale artei. Dar „poezia" aceasta are un sens figurat, cuvîntul are o altă nuanță semantică. Deoarece omul a venit în contact în primul rînd cu textul versificat, el a constituit cea mai la îndemînă satisfacție estetică a sa, încet, încet și-a identificat sensibilitatea pentru artă cu poezia. De multe ori spunem: „Cîtă poezie respiră pînza aceasta!" Într-un fel, poezia este considerată un sinonim al frumuseții. Poate este cam abstract dar și o brazdă cu flori aranjate frumos, cu artă, are pentru noi o notă de „poezie".

Luăm exemplul maestrului Tudor Arghezi care a scris poezii de o neasemuită frumusețe și tablete de o condensată inteligență și erudiție. Nicicînd „poezia" (incontestabilă în aceste tablete) nu va putea fi exprimată la fel cu ajutorul versului.

Asemenea tovarășului Alexandrescu, deseori am citit poezii, care în loc să constituie o delectare estetică, mi-au produs dureri de cap. Nu este cazul să dau exemple, însă revistele noastre mai găzduiesc cîteodată unele jocuri aride de cuvinte cu pretenție de poezie.

Atunci cînd un muncitor va lua în mînă revista și se va trudi să „descifreze" o astfel de „poezie", pe care nici oamenii pregătiți în acest domeniu nu o înțeleg, mai e nevoie oare de explicații?

Cît privește poezia lui Nichita Stănescu, ea dovedește că autorul este o personalitate poetică, care demult și-a găsit drumul, bine orientat, sigur, însă într-adevăr puțin cam cosmic. (Nu stă în măsura noastră de a face astfel de analize).

Cu această ocazie, salutăm apariția în *Gazeta literară* a remarcabilului poem al lui Nichita Stănescu, *„Sentimentul țării"*. Consider că sînt și în asentimentul altor cititori ai *Gazetei literare* afirmînd că așteptăm cu sporit interes aparițiile cadrul „Dialogului" a cît mai multe lucruri interesante (de genul opiniilor tovarășului Andrei Alexandrescu)".

B.

CRONICA LITERARA

AL. ANDRIȚOIU

VIRFUL CU DOR

versuri

Alexandru Andrițoiu posedă poate mai mult ca oricare alt poet din generația sa un talent nativ izbitor. Din el versurile „curg", stîrnind imediat sentimentul că n-au cerut aproape niciodată, ca să se închege, o sforțare chinuitoare. De aceeași dăruire ține și ușurința cu care poetul poate trece de la oda patetică la șoapta îndrăgostitului și de la linia severă, eroică, la voluta capricioasă a fanteziei. Surprinzătoarea lui disponibilitate lirică îi joacă uneori chiar feste, neoprindu-l să se lanseze în proiecte pe care nu le duce la capăt și care, pornite cu avînt, cunosc o ulterioară diluție verbală ucigătoare. Calitatea rară a poetului autentic i-o dă însă dincolo de asemenea inegalități, permanentul neastîmpăr interior. Andrițoiu este un artist mereu nemulțumit de ceea ce a realizat, dornic să încerce oricînd sunetul altei coarde. Mai mult, repetatele experiențe nu înțelege să le facă restrîngîndu-și orizontul, ci dimpotrivă lărgindu-l incontinuu. El are ambiția să fie poet-cetățean în accepția plenară a cuvîntului, neseparîndu-și trăirile, implicînd în ele, fără ostentație, dar cu pregnanța pe care o reclamă epoca, o conștiință trează de luptător pentru idealurile lumii socialiste. Cînd unele căutări tind în lirica noastră să se valorifice printr-o restrîngere a contactului cu realitățile politico-sociale nemijlocite din viața înconjurătoare, aceste strădanii merită toată lauda și se cer examinate atent, atît în reușitele cît și în eșecurile lor, pentru că au o valoare exemplară.

Recentul volum, Vîrful cu dor cuprinde mai multe cicluri. Primul, închinat „Griviței Roșii", țintește să fie o evocare dramatică și pilduitoare peste ani a unui moment glorios din lupta proletariatului român. Al doilea ciclu, intitulat „Colocviu diurn", e o autointerogație lirică pe tema raporturilor poetului cu colectivitatea. „Tinerețea răspunde" continuă practic dezbaterea deschisă, proiectînd-o pe planul succesiunii generațiilor și al proceselor biologice de împlinire umană. Cele „Patru motive lirice" următoare se înscriu într-o ordine similară de preocupări împinse însă spre meditația cu concluzii aforistice și expresia oarecum „obiectivată" a fabulei. Ciclul „Ritmi folclorici" adună un șir de versuri goliardice, în care cîntecul de lume se asociază cu reflecția socială acidă și „of"-ul sentimental cu inflexiunea ironică. „Dodecameronul", ultimul grupaj, e o suită originală de succinte amintiri, trezite în mintea poetului de orașul natal, cadru provincial al întîielor lui experiențe erotice, dar și al primelor lecții despre structura vechii lumi. Socialul și politicul sînt, cum se vede, prezente în toate aceste ipostaze lirice, fie constituindu-le motivul central, fie fundalul istoric firesc.

În versurile cu caracter civic propriu-zis, Andrițoiu aduce o ardență capabilă să exprime sentimentele de încredere, entuziasm și răspundere pe care le-a aprins în atîtea inimi partidul. Poetul izbutește, nu odată să imprime cuvintelor această vibrație sufletească înaltă. Scrisul se încarcă de la început cu un flux liric impetuos, năvalnic, în stare să-i străbată toate articulațiile. Imaginile, ritmurile, rimele sînt mișcate de o forță imperioasă care le dictează organizarea dinăuntru cu o mare naturalețe. Decis să cînte elanul milioanelor de suflete chemate la o operă grandioasă de restructurare a umanității, poetul găsește îndată tonul. Versul țîșnește alegru și inspirat explodînd la sfîrșitul strofei într-o imagine memorabilă: „Ca să-mi reacordez acestei ere / și sufletul și tinerețea mea, / cu lavă m-am trezit, prin șantiere, / pe piept cu-o stea și-n inimă cu o stea". (Elan) Clocotul acesta se păstrează de-a lungul poemului neobosit, trimițînd spre inimile din jur mereu alte metafore-rachete cu o remarcabilă putere de șoc: „Intram sub arcuri vii de bărbații / și vîrsta noastră aduna carate / și se făcea că-n fiecare zi / dădeam examen de maturitate" (...) „Pe linia ferată, înserînd / și ascultînd pădurilor pustiul / adolescenței i-am făcut pe rînd, / un fericit adio cu chipiul" (...) „Era elanul meu contemporan / și mi-am luat emblemă a etății / o seceră culcată pe-un ciocan / și-o roșie stea, simbol al demnității" (ibid). În „Timpul" e descrisă trecerea de la ambiția stăpînirii egotiste a vremii prin pura imaginație poetică la conștiința istoriei, care e alcătuire obiectivă de fapte omenești. Și aici, Andrițoiu descoperă imediat tonul potrivit, luîndu-și o distanțare ironică și ușor duioasă față de vechile sale visuri, pe care le descrie amuzat: „Mă surprindea adesea anotimpul / stînd la răscrucea sufletului meu / și urmărind, cu ochii-n patru timpul / ca pe-un vînat superb. Și-am vrut mereu / să-mi cadă viu în plasa de mătase / să mi-l domesticesc, să-l am captiv, / la mine în grădină. Ziduri groase / mi l-ar fi-mprejmuit definitiv / l-aș fi-nvățat să stea în două labe, / să sară cu tertipuri și drăcii. / Ceasornicul cu cifrele-i arabe / și calendarele cu file vii /le-aș fi avut atunci la îndemînă / și ager, degetu-mi arătător / s-ar fi trezit că minutaru-l mînă, / cum vrea, înspre trecut sau viitor" (Timpul). Contemplarea aceasta surîzătoare a unor veleități puerile pregătește cu dibăcie contrastul ulterior. Poezii politice în înțelesul adevărat și profund al cuvîntului sînt și „Cîntecul luminii tinere" și „Nemuritoarele flăcări" și „Asaltul" și „Mîndrie" și „Strada" și mai ales, „Puterea". În ele resursele versului sînt mobilizate cu simțul unei răspunderi artistice serioase și nimic nu e lăsat la întîmplare, pentru ca ideea, oricît de generoasă ar fi, să-și găsească expresia estetică. Spun aceasta pentru că, din păcate, tocmai în poezia politică se întîmplă ca nu rareori compuneri convenționale, lipsite de orice har și confecționate după cîteva șabloane rudimentare să revendice dreptul la prețuire în numele ideilor pe care le vehiculează și pe care, practic, le compromit. Poet autentic, Andrițoiu se refuză lozincăriei rimate. Pentru el, mărturia de adeziune la idealurile proletariatului revoluționar este un act liric grav, care-i angajează întreaga ființă artistică. Totuși, chiar în versurile lui se ivesc cîteodată asemenea derogări regretabile de la cerințele fundamentale ale poeziei, nu atît în tratarea cu reală vocație a temelor abordate, cît într-o anume neglijență de amănunt. Înflăcărarea nu scuză stridențele și platitudinile, dimpotrivă. Lectura unor versuri din volum cu o lăudabilă mișcare patetică se poticnește cînd dă de construcții silnice, de metafore nu prea fericite, aruncate din fuga condeiului, sau se descurajează cînd constată că ideea inițială s-a consumat și nu o mai susține nici o invenție poetică ci doar o prozodie corectă dar inutilă. Mai multor tovarăși nu li se poate ura: „în decolarea voastră ne-ntreruptă / să fiți un Prometeu înaripat". Ce sens are o metaforă, care vorbește de „aripile curcubeelor"? (Cîntecul aripilor). Ce să credem cînd poetul spune că rîvnește alt țărm istoriei, „cu vastitate", decît că a zvîrlit cuvîntul la întîmplare? (Cîntecul jertfelor). Un „recurs" nu se „încheie" ci se judecă (Procesul). Cînd vorbești de o figură în linii „bizantine" nu se potrivește să grupezi în jurul ei „pastori" și încă la prînzuri „sardanapalice", protestantismul sugerînd rigorism și uscăciune (Portret). Un „umăr" nu poate fi „lovit" cu „fier de bombă", schija îl sfîrtecă. Asemenea improprietăți verbale poate că sînt menite să dea hrană „puzderiei de critici" cum se exprimă cu haz poetul în „Dodecameronul" său, dar pălează texte, care ar trebui să exceleze printr-o mare grijă pentru orice cuvînt. Tonul solemn exclude neglijența și o scîrțîitură are efecte catastrofice într-o simfonie. Politicul nu se poate hrăni, apoi, numai din efuziuni sentimentale. El presupune reflecția și cere o mișcare lucidă și mereu trează a gîndirii. Ca poet militant comunist, Andrițoiu o dovedește în poezii ca „Puterea" sau „Mîndrie". O meditație îndrăzneață dictează la el adesea chiar structura metaforelor ca în această alegorie: „Ierni albe. Albă stai la alba sobă / în frigul alb, cu albu-ți chip integru / și-un măr susții în dreapta, Europă / pe-o jumătate roșu, pe-alta negru". Exemplu de fixare fericită printr-o asociație revelatoare a unei reflecții substanțiale asupra uzinei ca simbol e și afirmația că biografia ei l-a învățat pe poet „gramatica severă a luptelor de clasă". Ideea de lege inexorabilă, care, deprinsă, pătrunde în intimitatea ființei ca normativele limbajului, apare aici sugerată cu finețe. Examenul critic, lucid, al istoriei, convertit în reprezentări alegorice bogate ca sens, susține poemul „Stăpînitorul de grădini", cam arghezian pe alocuri, dar și cu o notă originală incontestabilă. Andrițoiu plătește însă și un tribut regretabil credinței, destul de răspîndite, că lirica politică se poate sprijini doar pe sentimente. Fără ele, ideea nudă, nu interesează poezia. Dar și atunci cînd mișcarea gîndirii nu le susține, sentimentele civice singure, oricît de incandescente ar fi, nu sînt capabile să traducă noutatea atitudinilor revoluționare în fața realităților vieții. Senzația aceasta nu o dau numai cîteva piese foarte debile și care se mărginesc la simple enunțări vide de conținut ca „Partinitate" („Cuvîntul mi se inspira, avid / de frumusețe și de demnitate. / Mă luminam în spirit de partid / și versu-mi devenea partinitate..."). „Doina Prahovei" sau „Cîntecul aripilor" ci și poemele cu o pornire promițătoare, strălucită chiar, dar eșuate pe drum din cauza anemiei ideistice. „Colocviu diurn" și „Tinerețea răspunde" bat de la un moment pasul pe loc și se lungesc repetînd lucruri spuse odată. „Visele" începe excelent, deschide efectiv o dezbatere dar coboară apoi, mulțumindu-se să facă doar cîteva ilustrări didactice. Lipsa puterii de a susține dilema propusă se resimte. Ideea poetului care trăiește coșmarul pierderii facultății de a visa, întrebarea ironică și gravă a lui Lenin „Ce ne vom face fără vise, tovarășe poet?" nu sînt urmărite în gravitatea implicațiilor lor, cu zbuciumul interior pe care le cereau. Admirabil începe și pastișa villoniană din „Final de iarnă" dar Andrițoiu n-o speculează așa cum s-ar fi cuvenit în aplicația la prăbușirea coroanelor regale. Combustiunea intelectuală intensă, în poemul politic e poate mai necesară ca oriunde și ea nu trebuie subestimată oricîtă ardență emotivă ar circula prin vinele versurilor.

„Ritmi folclorici", dincolo de cîteva sporadice accente lăutărești, aduc o cuceritoare frăgezime. Genul goliardic, Andrițoiu izbutește să-l practice cu o remarcabilă inteligență artistică și o franchețe senzuală dogoritoare. Totul rămîne însă suav, pentru că se înscrie într-un tipar anonim de mari purități: „Cînd l-am plăcut prima oară / brațele-mi se tulburară / ca zăpezile spre seară...". „M-am născut pe foi de mură / noaptea cînd tîlharii fură / și se cere băutură. / Noaptea pe la ora zece, / cînd se bea și se petrece, / cînd izbește pumnu-n masă / că de dragoste nu-i pasă. (...) M-am născut în ore beate / din dragoste pe furate / pe frunze lanceolate".

Spiritul cult se insinuează discret și cu umor în cîntecul de dor tradițional, minînd prin relativizare și raportare la realitățile dure ale vieții zilnice miturile iubirii absolute, dar păstrînd mereu intactă tensiunea pasională: „Gura ta e cîntărită / chiar dacă-i sulemenită. / Gura ta prea fericita / ți-o încinți ca Sulamita, / căci sărutul îi apasă / cîntărirea ei geloasă / și-ți dă gura sfoară-n țară / despre cîți te sărutară. / Chiar sărutu-mi cu carate / ți-a dat gurii greutate. / Încît lumea informată / ca pe-un gide mă arată". Implicația socială e organică și are o adevărată pregnanță, fie că vorbește invalidul care și-a pierdut brațul pe front și zice: „Am o mînă în țărînă / dar mi-a mai rămas o mînă. / Una zace în război / alta-nchină către voi / una zace-n lut tîlnita / cu alta-mi cuprind iubita. / Una-mi doarme pe sub crinișți / cu alta eu apăr liniști", fie nepotul care n-a găsit bani să-i poată pune o cruce pe mormînt bunicului. „Dodecameronul" e piesa de rezistență a volumului. Aici, Andrițoiu încearcă un gen de poezie fantezistă, modernă, puțin cultivată la noi (singurul nume invocabil e al lui Perpessicius cu „Scut și targă" și „Itinerar sentimental") de o vervă imaginativă, împiedicată să cadă în cronica-rimată printr-o încărcătură lirică grea, vagă melancolie, ironie duioasă, sarcasm și acut simț muzical. Totul pivotează pe un motiv al revenirii ca în „La Romance du retour" a lui Jean Pellerin, cu o mișcare de riturnelă savantă, dar de o admirabilă fluență. Declanșarea mecanismului o provoacă invocarea urbei natale într-un fals ton sentimental: „Oraș catolic aruncat / din cer cu niște zaruri — / viespar ce-ai găzduit blazat / altare și bazaruri. / /Oraș pavat cu lespezi mari, / cu lespezi de morminte. / Stratificînd prin ani amari / amare zăcăminte". Odată melodia de caterincă fixată, fantezia poetului se înscrie în cercurile ei cu o adevărată euforie a puterii de improvizație și o voluptate a notației crude, realiste: „Mureau în tine ne-nsemnați / fanatici și eretici / oraș cu patru cai mascați / și doi dricari atletici. / / Pe cine oare l-a împins / bolnava fantezie / să te zidească dinadins / la ceas de nebunie. // Să-ți pună sîngele-n mortar / și oasele în schele / oraș de piatră și de var / al suvenirii mele?". Ar însemna să nu mă mai opresc citind, dacă aș da curs vrajei care te prinde parcurgînd aceste strofe de o densă poezie. Nu mă pot însă reține de a reproduce autoportretul autorului, la vîrsta marilor vise boeme, așa cum îl schițează cu cuceritoare siguranță următoarele versuri: „Eu, ca Rimbaud, treceam naiv / pe-aceeași stradă dragă / strîngînd un pardesiu fictiv / pe trupul fără vlagă. / / — Treceam feeric și posac / pe dalele bătrîne / în mîini cu-o carte de Jean Jacques / și-n buzunar cu-o pîine...". Nici ceasul supremelor experiențe, de care poetul își aduce aminte scriind: „Ne sărutam adeseori / cu gesturi de paradă / Prin mine lunecau splendori / ca sîngele pe-o spadă". (...) „Dar era popă tatăl ei / și profesor de vază / privind de sus spre anii mei / cu nepăsări de rază...".

Hotărît, Andrițoiu este un poet al celor mai uluitoare surprize. Posibilitățile lui n-au ieșit încă toate la iveală. O mai severă disciplină creatoare, o concentrare asupra fiecărui text dat la tipar, pot să-l ducă ușor la realizări cu mult deasupra celor recunoscute pînă acum.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

SCRIITORI PROPUȘI CANDIDAȚI AI F. D. P. PENTRU ALEGERILE DE DEPUTAȚI ÎN MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ

GEO BOGZA

Într-o toamnă, sau poate într-o primăvară (dar pe atunci aveam impresia că acest anotimp al speranței nu există, așa încît nu țin minte decît dezolate veri și infinite toamne), am avut — și ea trebuie să aibă asupra adolescenței mele o deosebită influență — o întîlnire. Adolescența, totdeauna volubilă și agitată, avea atunci un caracter deosebit fiindcă ne dădeam seama că vom fi aruncați, înainte de a fi părăsit în mod firesc această vîrstă, care nu poate fi a hotărîrilor fundamentale, într-o zonă de oroare pe care vitalitatea noastră și cea mai elementară logică ne făceau să nu o putem vedea venind fără minie. Într-o vreme deci în care cei de-al doilea război mondial amenința să se surpe deasupra unor băieți ce șovăiau încă la limitele copilăriei, întîlnirea mea — pe o străduță dosnică de lîngă piața Sf. Gheorghe, — cu *Țări de piatră, de foc și de pămînt*, avea să contribuie la cristalizarea unei gîndiri, căci lucrurile îngrozitoare pe care le văzusem în satele Bărăganului, un altul — și acel altul era un scriitor de un mare talent — le văzuse în alte părți ale țării; și nu numai că le văzuse, dar ele îi zmulseseră un puternic strigăt de indignare și de revoltă, ceea ce mă făcea să înțeleg că asemenea lucruri erau incompatibile cu condiția umană, iar cei ce le provoacă se așează în afara umanității, și că obligația noastră firească și absolută este aceea de a le șterge de pe fața pămîntului.

Mai tîrziu, în timpul războiului, m-am bucurat că nu i-am întîlnit numele în nici o publicație infamă. Îi întrebam pe cunoscuții mei: Ce face Geo Bogza? Dar nici unul dintre ei nu știa să-mi răspundă. Răspunsul l-am primit îndată după Eliberare și el se numea *Cartea Oltului*, o carte tulburătoare, care nu semăna cu nimic din ceea ce se scrisese pînă atunci în literatura noastră. Personajul principal nu era un riu, ci un erou care, avînd posibilitatea de a ocoli uriașul masiv al Carpaților, continuîndu-și liniștit drumul spre apus, se întoarce, face față grelei încercări și biruie obstacolele. Am numit atunci, într-o cronică la Radio, *Cartea Oltului*, Simfonia Eroică a literaturii române. Era acolo aceeași hotărîre exprimată în „Țări de piatră", dar mai puternică, mai limpede, mai senină. Apoi, au urmat ani buni, lume nouă ce izgonise exploatarea și avea să izgonească, apoi, urmările teribile ale exploatării.

Geo Bogza a urmărit traseul ascendent al țării cu promptitudinea ziaristului, cu gravitatea luminoasă a cetățeanului conștient, cu arta poetului. Magistrala literaturii bogziene trece prin marile șantiere, prin marile construcții ale socialismului. Dacă Geo Bogza a rămas ziarist în sensul participării eficiente la desfășurarea istoriei, nu e mai puțin adevărat că el a dat acestei funcții — care e cetățenească și artistică, în același timp — distincția poeziei. Marile viziuni sintetice și originale sînt ale poetului, cum ale lui sînt și dinamitarea cotidianului, capacitatea de a ridica, la semnificativ, amănuntul. E îndeajuns ca o femeie să toarcă grăbită lînă, la lumina lunii, pentru ca întreaga istorie națională să năvălească în scenă, e deajuns să privească norii, ca preistoria să ne apară în față, e deajuns ca într-un strat de cărbune să se găsească amprenta unei frunze pentru ca, în adîncul minei, să răsară o pădure enormă. O înmormîntare la Ploiești, nu mai știu cîte minute la Mizil, cîteva ore la fostele tăbăcării din București, un accident de muncă, altădată, pe Valea Jiului, fapte obișnuite, au devenit pagini excelente de literatură. Și cine nu-și amintește cu emoție glasul grav ridicat în apărarea păcii. Literatura lui Geo Bogza e cristalizată pe ideea demnității umane, pe care o trăiește cu întreaga sa sensibilitate de artist. Dar despre scriitor mi-am mai spus părerea... Am dorit aici doar să-mi exprim dragostea și stima — care au apărut în anii teribili ai războiului și fascismului pentru a nu declina niciodată — pentru o mare conștiință. O conștiință socialistă.

Paul GEORGESCU

ION PAS

Pentru noi, cei din tînăra generație, numele lui Ion Pas se asociază deoptrivă cu numeroasele cărți ce ne-au descoperit, în adolescență, lumea periferiei bucureștene, ca și cu articole pe care, de-a lungul anilor, le-am căutat și le-am citit în paginile revistelor și ziarelor. Pentru noi, Ion Pas este mai înainte de toate o conștiință cetățenească, un om cu un acut simț al responsabilității scriitoricești, necontenit frămîntat de datoriile pe care le are un artist în societate. Pe măsură ce vremea a trecut și a adăugat noi file și noi titluri operei sale atît de diversă dar atît de unitară nu numai prin amprenta ei stilistică particulară ci în primul rînd prin finalitatea majoră a fiecărei lucrări, ne-am întărit și mai mult impresia de la început. Cînd am cunoscut opera lui așa cum s-a constituit de-a lungul celor cinci decenii de cînd Ion Pas este statornic prezent în literatura noastră, am înțeles mai bine și care sînt izvoarele unei asemenea atitudini față de artă, față de menirea scriitorului.

Ion Pas s-a format în atmosfera culturală a cercurilor muncitorești de la începutul secolului nostru. Crescut într-o asemenea ambianță — pe care a evocat-o recent în *Carte despre vremuri multe* — era firesc ca Ion Pas să pornească la drum cu sentimentul că scrisul său nu-i un joc gratuit, ci o datorie față de cei din mijlocul cărora s-a ridicat. De aceea, de la prima carte și pînă astăzi el, nu și-a părăsit niciodată credința în rolul militant al artei și cu fiecare nouă creație și-a îmbogățit și definit nu numai mijloacele literare dar a adus o nouă mărturie și un nou argument în slujba ideilor sociale și estetice pe care le-a slujit încă din tinerețe. De aceea și un volum de memorii nu devine un prilej de întîmplătoare asocieri ci este conceput din aceeași perspectivă: scriitorul evocă vremi trecute cu conștiința că se situează în mod deschis pe poziția unui „martor al acuzării". Această expresie conține — cred — una din cele mai potrivite autodefiniri a atitudinii sale din trecut. Pentru că Ion Pas nu și-a conceput scrisul numai ca un reflex al epocii, dar și ca o mărturie activă.

Lirismul lui Ion Pas, dragostea lui învăluitoare pentru „lumea celor necăjiți", s-au convertit de la bun început într-o atitudine critică la adresa societății ce creea asemenea discrepanțe și tragedii, afirmată deschis și violent în pamflete și prin imagini adeseori impresionante în schițele și romanele lui. Investigația sa a cuprins sfere mai variate și nu a rămas la suprafața mediului ci a pătruns dincolo de aparențe, căutînd să descifreze pricinile acestor drame, să contureze înfruntări cu valoare de simbol, cu un înțeles uman mai larg.

Acolo unde nu mai intervine mărturia directă, acolo unde Ion Pas nu mai poate invoca experiența unei cunoașteri proprii a lumii, recurge la documentul autentic (precum în *Lanțuri* și *Zilele vieții tale*) care se topește în planul ficțiunii. Din ele două rezultă un aliaj epic trainic. Cititorul are necontenit sentimentul că scriitorul reconstituie și respectă întregul adevăr istoric, ridicîndu-se la imagini artistice pregnante ce definesc o lume și un secol.

Iar de-a lungul a cincizeci de ani de scris Ion Pas, deși a îmbogățit literatura română cu opere rezistente în fața timpului, cu lucrări ce au stîrnit mereu interesul cititorilor, cu cărți izvorîte nu numai din pana unui artist dar și din inima unui om ce nu a rămas insensibil la suferințele oamenilor, a fost și a rămas una din prezențele active ale culturii noastre.

A fundat, în trecut, reviste care au unit forțe literare tinere, reviste care au militat pentru realism în artă, pentru triumful principiilor de dreptate și egalitate socială. Istoria luptei de idei dintre cele două războaie reține nu numai odată pledoariile lui Ion Pas pentru o artă militantă, angajată, pentru o literatură situată pe baricadele proletariatului. Om al condeiului, Ion Pas a fost în timpul cît a practicat zilnic publicistica, un gazetar cult, ce a abordat domenii diferite ale artei cu competență, cu eleganță, dintr-o perspectivă intelectuală înaintată.

În același timp el a desfășurat și o activitate obștească pe care anii n-au diminuat-o în nici un fel pentru că energia și entuziasmul sînt și ele trăsăturile caracteristice ale acestui scriitor.

Director al Teatrului Național în anii de după 23 August 1944, a deținut diferite funcții de înaltă răspundere în statul nostru, recent fiind ales președintele Institutului Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea.

Tinerețea spirituală a lui Ion Pas nu-i o imagine literară, nici o apreciere complezentă, ci definește profilul de astăzi al scriitorului, al unui intelectual cu o operă artistică și o activitate obștească necontenit dăruită poporului.

De aceea, atunci cînd Ion Pas a fost propus pe lista candidaților în Marea Adunare Națională, sentimentul numerosilor săi cititori a fost unul de profundă satisfacție și bucurie.

Valeriu RÂPEANU

ANTON BREITENHOFER

Ultima oară, dacă memoria nu mă înșeală, l-am întîlnit pe tov. Anton Breitenhofer în secția linotype și paginație a întreprinderii *Informația*. Era în ajunul marii sărbători a Eliberării și venise în tipografie să observe personal „închegarea" numărului festiv al ziarului *Neuer Weg*, al cărui redactor șef este de mai bine de un deceniu. L-am zărit și m-a zărit. Și în zgomotul fără contenire al linotypelor (zgomot obișnuit auzului nostru), ne-am mărturisit bucuria întîlnirii, apoi, în mod firesc, ne-am mărturisit reciproc planurile de creație. Anton Breitenhofer îmi spunea că lucrează mai de multă vreme la un roman închinat muncitorilor reșițeni, trecutului lor de luptă, precum și eforturilor lor prezente în opera de construire a socialismului. Ascultîndu-l, mi-am amintit că și celelalte cărți ale sale sînt închinate aceluiași mediu muncitoresc. Înțelegîndu-mi parcă gîndurile, Anton Breitenhofer mi-a explicat, în continuare, că propria sa experiență de viață a rămas o zonă încă insuficient explorată. Convorbirea noastră a fost scurtă, dar am înregistrat-o cu plăcere. Și știu și de ce. M-a impresionat timbrul cald, sincer și modest al mărturisirilor sale. De altfel, modestia izvorîtă dintr-o profundă conștiință comunistă, este una din trăsăturile de seamă ale personalității lui Anton Breitenhofer. Iată și de ce m-am bucurat întîlnindu-i numele printre scriitorii propuși candidați în alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională. Sînt convins că alegătorii care l-au propus pe Anton Breitenhofer să-i reprezinte pentru a patra oară în Marea Adunare Națională au descoperit în deputatul lor aceeași înaltă trăsătură comunistă conjugată cu o mare forță de dăruire complexelor acțiuni obștești care se desfășoară în toată țara. Numele lui Anton Breitenhofer este cunoscut alegătorilor de prin părțile Banatului.

Scriitorul s-a născut la Reșița, în vechea cetate de foc a oțelului. Tatăl său, forjor de meserie, lucra acolo unde ciocanele grele, pneumatice, băteau și modelau în căderea lor asurzitoare metalul incandescent. Forjorii, știut este, sînt oameni dintr-un aliaj aparte, căliți nu numai la temperaturile înalte ale cuptoarelor, ci și la flăcările luptelor revoluționare de clasă. La aceleași flăcări și-a călit adolescența și viitorul scriitor Anton Breitenhofer. Încă din frageda tinerețe a bătut la porțile cetății de foc, a pătruns în rindurile proletarilor, a descoperit lumina învățăturii marxiste, înregimentîndu-se apoi în avangarda clasei muncitoare din România. Alături de alți comuniști, Anton Breitenhofer a desfășurat o rodnică activitate revoluționară, atît împotriva exploatării capitaliste, cît și împotriva nazismului și a cotropitorilor hitleriști. După 23 August 1944, el străbate drumul anevoios dar, în același timp, plin de izbînzi al muncitorului dornic să crească odată cu noua societate pe care o făurește. Astăzi el este membru al C.C. al P.M.R. și membru în Consiliul de Stat al R.P.R. În 1958, îi apare în limba germană prima carte intitulată *Victorie în orașul muncitoresc*. Regăsim în paginile acesteia atmosfera cetății de foc, episoade eroice din lupta siderurgiștilor. De atunci, Anton Breitenhofer a mai încredințat tiparului alte trei volume: *Din zilele noastre, Ani de ucenicie, Ucenicia lui Iacoby*. Sînt pagini de literatură, care, în esență, oglindesc bogata experiență de viață a autorului. Scriind cu predilecție despre oamenii muncii, scriitorul dezvăluie artisticește cum s-a făurit în acest mediu frăția dintre poporul român și minoritățile naționale pe baza țelurilor politice comune.

Iată și de ce încerc o mare satisfacție, ca cetățean și ca scriitor, aflînd numele lui Anton Breitenhofer printre candidații F.D.P.-ului în alegerile pentru Marea Adunare Națională.

Haralamb ZINCĂ

TITUS POPOVICI

Ca scriitor și alegător tînăr am primit cu sinceră bucurie vestea că Titus Popovici candidează în alegerile de deputați în Scaunul cel mare al țării, propus de către cei care l-au născut pe malurile celor două Crișuri pe Mitru Moț.

De fapt, nu știu de ce, parcă îmi e mai la îndemînă să vorbesc despre acest Mitru Moț decît despre autorul lui. Îmi place să-mi imaginez ziua cînd se va deschide prima sesiune a Marii Adunări Naționale în această primăvară și cînd Mitru va păși în palatul din dealul Mitropoliei. El va arăta așa cum îl cunoașteți și dumneavoastră cititorii, așa cum îl cunosc țăranii lui de acum două decenii, din acele zile în care îl ardea o cumplită sete de dreptate. Tot așa îl văd și-acuma, cu aceiași scurtă sură pe umeri, cu mersul îndesat, decis, la fel de tînăr ca acum douăzeci de ani. El nu a mai îmbătrînit cu nici o zi de cînd a intrat între paginile cărții, eroii știu să învingă timpul și să rămînă mereu tineri, aceasta e marea răsplată a nemuririi.

Mitru Moț a fost și este ceea ce se cheamă un om al timpului său. El a înțeles istoria, iar istoria l-a înțeles pe el. Comunist prin toată fapta și gîndirea sa, el n-a trebuit să se clatine sub îndoieli la nici o răscruce. El nu avea de ales, el a mers pe drumul lui, așa cum apa, atunci cînd curge, nu are de ales decît albia care duce la vale. Așa se face că Mitru a primit cu candoare îndemnul de a se lăsa păgubaș sau de a-și potoli setea lui ancestrală nu cu dreptate, ci cu o trădare sau o renunțare lașă. Dar el mai degrabă ar fi consimțit să-și taie o mînă decît să dea înapoi, decît să amîie chiar și cu o singură zi împlinirea unui soroc pe care neamul lui de țărani îl aștepta de veacuri.

Pe Mitru Moț mi-l închipui venind în cea mai înaltă adunare a țării așa cum vin țăranii la un prilej însemnat — grav și solemn, cu fiecare cuvînt rostit apăsat și copt dinainte, degajînd din fiecare gest convingerea că e chemat la cîrma țării pentru că e dreptul lui să fie chemat, pentru că puterea, azi, e în mîinile lui. Atunci, cînd a intrat în viață, Mitru se simțea oarecum în fața unor complicații ale lumii, nu întotdeauna cuvîntul, năzuros, se așeza întocmai peste gîndul lui cinstit și curat. Nu pot să mi-l închipui acum decît privindu-și aceste vechi și puerile stîngăcii cu zîmbet, ca un om deprins de mult cu toate, care știe bine ce e viața, politica, știința, sufletul omului. Mitru a ajuns pe treapta socială cea mai înaltă tocmai pentru că a știut să înțeleagă, să asimileze organic adevărul că istoria contemporană e grăbită, că ea nu așteaptă, că însetați de fericire, oamenii se îndreaptă spre fericire fără să zăbovească. Iată de ce spuneam că în acea clipă sărbătorească va fi solemn, dar nu timid. El știe că alături îl poate descoperi imediat cu privirea pe mecanicul Ardeleanu, care acum douăzeci de ani l-a învățat tainele luării puterii, sau pe Andrei Sabin, ajuns savant sau mare scriitor, și se va simți între ai lui, ca la el acasă.

Poate nici nu ar mai fi necesar să precizez că tot ceea ce am spus pînă acum despre Mitru Moț este de fapt ceea ce ar putea spune orice om din generația mea despre Titus Popovici. Pentru că numele lui are în inimile celor de o vîrstă cu mine o rezonanță anume. Fapta nobilă pentru care și-a cucerit el o unanimă prețuire este de a fi dat viață unor oameni care au devenit modele. Andrei Sabin, Teodorescu, Ardeleanu și Mitru Moț au încetat de mult de a fi niște simpli eroi de carte, ei au intrat printre noi, avînd ca și noi suflet și sînge, purtînd în ei credințele noastre — și nu cred că există o mai mare mîndrie pentru un scriitor decît să știe că lumea îl confundă la un moment dat cu personajele sale, că se vorbește mai des despre acestea decît despre numele său.

Titus Popovici poartă investitura oamenilor săi de pe Crișuri, a celor în mijlocul cărora s-a născut și despre care a scris. Toți cei care s-au descoperit în cărțile lui cred în el, și aceștia sînt mulți.

Încă o dată îmi anunț bucuria de a fi întîlnit pe listele candidaților în Marea Adunare Națională numele unuia dintre scriitorii care, el însuși tînăr, a dăruit generației sale tinere emoționanta pildă de viață și luptă a comunistului Mitru Moț, dovedindu-se a fi prin faptă adevărat cetățean și patriot.

Ion BAIEȘU

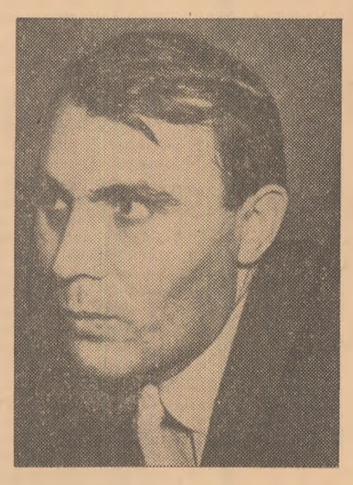

ION BRAD

În general, ființa organizată, personalitatea, afirmarea ca entitate scriitoricească a unui poet sau prozator, își adună firele din diversitatea elementelor sensibile din care se formează o prezență reală în circuitul culturii.

Formarea lui Ion Brad s-a direcționat pe mai multe planuri: formarea lui ca om și ca cetățean, ca scriitor.

Desigur, nici una din ele nu se poate singulariza, și această întreită măsură a avut același ritm, s-a sudat în aceeași căldură morală, cu aceeași rezistență și valență de metal nobil.

E unul din numeroșii copii ai unei familii de țărani.

A petrecut copilăria pe obcina satului Pănade. Satul în care s-a născut cărturarul ardelean Timotei Cipariu.

Mi-l închipui, copil. Îl privesc pe poetul de azi. Înalt, palid; de acea paloare a interiorizării. De o măsurată ținută și distribuire a gesturilor și cuvintelor. Nu este o prudență în această economie de gest și de verb, ci o metodică și decentă înțelepciune.

Mă întorc la imaginea copilului. Palid, slab, cu zvelțeță suită spre înalt, spre întrebări cosmice. Lovind cu sapa în bulgări negri de țelină. Stringînd-o în răstimp de odihnă reflexivă, ca pe o vioară închipuită ce cînta mut o vastă simfonie viitoare, interpretă a largilor realități ale pămîntului și vieții omului.

Vlăstar al unei familii întinse. Puii s-au risipit în viața republicii. Învățători, muncitori, ingineri, plugari. El a schimbat sapa pe condei. A dus cu sine datele și problemele originei, ale clasei. Cu ele, s-a integrat în mișcarea, în viața politică și spirituală a țării.

Din satul natal a plecat la Blaj, la carte. Spre Blajul, care după cîțiva ani va fi străbătut de spiritul nou, premenitor al vieții și slovei închinate erei socialiste.

La Cluj, a urmat Facultatea și s-a alipit nucleului *Almanahului Literar* spre care s-au îndreptat năzuințele și intuiția tinerelor talente poetice care căutau să-și exprime sau să-și afle sensuri de viață noi.

A debutat în revista *Gînd tineresc* din Alba Iulia, elev fiind încă; gîndul său tineresc a fost și el o constanță.

Activ pe tărîmul publicistic. Activ în mișcarea tineretului. Activ în literatură.

A lucrat în redacții. A colaborat la publicații de masă ca *Tribuna Ardealului*, a condus o revistă pentru copii, a fost redactor al *Scînteii Tineretului*. Ales ca secretar al Uniunii Scriitorilor, a depus și depune o muncă însuflețită și constructivă.

Poemele sale au rezonanțe și accente grave social-politice, consemnate cu pasiune și respect pentru faptul istoric revelator. Ele înfățișează un material transfigurat artistic cu valoare de permanență, cu mesaj și putere de pătrundere în conștiința maselor, a poporului muncitor. Ion Brad, conștient, fără poză și fără nici o nuanță declarativă se simte instituit responsabil cu fericirea.

„Ostașul de rînd al partidului mi se spune, / Și mi-i drag să aud, / Sînt responsabil cu fericirea / După prevederile din statut. / Șipotul acesta cu apă vioară, / Al fericirii, / Spre care se grăbesc atîtea cărări, / Inima mea ca o sită-l strecoară, / Să nu vie mîl din adînc, / Și unde amare din depărtări".

. . . . . .

Zarea e limpede ca o amiază de vară... / Poporul vrea, odată cu inima mea, / El croiește aripile fericirii, / Și după-nălțimea lui le măsoară.

. . . . . .

Cînd fericirea ta / Este să faci să sporească / Fericirea tuturor, / Nu-i prea ușor / Să fii responsabil cu fericirea"...

S-ar părea că este exprimarea lapidară a unei profesii de credință, care nu mai necesită comentarii și adăugiri. De altfel, întreg scrisul lui Ion Brad exprimă dens și repetat această profesie de credință și grija pentru fericirea poporului care își croiește aripile fericirii deschise larg în lirica și proza lui.

Radu BOUREANU

KOVÁCS GYÖRGY

Propus din nou printre candidații F.D.P. pentru alegerile de deputați în Marea Adunare Națională, Kovács György se bucură astăzi de stima și prețuirea cuvenită acelor creatori a căror operă mărturisește cu consecvență mesajul deschis și angajat, crezul nestrămutat în aspirațiile cele mai nobile și înaintate ale poporului.

Fiu al unui sărac sat transilvănean, Kovács György a cunoscut din copilărie contradicțiile care în epoca dintre cele două războaie sfîșiau păturile țărănești ardelene, apăsate de mizerie și exploatare, revolta celor obidiți pe care regimul burghezo-moșieresc încerca s-o înăbușe innecînd-o în mlaștina șovinismului și naționalismului. Ca tînăr gazetar, în acele vremi, romancierul de mai tîrziu nu odată a fost zvîrlit pe drumuri de patronul cutărui sau cutărui ziar, pentru cuvîntul cu ardoare și demnitate pus în slujba adevărului.

Dar legătura pe care o caută mereu și o menține cu publicațiile semi-legale și ilegale ale partidului, sprijinul unor comuniști, mai apoi asasinați de regimul fascist-hortist, îl îndeamnă pe Kovács György să pășească hotărît în primele rînduri ale intelectualității transilvănene progresiste din România.

În anii de teroare 1939—1944 el desfășoară o rodnică activitate publicistică și pana sa nu contenește să găsească forme, fie și esopice, de demascare a dictaturii fasciste și a războiului criminal anti-sovietic, militînd pentru cauza celor exploatați, pentru ideea unei solidarități de clasă a minorităților naționale, care alături de poporul român aveau aceleași țeluri comune, patriotice.

În romanele sale, multe din ele traduse în limba română, *Buchetul*, *Cu ghiarele și cu dinții*, *Comoara Kristoților*, procesul viu de trezire a conștiinței revoluționare, solidarizarea sărăcimii satului transilvănean, indiferent de naționalitate și graiuri în lupta împotriva claselor exploatatoare, revine mereu ca fir conducător, marcînd destinul eroilor, conflictul operei. *Cu ghiarele și cu dinții*, roman distins cu premiul de stat, aduce în prim plan imaginea unui sat de undeva de pe Mureș, de la Eliberare și pînă la împărțirea pămînturilor moșierești. Scris aproape cu cincisprezece ani în urmă, el își păstrează actualitatea. În perspectiva istorică, lupta eroică a comuniștilor de felul lui Orbán Pista apare ca un simbol al satului nou socialist de astăzi, al victoriilor obținute în agricultură de România socialistă. Cunoscînd îndeaproape lumea despre care scrie, întreaga sa activitate scriitoricească dezvăluie o experiență vastă — nemijlocită — de viață.

Participînd intens la viața de zi cu zi a patriei sale, Kovács György se află mereu treaz și pasionat în viltoarea muncii eliberate.

Scriitorul, deputatul, cetățeanul, bate drumurile spre satele pe unde urmele lui Orbán Pista au rămas nepieritoare, pe unde oamenii muncii laolaltă, frați ai aceleiași unite familii, trudesc și se bucură de roadele muncii lor.

Cunoscut de cititorii din întreaga țară și de peste hotare, cinstea de a fi deputat în Marea Adunare Națională, de a fi propus din nou candidat în alegerile din primăvară constituie dovada prețuirii înalte de care se bucură la noi scriitorul, a încrederii cu care este investit.

Gica IUTEȘ

AERE PERENNIUS!

(Urmare din pagina 1-a)

Dintr-o multiseculară observație asupra naturii, poporul spune la sfîrșitul fiecărui an: „am avut un an bun". Membrii celor 4716 cooperative agricole de producție, ca și mecanizatorii și tehnicienii celor 683 gospodării agricole de stat de pe întinsul patriei pot face aceeași afirmație privitoare la anul 1964. Recolta globală de cereale a depășit 10 milioane tone. Cine mai stă să se îndoiască azi de rolul pe care îl au în acest sector mecanizarea și chimizarea agriculturii și aplicarea celor mai noi cuceriri științifice? S-au dus pe apa simbetei paparudele copilăriei noastre; în locul lor au apărut, eficiente, instalațiile de ploi artificiale și irigații, stațiile de pompe și șantierele de hidroameliorații.

Dar ceea ce este și mai important, este faptul că întocmai ca și ceilalți ani ai istoriei noastre contemporane, și anul trecut ne oferă nu numai realizările celor 365 de zile ale calendarului său, ci și perspectivele ale căror puternice temelii stau adînc și solid înfipte în prezent. Continuă într-un ritm neistovit lucrările pe șantierul hidrocentralei de pe Argeș, pe șantierul combinatului siderurgic de la Galați, la șantierele noilor exploatări miniere de la Moldova Nouă, Motru, Lesul Ursului și în Valea Jiului, la combinatele chimice de la Craiova, Turnu Măgurele, Tg. Mureș, Dej, Călărași și Ploiești, la fabrica de ciment din Tg. Jiu, la uzina de aluminiu de la Slatina, la uzina de zinc de la Baia Mare, pe numeroasele șantiere industriale din cuprinsul patriei. Mezinul acestor șantiere, mezin numai ca vîrstă, nu și ca amploare, este fără îndoială șantierul hidrocentralei de la Porțile de Fier ce se construiește în colaborare cu Republica Socialistă Federativă Iugoslavia.

Și în anul 1964 țara noastră a înregistrat un ridicat și elocvent ritm de creștere a producției industriale, el fiind de 14,8 la sută, ritm prin care ne plasăm în continuare printre primele țări de pe glob. El reflectă din plin înțelepciunea profundă a politicii Partidului Muncitoresc Român și proverbiala energie creatoare a poporului nostru, constructor harnic și talentat al socialismului. Iar tot ceea ce făurim sub această înțeleaptă conducere, întrece prin forță și strălucire perfecțiunea celui mai frumos monument de bronz.

VLAICU BARNA

Pietrele

Pietrele rîului, pietrele uitate,
Somnoroasele,
Sub lună, pe stratul de prunduri,
Albite ca oasele,

Le-am cules
Și-am făcut vad cu ele
Să prindem în vîrși țiparii luminii
Și-apoi să-i facem să zboare,
Peste munți și cîmpii și orașe,
Intr-o arborescență de stele.

Aleea de plopi

Noaptea s-a grămădit în fereastră
Ca o turmă de bivoli în țarc;
Tăciuni, în spuza albastră,
Clipesc, risipiți, pe-al cerului arc.

Asemeni paianjenului în umbra unei tinde
Firul mi l-aș urzi în ochiuri de plasă
Și-n zbaterea lui o stea-nflăcărată aș prinde
Cu strălucire geroasă.

I-aș face loc în pahar, lîngă flori,
Resfirîndu-i aureolele pînă la trepte:
Alee de plopi plantată spre zori,
Să te aștepte.

GEORGE-RADU CHIROVICI

Bărbatul și timpul

Prietenilor mei de la OSM-2 Hunedoara

(Hunedoara, în zori. Un oțelar privește flăcările).

O rămășiță de cer uitată pentru mine printre țiglele sparte,
un petec de cer cu douăzeci și șapte de stele
și nici una nu scînteia pentru mine...
Cîte ființe și întîmplări și lucruri nu am părăsit,
din toate ieșind ca dintr-o haină veche, o haină ruptă, cu un
singur nasture, ca un ochi de pește bolnav,
cum am părăsit în unghiul cel mai îndepărtat al memoriei
lenta, eterna explozie de împrejurări și de lucruri...
(Altădată aș fi spus că le-am uitat, dar acum, la treizeci de ani,
știu că nimic nu se uită,
toate așteaptă o clipă — de altfel și ele sînt clipe —
cînd se vor naște încă odată deoarece
amintirea este o naștere).
Acolo, în unghiul cel mai îndepărtat al memoriei,
așteaptă lucruri și ființe
dar printre ele n-au fost niciodată
cele douăzeci și șapte de stele din noaptea aceea
a copilăriei
cînd nu mai știam să plîng și
(deci nu mai eram copil, deci nu mai aveam opt ani,
eram un bărbat încărcat de zile și nopți
dar timpul trecut nefiresc era totuși în mine,
timpul de la opt la bărbat),
liniștit, transparent ca un geam de vitrină și tot atît de fragil,
numărăm o dată și încă o dată și încă
rămășița de cer uitată pentru mine printre țiglele sparte,
un petec de cer cu douăzeci și șapte de stele
de toate sunetele și toate culorile,
douăzeci și șapte de stele
gravate de atunci pe nu știu care celulă a creierului meu
ca să nu le pot uita nici în somn.
A fost odată pe fața pămîntului un oraș cu numele Opt Ani
și eu locuiam în el,
în orașul acela care a trăit 365 de zile,
iar într-una din nopți,
halucinat de foame, cu trupul parcă dulce,
automat, ca un contoar Geiger, cu un țăcănit pentru fiecare,
numărăm stelele, douăzeci și șapte de stele,
eu, tulburat astronom părăsit de uitare.

(Dacă aș ști să dau un nume fiecărei cute de pe obrazul meu,
fiecărui pas, fiecărei priviri,
dacă aș ști să numesc altfel fiecare zi, fiecare piatră sau
sunet, bătaie de aripi, cădere,
o, dacă aș ști să vorbesc,
dacă cineva ar ști să vorbească...)

«Iată, mi-am spus altădată, e dimineața echinoxului de
primăvară,
trece pămîntul dintr-o vîrstă într-alta...»
și-atunci,
pentru întîia oară am ascultat călătoria amiezii în plante.
«Străin de mine am trăit» — mi-am spus,
era o lumină acolo și-un incendiu de cîntec,
parcă mii de femei îl cîntau (sau mii de copii)
iar eu îl ascultam cu bătăile inimii, cu memoria, cu luminile
ochilor,
în dimineața unghiulară a timpului,
atunci,
la Agnita-Botorca, îmbrăcat în prima mea salopetă,
cu tîrnăcopul în mîini,
ca o statuie în secunda cînd ultima așchie de prisos a căzut
și ea se desface din materia moartă,
(...miliarde de ani s-a pregătit planeta aceasta,
tainice legi s-au urzit,
electroni au alergat înebuniți pe orbite
și atomi s-au iubit unul pe altul după ce s-au căutat secunde
întregi sau milenii...)
așa m-am născut eu,
în dimineața echinoxului de primăvară m-am destăcut din
trecutul meu țărănesc, din bătrînețe, din frică
și m-am uitat în ochii sculptorului meu,
partidul.
«Iată, mi-am spus, e dimineața echinoxului de primăvară...»,
pămîntul trecuse dintr-o vîrstă într-alta
și eu însumi eram o lumină, un cîntec, un timp.

(Dacă aș ști să dau un nume fiecărei cute de pe obrazul meu,
fiecărui pas, fiecărei priviri,
dacă aș ști să numesc altfel fiecare zi, fiecare piatră sau
sunet, bătaie de aripi, cădere,
o, dacă aș ști să vorbesc,
dacă cineva ar ști să vorbească...)

Niciodată nu se va șterge din cutele memoriei
fulgerul zilei care a pecetluit viața mea
de atunci pînă în marea secundă spre care mă duc,
sufletul meu, dragostea mea,
dorul meu de fiecare ceas,
respirație dulce, bunule oțel.
Tu ești vîrsta mea și ești mai frumos decît mine
așa cum eu sînt vîrsta ta
și sînt mai frumos decît tine;
în vinele mele călătorește magneticul puls al oțelului
sau în cuptor e sîngele meu,
nu știu, în asemenea măsură sîntem unul al altuia.
Iată,
sîntem arcade și sori și poduri între tărmuri de stele, între
nopți și mirări, între arbori și sunete,
sîntem semnalele trenurilor chemîndu-se unul pe altul,
întretăieri de solstiții, nopți explodînd în secundă,
împietriri de culori, constelații de nașteri,
dorul de cer al cîmpiilor, setea de soare a grîului,
lungile drumuri pe ape,
măsura și vîrsta acestui pămînt.
Ce sărbătoare, nașterea ta!
Stele, milioane de stele,
explozia inimii mele, zilnică repetare a lumii sunînd din
galaxii,
binecuvîntată fie clipa în care v-am văzut întîi,
ziua cînd vîrsta mea s-a desfăcut din ea însăși,
dragostea,
logodna și nunta mea cu oțelul.

(S-a luminat. Oțelarul ridică mîna: «Șarjă!» Și i se pare că prima oară face gestul acesta).

IERONIM ȘERBU

mașina de cusut

Îmi amintesc limpede fiecare amănunt deși au trecut peste douăzeci și cinci de ani. Era o mașină Singer, în bună stare, așezată lîngă ușa de intrare a îngustei săliță. Mă obișnuisem într-atît cu zgomotele ei, încît nu mă deranjau nici zbîrnîitul, nici țăcănitul ritmic al mașinei. Aș putea spune că aceste sunete îmi pătrunseseră nu numai în auz, ci și în sînge, deoarece nu mă stinghereau deloc, fie că dormeam, fie că scriam. Sălița îngustă era despărțită de odaia de dormit doar printr-o ușă dublă cu ferestre. Simțurile mele se alarmau atunci cînd încetau zbîrnîitul și țăcănitul mașinii. În clipele acelea tăcerea se subția, devenea atît de penibilă încît chiar și fîșîitul unei căptușeli de mătase îmi zgîria urechea. De obicei, această tăcere nu dura mult. După cîteva minute o spărgea brusc o tuse seacă, pustiitoare, încovoind deasupra mașinii pe bărbatul slab, negricios, cu arcadele osoase și ochii strălucitori înfundați în orbite. Din ce în ce mai des și la intervale tot mai scurte răbufnea această tuse pustiitoare pe care o pîndeam cu fibrele încordate. Deși zgîlțîit, desfăcut din încheieturi, sleit de puteri, omul de la mașină nu se dădea bătut. Cum se astîmpăra tusea și-și revenea cît de cît, punea din nou mașina în funcțiune. Mai întîi apăsa pe pedală, vlăguit. Mașina scotea niște sunete jalnice, sacadate. Bărbatul slab, cu ochii strălucitori, se îndîrjea, apăsa și mai tare, mai iute, pînă ce roata se învîrtea înebunită și se auzea clar zbîrnîitul intens, aproape muzical și țăcănitul ritmic al mașinii.

Zbîrnîitul și țăcănitul se topeau într-un cîntec viu și energic umplînd cele două încăperi. Era totodată un cîntec de bucurie, de victorie, căci de sub degetele agile zburau „spînzurații" adică hainele neîncheiate care atîrnau pe umerii de lemn. O pace pogora în sufletul meu îndată ce auzeam zbîrnîitul și țăcănitul ritmic al mașinii.

Erau vremuri grele, bîntuia șomajul. Tata totuși căpăta de lucru, dar i se fixau termene de predare imposibile. Și boala i se înrăutățea, el nu mai putea să lucreze într-una și foarte repede, așa cum îi pretindea patronul. Tăcerile tatei se înmulțiră, lungi, obsedante, sparte brusc de răbufniri violente de tuse. Zile în șir tata nu se mai atinse de mașină. Începu să-și vîndă uneltele de lucru. Mașina o mai păstra. Și din cînd în cînd îi încerca pedala, ca un virtuos clapele pianului pe care n-a mai exersat de multă vreme.

O singură dată regăsi ritmul de odinioară: casa se învioră și noi ne luminarăm în obraji. Dar era ultima dată...

Nu se mai sculă din pat. Zăcea cu ochii țintiți asupra mașinii. La ce se gîndea?

Într-o dimineață, locul unde se afla mașina îl văzui gol. Tata devenea tot mai trist, mai îngîndurat. Și după puțin timp muri, cu privirea sticloasă țintită asupra aceluiași punct fix, cunoscut, de lîngă ușa de intrare a săliței înguste.

Desen de CORNEL CHITIC

DOUĂ SCHIȚE DE ȘTEFAN LUCA

pe gînduri

Desen de LIANA PETRUȚIU

Oala cu porumb fierbea pe sobă. Era o oală smălțuită, albastră. Femeia pusese însă prea mulți ciucalăi în ea, astfel că apa se scurgea sfîrîind pe plita încinsă, iar capacul sta ca o pălărioară, cu două degete deasupra marginii. Bărbatul, singur acasă, încercă să potrivească el capacul. Sfîrîitul îl sîcîia, oprindu-l din lucru. La un moment dat, se gîndi să treacă în odaia din față, unde era desigur mai răcoare, dar nu putea lăsa nici bucătăria goală. Se temea să nu sară din oală apă mai multă și să se stingă flacăra aragazului. Într-un fel, simțea un fel de satisfacție ascultîndu-l arzînd, găsind că seamănă mult cu zgomotul făcut de-o lampă cu benzină pe care o aveau și acolo la atelierul gospodăriei. Aragazul, în afară de asta, rezultatul unor certuri destul de aprinse cu nevastă-sa, îl amuza. Vasile Ganea susținuse apariția lui în bucătărie, pe cînd nevasta se împotrivise, fiindu-i teamă să umble cu el. Mai bucuroasă făcea mîncare cu lemne ude sau pozdări de cînepă decît să sară în aer, zicea ea. Ganea, care se învățase să lucreze cu lampa cu benzină și se familiarizase și cu alte mașini pe bază de mecanică — după cum explica el — o luase într-o zi la Marian Luțu, care și el avea aragaz, petrecînd două ceasuri școlînd-o cu butoane și flacără mare sau mică. Pe urmă, venind spre casă, rămas în urmă să-și aprindă o țigară, contemplase cu un sentiment de mult uitat, în care se amestecau duioșie și tristețe, mulțumire și stînjeneală, umerii puțin aduși ai femeii cu care se însurase de foarte tînăr. Adăugînd la vîrsta primului său copil anii de front, socoti că nevastă-sa are acum patruzecișidoi...

— Să vedem unde am rămas, se smulse din visare și revenind la masă continuă să adune, neuitînd să rostească tare cîte-un cuvînt sau cifră, ca și cum s-ar fi aflat de față consiliul de conducere, iar el ar sublinia rostul fiecărei rînduieli noi pe care voia s-o aducă atelierului lor de rotărie și fierărie.

De două zile, Vasile Ganea căpătase investitura de răspundere a atelierelor. De atunci nu-i ieșeau din cap butucii, spițele, șina, obada și osia.

Ce-ar fi să-l sting, își spuse iarăși. Ce-o să zică femeia? se întrebă îndată, oarecum mirat că-i cere părerea fără ca ea să fie de față.

Băiatul era plecat din sat, iar fata, Anuța, se măritase în primăvară. Astfel că, rămași numai ei doi, Vasile Ganea avea impresia că sînt iar ca la începutul căsniciei. De aceea și trăia acel sentiment de mult neîncercat, în după amiaza aceea.

— Va fi de față și tovarășul Domșa, se bucură Ganea. El știe de ce trebuie să facem și aia... căci dacă nu era el...

Și-i reveni în minte cum i-a povestit el lui Domșa ce i s-a întîmplat lui odată, mai demult, și cum a înțeles el ce e aceea exploatare. Iar Domșa îl întrebase despre cine e vorba, iar el se fîstîcise pentru că de-atunci multe s-au schimbat în sat, iar omul acela se cărăbănise; mai pune că nici acel om nu era bogat de felul lui, dar se nimerise să aibă un vermorel și, cine știe, pe vremea aceea, dacă n-ar fi procedat el însuși la fel. Și el, Vasile Ganea, pe-atunci individual, cu greu se stăpînea cînd era vorba de prețuit o roată sau de pus cel mai potrivit lemn la osie sau la o rudă de car, să nu ceară mai mult. Chiar cerea.

— Aveam un petec de vie, sus pe la „hodăi". Plouase mult în vara aceea și-mi era frică de mană. Trebuia s-o stropesc. Cu ce? Mă duc la Fiscu, așa-i ziceam noi omului, și-l rog să-mi împrumute vermorelul preț de-o jumătate de ceas. Atîta-mi era de întinsă via, îngăimase el. Adevărat un petec. Îmi ziceam că, mă rog, Fiscu nu-i Bițu Văsîi, un îngălat. Fiscu îmi zice: „Bine, Vasilică. Ți-l dau, că chiar am stropit. Soluție ai?" Aveam. „Atunci mi-i face și tu o roată". „Lemn ai?" îl întreb. „Lemn îmi dai tu, ce lemn să am?" Parcă mi-ar fi aruncat cu vermorelul în cap. „Bine, mă, Niculae! Într-o jumătate de ceas îs gata. Adică, stai, pentru o roată mă canonesc trei zile și pentru vermorel o jumătate de ceas cu soluția mea?" Vedeam ca-n ceață de mînie și neputință, iar Fiscu nu se clintea. „Am ajuns ca lupii, mi-am zis. Ce lume, doamne, ce lume o fi asta?" „Crezi că Bițu ți-l dă mai lesne?" Așa-i. Nici Bițu nu l-ar da mai lesne. Îmi venea să mă duc și să smulg butucii din vie. La ce atîta trudă! „Cum crezi, mai zice Fiscu. De stropit cată s-o stropești repede. Aia nu-s struguri de „nova", îs gingași, de soi".

Iar Vasile Ganea n-a avut încotro. Și-a înfrînt mînia, s-a înhămat la vermorel și i-a făcut o roată lui Fiscu.

— Nu, nu, tovarășe Domșa. Azi să-l pici cu ceară n-ar mai face vreunul de-al nostru așa ceva. Cînd mă gîndesc că poate și eu m-aș fi lăcomit la o roată, ca și Fiscu ăla, m-apucă așa un fel de rușine fără leac parcă...

Vasile Ganea adună din nou totalul. Însemna că atelierul putea aduce un venit bun gospodăriei. Unde mai pui că se gîndise și la alte măsuri. Dar se-ntrerupse din nou, gîndindu-se la Domșa. Venise într-o zi, tot vara, la atelier. Ganea se simțea atras înspre omul acesta între două vîrste, cu sprîncene groase, încărunțite. De obicei Domșa lua barosul și-l ridica de cîteva ori deasupra capului, apoi îl așeza atent, la locul lui. Ganea știa că Domșa fusese ucenic-fierar și lucrase cîțiva ani ca fierar pînă să se angajeze la depou. Venise și atunci vorba de oameni și de felul lor de a pricepe unele lucruri. Domșa îl întrebase atunci cum se face că de la grădină au fost trimise la cooperativă zarzavaturi, adică morcovi și țelină, nespălate. „Oare, întrebase el, ca într-o doară, ce duc oamenii la piață, așa, individual, pun în față, pe tejghea, cum se nimerește?" Și Ganea ghicise că întrebarea nu era pusă într-o doară, ci dinadins. Și că ea se lega de felul cum înțelegeau unii să facă „norma". Dar că pînă și cel mai mărunt lucru, dus la piață, altfel, este spălat, sigur. Și Ganea iar se simți stînjenit. Altfel... adică din grădina lor, din ceea ce duc să facă bani și tîrguiala și... Dar și nevasta lui are mare plăcere s-alerge la piață cu cîte-o pereche de pui și cîteva ouă. Că se laudă că a luat cu un leu mai mult...

Ganea auzi iar cum sfîrîie apa scursă din oală. Mirosea a porumb fiert. Lui îi plăcea să-l răzuie și să-l presare cu sare. Iarna-i punea zahăr. Curios, își spuse. Pe boabele de porumb, iarna punem zahăr, acum cere sare.

— S-au schimbat, ce să zicem. Pînă și copiii. Au găsit ei în carte o problemă. Era vorba de niște numere, adunări... Nici n-au vrut să creadă că poate fi o problemă ca aia. Învățătorul a fost cel care le-a povestit întîmplarea, într-o seară. „Ce fel de gospodărie-i aia, au zis ei, în care o vacă dă așa puțin lapte? Aia nu-i vacă. Ii capră". Oamenii au rîs și el s-a gîndit la frate-său, Dumitru, care nu înțelegea cum se poate să tai porumbul cînd are ciucalăi, cînd adunarea generală a votat pentru. Și tot Dumitru, dar parcă-i alt Dumitru, cum s-a ținut de tare cînd a venit vorba de soia anul trecut...

Lucrul mergea, după cum simțea Ganea, încet. Cu gîndurile astea, care-l înconjurau din toate părțile, se tot oprea. Însemna cîte ceva, iar de acel ceva se lega cîte-o amintire și alta venea ca înșirată. Se simțea însă bine așa. Îi venea cumva mai ușor totuși și se bucura de tot ce gîndea ascultînd cum fierbe porumbul. Îi răsărea satul întreg dinaintea ochilor și frînturi de scrisori către fecioru-său, plecat departe, la școală. „Știi, și-a gătat casa tatăl Salomiei, acum toată ulița s-a schimbat, casa lui fiind chiar în colț". Sau: „Întrebi de ce s-a mai întîmplat cu Hariton? Te vestesc că o duce bine. S-a întors veterinar. Am curățat tăul, avem irigație cu pompă adusă ieri". Apoi scrisoarea cea lungă, de asudase scriind-o, silindu-se să scrie cît mai frumos: „Cu mare mulțămire îți scriu că azi s-a discutat cererea mea de primire și tovarășul Domșa a pomenit de Fiscu și vermorel de mi-a venit nu știu cum, cînd s-a supus la vot pentru..."

Se auzi portița și pașii ușor ai femeii. Vasile Ganea se prefăcu că lucrează. Femeia se îndreptă spre aragaz și-l stinse.

— Știu apoi c-o fiert, spuse ea. Tu parcă nici n-ai fi aici. Ce-ai făcut? N-ai băgat de seamă?

— Am lucrat, făcu omul. M-am gîndit.

Femeia îl privi, întîlnindu-i uimită ochii. Stăruia în ei o adîncă mulțumire, ca-n clipele de mare bucurie. M-am gîndit, spunea privirea bărbatului ei, la tine, la mine, la oamenii din sat, la toate. E vară, e cald și miroase plăcut porumbul. Tu însă să nu te superi, n-ai pricină să te superi de nimica, auzi, de nimica.

cucuruz

L-am cunoscut întîmplător, într-o împrejurare de loc lipsită de un ce romantic în felul ei. La o moară îndată după căderea întunericului și pînă unde m-a adus cu carul. Îi venea rîndul spre dimineață. Dădu o raită prin curtea morii, salutîndu-și cunoscuții, oprindu-se la cîte un car, aprinzîndu-și țigara. Îi auzeam din cînd în cînd glasul, profund, puțin răgușit. Era potrivit de stat, spătos, cu un obraz fără vîrstă, cum au îndeobște țăranii trecuți de-a doua tinerețe. Ceilalți țărani îl chemau familiar pe numele cel mic.

— Ce-i mai nou, bade Vasile?

Dincolo de apă, pe malul dimpotrivă, mai ridicat, porumbiștea fîșîia ca mîngîiată ușurel de vînt.

Badea Vasile s-a reîntors, a scotocit în car scoțînd la iveală o traistă. M-a îmbiat. O vreme am mîncat în liniște. Apoi, badea Vasile mi-a reamintit de crîmpeiul de conversație din car, la venire.

— Așa mi se părea, în nopțile cînd păzeam vacile, grijind să nu intre în porumbiște, c-aud cum plesnește tulpina cucuruzului. Se spune că atunci crește. Îl auzeam și-mi era drag. Stam culcat în iarbă și ascultam. De-atunci au trecut mulți ani.

— Și nu-l mai auzi, acum?

— Ei, acum i-alta povestea. Știi dumneata, lucrurile stau cam așa. Credeam numai că-l aud, era numai așa, o părere. La drept vorbind nici nu... Cucuruzul... Abia acuma... Ascultă dumneata numa' ce-am aflat citind despre porumb. Nu că nu-mi vine să cred. Oricum. Acum să stăm, ia, așa, amîndoi, și să te întreb. Vezi, dumneata, cam greu la deal, după cum e vorba... Nici babă frumoasă... ne-a spus tinerelul nostru: firul, nu, firișorul nu firul de rădăcină așa plăpînd, cum îl credeți, se vîră adînc de tot, dar de tot, în pămînt. Cîteodată la patru metri, ba și la cinci. Măi, să fie! Cam cît să fie asta? Ia, pe puțin, cît sîsîiacul ăla! Îți vine să crezi? Eu mă gîndeam: l-am auzit cum pocnește, pricepi? Noaptea, de-amețeam numărînd la stele. El pocnea... creștea adică, așa cum ți-am spus...

Îl urmăream atent. Părea, într-un fel, mîndru că mi-a pus o dificultate.

— Zicea că se numără cu milioanele, niște grăuncioare în floarea lui bărbătească. Multe născocește mintea omenească. Poți să le pricepi toate? Ia, mi-am zis, să-i zică el pe spaniolește, cu tot de mămăligă sfîrnesc seara ce-aduc la măcinat și tot cu mesteleul o mestec. Tot cucuruz îi zic.

Trecu la alt subiect:

— Știi dumneata că-ntr-o zi, eram pe front, mort de foame și-o gospodină, într-un sat, pune de mămăligă. O vedeam cum umblă, ca nevestele de la noi. Adaugă sare la vreme, apa făcea spumă împrejurul mălaiului. Că făcea mămăligă vîrtoasă și mălaiul sta ca un mușuroi, umezindu-se încet. Stam cu ochii închiși, că mă toropea căldura și mirosul de mălai. Deschid ochii. Femeia mesteca. Numai ce-o văd că scuipă pe lingura de lemn. Spun drept că am căscat ochii cît cepele. Așa făcea numai băcița pe la noi. Întîiași dată de cînd sînt n-am răbdat să nu mănînc. Da' ce ziceam?

— De mintea omenească...

— Tăul nostru, că la asta m-am gîndit, dacă tot ai venit la pescuit... are pește. Crap. Adus cu camionul. Am zis că nu se poate. Și-ntr-o seară mă înțeleg cu Trifon, vecinu'. „Hai, mă, la tău. Să prindem crap". „Nu prea-i voie". Tineam să mă încredințez cu ochii mei.

— Erau?

— Sînt, îmi răspunse el. Adică de cînd am fost copil și am tot cercat cu vîrșa, am ascultat cum fîșîie trestia, n-am prins făr'numa' chitici de-un deget... Da' nu asta am vrut eu să-ți spun dumitale.

— Nu?

— Vezi bine. Am vrut să-ți spun, așa. Auzindu-l pe băiatul ăsta al meu, că-i al meu — m-am pomenit întrebîndu-mă. Iaca drace, noi l-am prăsit și parcă-i pui de cuc. Să nu-l cunosc. Auzi-l: spaniolii au dat acolo unde-au fost, în America, de boabe de porumb și au crezut că-i aur. Ce, erau proști? Să ne fi-ntrebat pe noi. Las-mă, ziceam. Tot de la mine ai învățat să-l sapi, mucosule. Hai să cred că tu vorbești de una și noi gîndim la alta. O fi altceva... nu cucuruz...

Trase din țigară, și-și frecă bărbia nerasă.

— Să nu le pricep, oare? Dacă n-ar fi fost băietul meu aș fi zis că-i unul care vrea să se afle în treabă, că de-aia capătă salar. Să treacă atîta vreme, să-l ar și să-l seamăn, să-l sap și să mă doară sufletul că nu plouă, sau plouă prea de tot, nu. Asta nu se poate. Să nu-l cunosc?

Se întoarse spre mine:

— M-am supărat rău pe el. Vii tu diseară acasă, mă gîndeam. Ți-arăt eu. Și-l aud deodată: ia, așa. Țăranii noștri, așa zicea, țin minte bine, au una din cele mai bogate, auzi, bogate priceperi în cultivarea plantei, că de trei sute de ani... Etete, drăcie. Bine cînți, fătul meu, mult a asudat și multe mierțe de pămînt a mîncat, țăranul român, drept spui că... era așa cum zicea. Băietul meu ești. Înainte nu-mi venea să-l cred, așa cum mi se părea că nici nu-i băietul meu, că s-a stricat. Scumpe vorbe a rostit și tăceam toți. Că unul l-a întrebat dacă-i adevărat că pocnește noaptea și el a zis că-i adevărat. Scrie la cărți că de trei sute de ani, c-au și pus împozit pe păpușoi de cum au văzut că românul mîncă mămăligă. Păi, auzi?

— ?!

— Ala care a pus întîi impozit nu știa că rădăcina se vîră pînă la cinci metri, zicea el. Să nu fi știut?

— Nu cred. Era un domn, străin de țară...

— Numai așa. Cum dracu să o scoți de-acolo, de la cinci metri?

Adună merindea și legă traista.

— De-acu am povestit deajuns.

— Ce era, m-am arătat eu nelămurit, cu țăranca aia?

— Care?

— Aia cu lingura.

— Ziceam și eu. Nu s-a învățat (nu era de pe la noi) că mămăliga se mestecă bine, numa' cu mestecătorul și îl moi în zeama aia ce-ai scos-o din ceaun. Nu cu lingură de lemn. Face gomoloațe și-ți piere pofta. Nu știu, eu n-am mîncat. Auzi colo: fără... cu lingură...

Era noapte și ne uitam peste apă, la malul dimpotrivă, mai ridicat. De-acolo începea holda.

— Vezi, mi-arătă el. Acolo am pescuit. Sub răchita aia.

I-a venit rîndul la măcinat, spre dimineață...

RĂDĂCINI

Ziarele de dimineaţă au venit punctual pînă şi la etajul opt al unei clădiri în care nu funcţionează [illegible]. Pe poliţa unde s-au oprit înaintea lecturii, s-au întîlnit ca din întîmplare cu un tom greoi, uitat deschis din seara trecută. Lîngă veştile proaspete, nervoase, ale cuadraţilor cotidieni, şirurile închinate artelor frumoase au rămas cîteva minute netulburate. „Sculptura este... Diderot a numit-o «o muză puternică, dar tăcută şi închisă»... Poziţii ale corpului, calme şi stabile... Obiectivul principal al sculpturii, din totdeauna : transformarea elementului «trecător» într-unul statornic, solid, al incidentalului într-un element cu caracter de lege, a individualului în ceva general valabil..." ş.a.m.d. Nimic n-ar fi trecut poate niciodată prin liniştea literelor din tom, dacă în momentele următoare crainicul rotativelor nu şi-ar fi rostit, adusă dintr-un sat al butinarilor de la miazănoapte, vestea pe care o presimţea. Meşterul neîntrecut al lemnului maramureşan, artistul comunist Vida Geza, fusese chemat de oamenii munţilor, ai pădurilor şi ai fabricilor de cherestea, reuniţi în circumscripţia electorală Rozavlea-Vişeu, să le fie reprezentant în Marele Sfat al ţării.

Muza „puternică, dar tăcută şi închisă" li s-a părut poate moroşenilor altcum, iar mîna care ţinea cu pricepere de zeci de ani securea, firizul, ciocanul şi dalta — cu care ei înşişi se ştiau bine deprinşi — li s-a părut la fel de potrivită pentru a schiţa, împreună cu ceilalţi trimişi ai ţinuturilor, destinele viitoare ale ţării. (Cu aceeaşi iscusinţă şi fermitate cu care, în operele de artă intrate în tezaurul artistic al poporului nostru, izbutise să dea „incidentalului" caracter de „lege", — te simţi tentat să glosezi).

Aflarea acestei veşti avu o rezonanţă discretă, dar tulburătoare, ca de altfel tot ce îmi aminteşte despre pădurile înflăcărate albastru ale Gutîilor, despre porţile cioplite cu neîntrecută omenie şi răbdătoare migală de meşterii Borodi, Utan, şi de ceilalţi, la Vlad, la Călineşti, la Cuhea, pretutindenea pe valea Marei, pretutindenea pe valea Izei, pînă la repedea trecere a Vişeului către Tisa.

Era vestea cea nouă ca un cîntec al fetelor auzite ceasuri întregi printre cireşii în floare ai Solovanului, printre căpiţele de fîn argintiu de la poalele Puzdrelor. Ceasuri în şir ascultasem aceste doine şi strigături, aproape ţinîndu-mi răsuflarea, de teamă parcă să nu tulbur cu cea mai mică clintire a aerului ceva din negrăita lumină a cîntecului, care îl ţinea viu doi-trei kilometri în amfiteatrul de puritate şi linişte al amiezii.

Cine-o scos daina diatîie —
fost-a pruncu' din făşie ;
l-o lăsat durmind mă-sa
l-o aflat zicînd daina...

Cîntec, lumină, fel de a fi al Maramureşului, trecut în oameni [illegible]eraţii sucesive, răscolind sunete [illegible] imbolduri noi, înviind într-o nouă [illegible]ţă de aur, deodată cu întîile tre[illegible] ale inimii :

De-ai şti, mîndruţ, ce dor duc
[illegible]ace-ţi-ai mótor de nuc
[illegible]u rotiţăle de fag
şi-ai vini pe săbăceag...

[illegible]u ştiut, n-au ştiut moroşenii să-şi [illegible]ă motocicletă „de nuc", ei tot au [illegible]uns odată la porţile, la casele, sub frunzarele limpezi ale vocii care îi îmbiase. S-a aflat lîngă ei un meşter. Le-a arătat în rădăcinile, în buturugile, în trunchiul copacilor, făpturi şi lucruri care aşteptau a fi scoase din umbra scoarţei şi-a aşchiilor, spre a deveni strigăt al formelor, grai al spaţiului traversat de inelele concentrice ale lemnului.

Născute în omenie şi-n dor, „rotiţăle de fag" au adus în casa moroşanului pe unul de-al lor, contopit pînă în rădăcinile sensibilităţii cu solul, cu tradiţiile, cu contemporaneitatea febrilă a regiunii Maramureş.

Sub zăpada care aducea de pretutindeni sub Dealul Crucii veşti despre Pintea, despre Fata Pădurii, despre Omul de la Miezul nopţii, sub zăpada-catalizator care forma dintr-odată o singură lume între tăietorii de lemne ai Noviciorului, afinatorii aurului de lîngă Săsar şi simbolul jertfei nepieritoare a ostaşilor români — de la Carei — în casa primitoare de pe valea Ferestreului (pe care scoarţele şi ceramica de Iza le smulgea parcă din geografia băimăreană), am străbătut încă odată, împreună cu meşterul Vida, aceleaşi pămînturi care, după ce i-au împrumutat sevele şi viziunile artei, îl cheamă acum să-i întindă cofeele pline ale încrederii.

Unde ne aflăm, meştere vrăjitor?

Expoziţiile, galeriile, albumele au rămas în urmă — lume sigură, geometrică, riguroasă, despre care timpul s-a rostit, ferind-o de averse şi eroziune. Ştim tot, sau aproape tot, despre tînărul artist protestatar, despre luptătorul pentru libertatea poporului spaniol, despre anii petrecuţi în lagăr, despre cel ce prin sculpturi — care întruchipează o rapsodie în lemn a Maramureşului — a binemeritat, în România eliberată, înaltul titlu de artist al poporului...

Ştim totul, sau aproape totul, şi ne apropiem acum cu emoţie de izvoare, de începuturi, de firele cele mai subţiri ale rădăcinilor prin care şi-au tras seva arborii veniţi mai tîrziu sub securea şi dalta meşterului Vida.

Derulat vertiginos, prin spumele zăpezii, timpul ne roteşte, cu zvîcnetul unor aripi de şoim carpatin, peste păduri, peste păduri... Meştere, unde ne duce?

— Am copilărit aici... E valea Blidarului. E Pistruia... E Dumitra... E Breza... Am copilărit în pădurile acestea. Vacanţele, păduri erau. Sărbătorile, arbori masivi şi scorburoşi, în care nu conteneam să închipui, pe nervii scoarţelor, poveştile în care adormisem, legendele în care mă trezisem, viziunile care se năşteau în mine şi nu ştiam către ce vacanţe de frasin, către ce vacanţe de gorun mă mai cheamă...

Smulgîndu-mă odată din valea Roşie, către un deal, către un promontoriu, mă lăsam ademenit, ca de un strigăt vesel, de o mie de ochi negri, de o pantagruelică tufă de mure. Amînînd cucerirea promontoriului, alergai către ofranda enigmatică, spre lianele care încolăcite prin iarbă îmi îmbiau ochii negri ai murelor... Liană şi lemn viguros, înşelăciune şi demnitate, întîie reflecţie, destul de primitivă, asupra materialului, asupra atelierului artistic. Rug de mure, liane... Şi scufundare în gol, prăbuşire, „jomp" neştiut, puţ părăsit prin care cîndva ieşise aurul, iar acum mă absorbea ca pe o contravaloare infimă a prădărilor de-atunci. Am stat o noapte, în văzul stelelor, ascuns în pămîntul în care — mă gîndesc acum — încercam cu spaimă, în ceasul de friguri al nopţii, să dezleg miracolul prin care lemnul seadună din piatră şi iese apoi la lumină albă, întregit şi deloc asemănător cu adîncul din care pornise.

Am scăpat de acolo a doua zi. M-au scos minerii, pe frînghii cu scări. Careva mă auzise pesemne. Puţul e ruină, dar cărarea minerilor trăieşte, trece pe lîngă el.

Drumurile copilăriei s-au mişcat ca nişte blăni de iezi sub zăpada de ianuarie. Pe drumurile acestea băiatul se întorcea cu straiţa plină de pietre şi lemne avînd forme interesante, forme asupra cărora el intervenea din ce în ce mai mult, pînă cînd deveneau de nerecunoscut.

Peste acele drumuri, cu complicitatea zăpezii se suprapun altele. Vida Geza străbate străzile oraşului Baia Mare cu pas grăbit şi uşor, de parcă s-ar teme, dimineaţă fiind, să nu trezească pădurea dimprejurul lui.

La Şcoala populară de artă, la teatru, la Casa regională a creaţiei populare, la şcoala de muzică şi arte plastice, la atelierele celor mai tineri sculptori şi pictori — la Dumitru Cicotişan, la Traian Hrişcă, la Octavian Şainelic, la Mihai Olos — drumurile, fie benevole, fie „obligatorii" (e vorba doar despre preşedintele comitetului regional pentru cultură şi artă!) nu cunosc niciodată osteneala, inerţia, plictisul.

E o tinereţe perpetuă în felul de a fi al acestui om, coordonată poate prea generală spre a servi unui portret literar, dar relevată tulburător celui care a zăbovit vreodată cît de cît alături de el.

De tinereţe vorbind, nu poţi să treci peste vîrsta cînd, în locul lui Cicotişan, ori în locul lui Olos, maestrul de azi deprindea la rîndul său anevoiosul meşteşug al lemnului, al pietrei, al desenului, începînd cu „Şcoala liberă" din 1931, unde între planşele zilnice se năşteau desene mobilizatoare şi manifeste comuniste.

„Elevul" de odinioară se întoarce uneori pe neobservate la vîrsta începuturilor, la fel de nemulţumit de sine, la fel de hotărît s-o ia de la capăt.

Din sus de Rozavlea, pe Valea Vişeului, la Noviciov, creşte un brad. Negru, ciuntit, pe marginea prăpastiei, un brad singuratic aduce aminte...

Că aici a fost tabără a vrăjmaşilor.

Că omul n-a putut să mai rabde în tabăra corbilor cenuşii. Că a fugit. Şi a fost prins. Şi adus la judecata mai marilor peste corbi.

Că omul n-a fost judecat, dar a fost osîndit. Osînda lui a stat în aceea că, echipat ca de front şi legat la ochi, a fost silit să urce în bradul din buza prăpastiei, tăindu-şi singur crengile sub picioare, sub privirea ochilor negri ai automatelor.

. . . .

A ajuns vreodată la crucea bradului, omul acela? Ca o legendă tulbure, munţii îşi descoperă sub zăpadă amintirile. Peste ereşuri şi amintiri, atenţia cioplitorului veghează cu o nebănuită încercănare a ochilor. Lemn negru, lemn sfînt, de care dalta nu mai îndrăzneşte să se apropie. Lemn pe care viaţa moroşanului a curs încet în infinit, ca pe o „rază a pămîntului", ca pe o coloană a destinului acestui ţinut.

. . . .

Împietrit, sufletul lemnului a adunat în el întreagă durerea. Încercînd să taie în moarte, securea ar tăia osul viu al istoriei.

Simţind că nu are ce adăuga lemnului acestuia, meşterul a luat cu el imaginea, linia trunchiului de brad fără crengi, rapsodia, verticalitatea bradului de la Noviciov. Am revăzut, am regăsit ceva din „sufletul" acestui brad, al acestei linii, în toamna trecută. Pe pămîntul Careilor — unde cu două decenii în urmă s-au dat ultimele bătălii pentru smulgerea pămîntului strămoşesc de sub jugul fascist — pînza albă, tremurătoare, a dezvelit atunci, în clipă festivă, monumentul cioplit de Vida Geza ostaşilor români căzuţi în luptele de eliberare.

Ca să devină obelisc omagial, ca să devină flacără a recunoştinţei nepieritoare, veşnicită în piatră, coloana de lemn — căreia securea şi dalta nu-i putuseră adăuga nimic — s-a contopit succesiv cu turlele ţuguiate ale bisericilor maramureşene, cu stîlpii de la porţile încrustate, cu fumurile tihnite de la sîmbrele moroşene, suprapunîndu-se şi căutîndu-se într-o continuă neodihnă de linii, într-o neostenită sete de tălmăcire a legăturii cu lumea sufletească a ţinutului acestuia de la miazănoapte.

★

Privesc colosul alb ridicat în inima Careilor şi, iar nu ştiu de ce, peste imaginile din faţa mea se suprapun cu repeziciune alte privelişti, alte profiluri. Parcă proporţiile Monumentului ar crea un larg spaţiu magnetic ($18 \times 5 \times 12$ m.) unde se lasă atrasă întreaga sa „lume", personalitatea artistului.

E de ajuns o vălătucire a zăpezii, ca peste ceea ce sculptorul a numit „Vatra strămoşească" să năvălească puhoaie de timp, stoluri de peisaje, coloane de chipuri cîte au însufleţit Maramureşul secular. Din miile de feţe, una se dilată fantastic, se desprinde din gloată şi se suprapune domol peste chipul masiv, stilizat, al ţăranului simbolizînd luptele din trecut.

Un frate al lui Horia, al lui Cloşca, al lui Crişan — ai zice... Continuare a aceleiaşi balade.

Dincolo de valul zăpezii, cîndva, după Spania. Pe pămînt franţuzesc... Aniversare a Comunei din Paris. Salon de artă, internaţional, al internaţionaliştilor... Horia, Cloşca, Crişan. Trinitate a speranţelor, a tenacităţii. Simboluri modelate cu înfrigurarea repausului dintre lupte. Horia, şi ceilalţi. Portrete în lut, ale oropsiţilor pămîntului, reconstituite fără litografii, fără desene, din simpla, din acuta memorie a lucrurilor. Mai presus de asemănarea „trupească" — oglindirea caracterului, a semnificaţiilor. Neştiută treaptă, intensă verificare a forţei de expresie, modelată în lut comunard, către piedestalul de azi, pe pămîntul acesta ce are viu în artele lui sîngele prăbuşit la Bălgrad.

. . . .

Poarta maramureşeană, întruchipare a omeniei, a legăturii cu lumea în numele secundei de frumuseţe şi cizelare, prezentă în incrustaţiile stîlpilor pînă sub penetul dranitei cenuşii, s-a adunat în atelierul artistului de pe uliţa Ferestreului şi apoi, de aici, în spaţiul liber al Careilor — poartă a jertfelor. Încremenită în natură, deopotrivă stejarilor sau Gutîilor, poarta îndeamnă la zăbavă, la statornicie. Cioplit maramureşeneşte, lemnul s-a făcut arc de triumf şi arc de regăsire, arc de legătură cu lumea, arc sub care omul se întoarce de la muncile zilnice împovărat de colbul drumurilor şi de colburi stelare, cu o puternică dorinţă de împrospătare. Maramureşenii şi-au trăit secolele nu în codru, nu în bordeie, ci în sate temeinice şi demne, cărora încrustaţiile porţilor nu le-au fost zăvoare, ci semne de recunoaştere la întîlnirea cu lumea, la întîlnirea cu Cosmosul.

Sub poarta meşterului Vida, a trecut cortegiul jertfelor populare. Actele de vitejie şi demnitate ale oştenilor voevodului Bogdan, sau ai haiducului Grigore Pintea, s-au întîlnit şi s-au unit în acelaşi şuvoi, sub portalul acesta, cu faptele de arme ale partizanilor şi ostaşilor din războiul antifascist, cu jertfele pe care eforturile unei epoci noi le-au smuls şi după aceea în satele, în pădurile, în abatajele regiunii.

În jertfă, omul a plecat tăcut, hotărît şi ferm, cu încredere în semnul de viaţă pe care, fiecare în felul lui, îl luase cu sine. Despre un cunoscut al său, Vida Geza mi-a povestit că a plecat la concentrare, în 1940, luînd în sacul de campanie cîţiva ştiuleţi de porumb. Cît ţinuse războiul, pe unde îl purtaseră valurile acestuia, soldatul nu lăsase niciodată de lîngă sine ştiuleţii. Meşterul l-a cunoscut într-un lagăr de concentrare, lîngă Budapesta.

— Era destul de retras, n-aveam a ne plînge de el. Seara îl vedeam că îşi trăgea raniţa lîngă el şi, spre surpriza noastră, scotea de fiecare dată acelaşi lucru. Erau cîţiva ştiuleţi mari, cu şiruri dese, cam ciumpiţi de atîtea hurducături, dar zdraveni şi grei... Îi tot măsura, îi tot cîntărea, le tot număra boabele. Singura lui „distracţie". Am intrat în vorbă cu el, aflînd astfel că erau rezultatul unei munci a vieţii sale...

— Fiind mobilizat, am luat cîteva bucăţi cu mine. Cine ştie unde avea să mă ducă soarta. Să încep truda de la capăt, după atîtea îndurate, aproape că n-aş avea putere. Să pierd ce-am dobîndit? Odată cu viaţa...

Întors acasă, plugarul a cultivat cu rîvnă soiul de porumb trecut prin ploaie, prin foc, prin moarte. Cînd l-a revăzut, în 1961, la conferinţa regională de partid, soldatul de odinioară ajunsese preşedinte de G.A.C. As în cultivarea porumbului, inclusiv a celui din „varietate" proprie.

★

Lîngă portretul ostaşului eliberator, lîngă obelisc, şase basoreliefuri trimit dintr-odată spre şase coordonate a vieţii Maramureşului, spre rădăcini ale aderenţei organice a artistului la acest destin colectiv. Momente din luptele unităţilor militare şi ale partizanilor maramureşeni ; primirea eliberatorilor, imagini din construcţii. Apoi, minerul, topitorul, forestierul, ţăranca — întruchipînd laolaltă „stîlpii" pe care se reazemă dinamica regiunii.

Abordînd piatra — mai adecvată genului monumental — Vida Geza a rămas acelaşi rapsod al lemnului din munţii Gutîilor, al aceluiaşi univers de simţire. Piesele care compun grupul statuar îşi recapătă cu uşurinţă imboldul iniţial, geneza din trunchii pădurilor.

Pentru a transforma elementul trecător într-unul revelator, statornic solid, a incidentului în lege — cum spune M. Alpatov — meşterul „Jocului din Oaş", al „Odihnei", al „Intrării în mină", al atîtor portrete de tăietori de lemne, colindă neobosit satele, parchetele de exploatare a lemnului, exploatările minere, atelierele artiştilor populari, legînd prietenii durabile, găsind pretutindeni omenia şi setea de comunicare a unor oameni de care nu poţi să nu te simţi apropiat. Uioşul oşenesc, primit în dar la Bixad, nu a rămas pentru un asemenea sculptor simplă piesă vestimentară, bună de arătat colegilor bucureşteni, cînd îl vizitează. Vida Geza l-a adoptat ca veştmînt obişnuit, de lucru şi de sărbătoare. Întregul său fel de a fi nu te lasă să observi în intimitatea atelierului nici o deosebire între artistul de rafinament, cu care discuţi ore în şir, şi şlefuitorul unei întregi neodihnite fantezii populare.

Horele, legendele, ceramica se adună în casa lui ca la un prag al sintezelor. Legătura cu viaţa, memento al tuturor atelierelor artistice, e poate cel mai semnificativ fir al biografiei artistului. E un fel ciudat, aparte, în care omul acesta de omenie te face să uiţi că ceea ce sculptează este legat implicit de numele, de talentul său, prezentîndu-ţi totul ca pe o creaţie a geniului popular, din care nu face altceva, pasămite, decît să selecteze şi să evidenţieze.

Izvoarele artei căutaţi? Haideţi cu meşterul, la primăvară, sau — de ce nu — chiar acum, cît Gutîii sînt înzăpeziţi, cît serpentinele abia se iţesc sub troieni, haideţi cu domnia-sa (pe celălalt drum, pe la Huta-Certeze, ocolind 40—50 km) la meşterii cioplitori de pe Valea Izei, unde amfitrionul nostru a fost propus candidat în alegerile de la 7 martie.

Haideţi, să înţelegem cît de moderni, de contemporani, sînt cei hotărîţi să îşi dea voturile lor unei arte a sintezelor, unui om care a strîns în fibrele sensibilităţii sale istoria de azi şi de ieri a Maramureşului.

Meşterul ne cheamă într-acolo să ne arate oamenii „cei mai minunaţi" pe care i-a cunoscut vreodată. Mîndrie a omului investit cu încredere. Recunoaştere a faptului că artistul datorează această condiţie deopotrivă evului căruia i-a închinat recentul monument, şi oamenilor — „rădăcinilor" despre care a avut posibilitatea să vorbească în graiul lemnului cioplit şi al spaţiului.

Oamenii despre care vorbeşte Vida Geza, cu care se întîlneşte nu doar cînd îşi alege buştenii de lucru, îi sînt adesea vechi cunoştinţe. La Podul Slătioarei, sculptorul ne va arăta desigur ce lucruri ingenioase au ieşit de sub săcurea „colegului" său Ştefan Cîlţu (o moară de vînt, o moară de apă, o piuă de bătut pănură...).

— Mai ales piua aceea m-atrage. Îi dau tîrcoale ca un copil, vară de vară, mărturiseşte sculptorul. Ai zice că-i o adevărată operă abstractă. Gîndesc că ai putea s-o expui, sub această etichetă, la o expoziţie. Cînd se dă drumul apei, nu mai zici că-i piuă de pănură, ci un grup de oameni care joacă, care joacă îndrăcit — roata feciorilor, învîrtita, bătuta şi războiuta. Joacă, năvală, arhitectură dinamică, dezlănţuire de zbucium şi armonie...

Orele cele multe ale zilei trec parcă pe nerăsuflate. Amurgul păleşte domol în zăpadă. Atelierul se-afundă într-o linişte prelungită.

Din autogară a plecat demult ultima „Irtă" spre Sighet. Ninsoarea continuă. Săsarul şi Ferestrăul moţăie sub podişca de gheaţă. Lemnul, casele, au tăcut. Peste cornişe de munţi, scapără vîntul, umblă legendele. Pintea, Fata Pădurii, Omul de la miezul nopţii. Vîlva adîncurilor... Femeia din basorelieful Careilor s-a aplecat în zăpadă, sădindu-şi încăodată floarea meree. În pămîntul cald al ţării, firul de vegetaţie, firul de omenie, a dat frunză... Nu auzise troianul... Cu teamă să nu cadă petalele în ger, glasuri — s-au adunat de pretutindeni — cu miile. Respiraţia caldă, care le însoţeşte, alungă aerul rece de pe buzele plantei : **„Cîte flori pe Iza-n sus"...**

Albastre şi neastîmpărate, privirile meşterului au spart parcă dantela de gheaţă de pe geamul atelierului, spre floarea care dă viaţă pămîntului maramureşan, generaţiilor sale continue.

Mihai NEGULESCU

VIDA GEZA **Joc din Oaş**

AUREL RĂU

Roată dinţată

Am văzut o roată dinţată
Şi mi-am amintit de Horia pe roată
Şi am văzut o coasă cu tiv albăstrui
Şi mi-am amintit de ţăranii lui
Şi am văzut o cetate înaltă, pe stînci,
Şi mi-am amintit durerile noastre-adînci
Care mureau spre ea, coborau şi urcau spre ea
Ca mările sub magneţii albi din stea.
Şi cîte nu mi-am amintit ? Cîte
Înfăţişări groteşti, posomorîte,
Încît mi se păru că totu-aeve-i !

— Grozav m-a torturat cetatea Devei.

Iasnaia Poliana 1964

„taina de căpetenie care ar fi scutit pe oameni de nenorociri... care i-ar fi făcut pe vecie fericiţi... se găsea... scrisă pe un beţişor verde iar beţişorul era îngropat... pe muchia rîpei Starii Zacaz, în locul unde am cerut să fiu înmormîntat".

LEV TOLSTOI

Şi stă unde-i rîpa din carte, în pădure
şi mesteceni galbeni sună prin somnul lui...
Se mută încet, ceas cu ceas, în tulpinile
care par albe ruguri, şi oasele-i scurte
fac schimburi de săruri cu ţărîna.

Dăunăzi — văd barba lui ninsă şi aprigă —
trecea ca un vechi sfînt de lemn primitiv
pe aceste poteci duse-n toamnă.
Îşi amintea vîrstele pămîntului, descifra
gîndurile mari ale norilor şi în sînge
păcătoase dorinţi i-alergau ca oştiri
de spasmodici cazaci pustiind cu copitele
cohortele france la Borodino.

Acum şi în veci, aplecat cum ţăranii
pe sapă, sau ca un fîntînar cu ochi magici,
prin bezna din adînc,
el caută-ntr-una în timp ce Fericirea
îi joacă renghiuri ca un mic urs alb
şi cînd e s-o prindă ea-i scapă de subt priviri
evadînd prin muşuroaiele de lumină ale mestecenilor.

Mereu în acest vesel joc..., dacă nu
a ieşit pe alei şi, planeta aflîndu-se
într-un prea brusc viraj, El s-a rupt de pămînt
şi-acum arde prin vrarştea de stele !

Şi totuşi, inimă, năpusteşte-ţi valurile !
Întinde-ţi, creier, nourii-n cavalcadă
pînă la imposibil... pe verdele beţişor
e scrisă taina... Şi scris e să nu-l găsim
niciodată. Dar ce leac prin lume va put-a
să vindece jocul ? Şi ce drum mai rodnic
decît cel ce sfîrşeşte unde-ncepe !

Circuit

Merg lîng-o apă şi-mpreună cu rîul
Traversez sub lună oraşul de piatră.
Mi-i sufletul iluminat ca tăriile
Şi curge-ntr-un fluier transparent ; am ajuns
Într-un loc fără zid ; bănci se văd unde-o voce
Obseda ; şase albe coloane striate
Sprijineau peste-un fel de gineceu acoperişul
Între garduri înalte, dorinţi reprimînd.
Nu cred c-o iubeam mai mult decît astăzi
Cînd n-o mai iubesc ; şi n-o sărutasem
Deşi ştiam ; şi nu risipisem cu vreun cuvînt
Misterul păstrat ca un cearcăn în pubertatea-i
Încîtva tristă, tăcerea fiindu-i dragă.
Acum, goale bănci : pentru şoaptele-ndrăgostiţilor,
În mai noua concepţie urbanistică. Trandafiri,
Şi săruturi. Şi totuşi la privirile-i înfricate
De un vuiet primar ce fiinţa i-o cuprindea
Foarte tainic, pierea golul fără de margini
Al atîtor prelungi după mese burgheze
Din duminici, cînd singuri în străzi sînt propulsaţi
Stăpîni, patru ceasuri, pe lume, poeţii
Şi militarii ; la zîmbetul palid al gurii ei
Triumfînd în ore de insomnie peste vîrtejuri
De ceaţă, cum spaima de spaţii se potolea
Şi sunetul stelelor greu şi-n singurătate
Înceta să mai doară de-a lungul nopţilor !
Mi-i sufletu-ntreg o lumină-nvăluitoare
Curgînd în timp ca un rîu printre mari clădiri.
Traversez, traversez, mă strecor lîngă geamuri
Şi porţi ferecate, aidoma îmbătaţilor,
De comori, între-o lance ruginită şi frumoasă
Şi-o alta lucioasă şi rece, şi port,
Spre cîmpuri, o casă cu şase coloane albe
Bătută de lună şi plină de nesfîrşirea
Unei voci care timbrul şi l-a uitat.

In faţa tripticului lui Van Eyck

„Şi a zis Domnul : Haidem să ne pogorîm şi să amestecăm pe loc graiul lor".
(Facerea, 11)

Uşa capelei se deschide — cinci franci —
Şi desprinse sînt iată peceţile ferecate.

Dumnezeu stă pe tron în hlamida lui roşie,
În dreapta Fecioara, în stînga Ioan
şi pe-un palid altar, spre iertarea păcatelor
sîngele Mielului sub lumină aurie
se varsă pentru noi.

Ne-ntîlnim aici felurite neamuri
şi un murmur straniu pe buze s-a-nfiripat.

Sărmanul Adam cu privirile-mpovărate,
cum îngeri învăluie cerul în cîntece,
o frunză palmată apasă pe sexul gol
iar trupul prelung, de urcior, al Evei
luceşte fecund şi, ca hoţii la judecată,
ea ţine spre tronul înalt, ca o ramură,
fructul rotund.

De-o sută de veacuri dreptatea cerească
se face la fel — roi de aur vezi duhul sfînt.

Iar noi stăm în larmă, capete lustruite,
oameni din porturi, prinţi şi solzoşi pescari.
Inimile noastre, carne pentru iad,
nou Babilon, în frenetică adorare,
se roagă, vai, la culori şi smalţuri,
la cai şi turle, falduri şi păduri !
Un alt demiurg este cel care ne uimeşte,
o altă credinţă cea care ne uneşte
şi-n vreme ce-amurgul moare-n vitralii grav
şi cu mari obloane Domnul şi-ascunde faţa,
cor îngeresc mai fanatic decît acesta
care-s vocile noastre, nu s-a mai pomenit,
vocile noastre-n catedrala Saint Bavon
exaltînd toate graiurile pămîntului.

GAND, 1963

Cîntec şoptit

Cîntec domol, de legănat teii
Drag mi-i de cineva, drag.
Cîntec mărunt, pentru paşii femeii
Care prin somn, noaptea se retrag.
Cîntec visat, de scuturat petale,
Dor mi-i de cineva, dor —
Cîntec şoptit, pentru inima dumisale
În care toate drumurile mor.
Şi pentru orele sale toate,
Care amestecate cu gînduri mici sînt —
Şi care se întorc la mine prin toate
Lucrurile de pe pămînt.

ECUATORUL ŞI POLII DRAMATICI

Pe marginea pieselor „Ninge la ecuator" (Teatrul Muncitoresc C. F. R.) şi „Oricît ar părea de ciudat" (Teatrul Mic) de Dorel Dorian

Fiind destul de îndrăzneaţă ca formulă şi destul de inconsecventă, dramaturgia lui Dorel Dorian este şi foarte controversată. Piesele sînt toate dezbateri, procese, au ardenţă şi luciditate, o construcţie „liberă" şi cîte o problemă serioasă de soluţionat. Căile de comunicare sînt însă nu o dată barate de vorbărie abstractă, constînd din principii generale de conduită, aforisme etice, adevăruri pedagogice.

„Ninge la ecuator", de pildă, constituie o lectură dificilă; te întîmpină zone obscure, relaţii indefinite între personaje, prea multe fraze sonore în genul: „Să înţelegi că mersul înainte al brigăzilor nu-i simplă înmulţire şi înlocuire de brigadieri, ci o luptă pentru fiecare om". Iar problemele interesante ale piesei (cum primeşti o prietenie, cum acorzi o prietenie, ce face un muncitor excepţional, şef de brigadă, cînd simte că încep să-l depăşească sarcinile producţiei moderne etc.) reuşesc la un moment dat, paradoxal, să nu te mai intereseze, fiind înecate într-o substanţă dramatică tulbure, greu accesibilă. Din fericire, varianta încredinţată Teatrului Muncitoresc C.F.R. a clarificat o bună parte din situaţii şi raporturi, consolidînd firele conflictului — subţiate, pînă la dispariţie aproape, în versiunea tipărită — şi precizînd polii dramatici între care se desfăşoară dezbaterea. Dimache Şaru, muncitor de prima mînă, şeful unei brigăzi excelente, inovator în repetate rînduri, refuză să preia conducerea unei alte brigăzi, stîrnind dezaprobarea tovarăşilor de muncă şi a prietenului său Hurduc — sosit la timp din necunoscut pentru a participa la „judecată". Dorian ştie să răstoarne aparenţele: din „procesul" înscenat lui Şaru înţelegem că acesta nu e chiar vinovat, că înalte scrupule profesionale şi etice îi determină refuzul. Brusc, adevărul e din nou întors: Dimache Şaru, beat, scoate la iveală gînduri urite, suspiciuni meschine, neputinţa de a-şi înţelege prietenii, soţia, tovarăşii de muncă. Şi, în actul al treilea, Şaru este iar frumos şi integru, curăţat de vanităţi penibile şi bănuieli josnice, stimat şi iubit în unanimitate. Ce a provocat „trezirea" personajului? Cum şi de ce s-au declanşat acele resorturi interioare care au produs schimbarea lui la faţă? Incapacitatea piesei de a răspunde clar acestor întrebări probează încă o dată forţa limitată a duelului de principii seci. Dacă autorul nu şi-ar fi impus să dea şi o rezolvare impasului în care se află eroul său, dacă deci nu l-ar fi înfăţişat *dincolo* de acest impas, am fi avut de apreciat valoarea în sine a problemei umane ridicate. Aşa însă, ne obligă să-i cerem explicaţii şi se obligă să le dea. Dar nici o formulă de viaţă dintre acelea pe care le schimbă între ele personajele şi nici o metaforă nu pot înlocui adevărul lăuntric al eroilor, scăpat la un moment dat din atenţia dramaturgului. De la spectacol pleci cu cîteva imagini — dar neîntregi — şi cu cîteva replici frumoase — de asemenea neîntregi.

Dorel Dorian declara undeva că această piesă este, pentru el, o experienţă. Pentru că ne plac experienţele, am fi vrut-o dusă pînă la capăt. Aşa cum s-a întîmplat în cazul „Secundei 58" bunăoară, care gîndită şi construită armonios este, mai presus de caracterul „experimental", o *piesă*, şi încă de rezistenţă, cu personaje şi probleme ce persistă în conştiinţa spectatorilor.

★

Mai aproape de ceea ce se poate numi o experienţă dramatică este cealaltă piesă recentă a lui Dorel Dorian, „Oricît ar părea de ciudat", a cărei problematică se aşează organic în cadrele lucrării: atitudinea personajelor nu e luată în dezbaterea de principiu a unui „complet de judecată" ci *trăieşte*, se *manifestă* pe scenă, în faţa publicului. Dialogul aprig dintre Horia Drăgan şi Nicolae Roşca nu rămîne un duel de abstracţiuni lirico-morale; el angajează fundamental gîndirea şi existenţa lăuntrică a adversarilor, biografia lor spirituală, trecutul şi viitorul lor. Piesa ridică acut problema încrederii în om, demonstrează cît de goală, cît de imposibilă poate deveni o viaţă lipsită de valori umane elementare şi cît de tristă poate fi o conştiinţă otrăvită de suspiciune şi ură. Inginerul Horia Drăgan ascunde ani de zile o bănuială cumplită vizindu-l pe Nicolae Roşca şi nu se descarcă de ea decît în momentul cînd află că Roşca va verifica şi superviza proiectul al cărui coautor este el, Drăgan. Descărcarea are o semnificaţie amară, echivalînd cu aducerea la suprafaţă a unor sentimente şi gînduri grave, dureroase, disimulate multă vreme, iar ostilităţile deschise cu acest prilej capătă un dramatism puternic, cu rezonanţe ce depăşesc destinul celor două personaje. Dreptatea pare a se afla cînd de partea lui Horia Drăgan — care-l acuză pe Roşca de a-l fi denunţat pe tatăl său siguranţei fasciste —, cînd de partea lui Roşca, lovit crunt de bănuiala nefundată ce planează asupra sa. Drăgan e insinuant şi violent, Roşca e defensiv şi trist. Faptele sînt în aparenţă împotriva celui bănuit de trădare, dar tonul vehement, neasemuit de aspru al acuzatorului îl pune pe acesta din urmă într-o lumină nu prea favorabilă. Dialogul e plin de neprevăzut, palpitant, antrenînd în orbita sa şi celelalte personaje ale piesei.

Ca în mai toate lucrările sale, autorul nu „povesteşte" o acţiune, nu face să evolueze nişte împrejurări teatrale clasice; el transferă întreaga povară dramatică asupra dialogului, a tensiunii interioare dintre eroi. În prim plan se află nu evenimentele, ci *problema*, deşi, ca de obicei, punctul de pornire este, într-un fel, reportericesc, — o situaţie deosebită de viaţă, descoperită în realitatea curentă. Aici problema încrederii în oameni este înfăţişată ca o condiţie vitală a raporturilor socialiste. Oamenii care duc o activitate creatoare sînt neapărat legaţi prin raporturi noi, obligatorii, căci efortul de a atinge un ţel comun implică un drum comun, solidaritatea fermă. Iar încrederea devine astfel o chestiune generală, colectivă. Conflictul piesei este entuziasmant, autentic, grav. Iarăşi însă excesele verbale ridică obstacole obositoare. Fireşte că într-o piesă în care se acţionează puţin, se vorbeşte mult. În „Oricît ar părea de ciudat" se vorbeşte însă deseori de prisos, aproape toate personajele fiind cuprinse de o febră explicativă şi retorică, de un tic (destul de neplăcut pe scenă) al parantezelor şi comparaţiilor. De exemplu dialogul Drăgan—Letiţia, cu multe referiri obscure la un trecut pe care nimeni nu-l cunoaşte şi care pe nimeni nu-l preocupă, împinge acţiunea pe un tertoriu străin, ceţos, impunînd o pauză aridă în desfăşurarea conflictului. Retrospecţia patetică a celor doi e ca un spin rămas de la o floare pe care spectatorul n-a apucat s-o vadă. Se pare că lui Dorel Dorian îi dăunează chiar în creaţiile interesante cum este recenta piesă ambiţia de a fi cu orice preţ liric şi cerebral.

El se dovedeşte un autor dramatic pasionat de valoarea scenică a dezbaterilor ideologice, aşa cum o dovedesc toate piesele sale, începînd cu „Dacă vei fi întrebat" şi „Secunda 58", continuînd cu „De n-ar fi iubirile...", „Ninge la ecuator" şi „Oricît ar părea de ciudat". Realizate la grade artistice foarte inegale, aceste piese atestă o preocupare constantă, lăudabilă de sondare a universului etic al omului contemporan, de solicitare permanentă a participării spectatorilor la procesele ce au loc pe scenă. Este foarte important, după părerea noastră, ca în orice fel de piesă dialogul să nu răpească personajelor dreptul de a *trăi* adevărul problemelor pe care le dispută, să nu le proiecteze în zone abstracte. Verbozitatea e, deocamdată, inamicul numărul unu al tînărului dramaturg.

★

Spectacolul de la Teatrul Muncitoresc C.F.R. regizat de Ion Cojar se ţine pe umerii lui S. Mihăilescu-Brăila. Pe un text bine clarificat pînă la un punct de autor şi de regizor, acest admirabil actor reuşeşte să ridice personajul lui Şaru la înălţimea dramei sale, să dea sînge şi nervi unei foarte complexe noţiuni contemporane. Jocul lui nuanţat din plin simultaneizează cumva stările de spirit ale eroului (vanitate, responsabilitate gravă, neîncredere în forţele proprii, gelozie, singurătate, asprime, duioşie, remuşcare, încredere), prezentate succesiv de autor. Actorul polarizează şi stăpîneşte confruntarea şi, în raport cu el, Costel Gheorghiu, degajat, natural ca întotdeauna, nu reuşeşte să obţină totuşi un Hurduc la fel de puternic, deşi ar fi trebuit. Dana Comnea (Livia — soţia lui Şaru) e credibilă în tristeţea ei perpetuă, dar monotonă. Pe Cornel Vulpe (teribilul Sutaş, fondist şi cam meschin) continuăm să-l preferăm în rolurile lui comice. Aici adună prea multă ostentaţie. Athena Zahariade-Demetriad (Aurelia—Dida) şi Tudor Gheorghe (Ivescu) sînt deopotrivă de simpatici şi exteriori (cu ajutorul textului). Decorurile: greoaie, neinspirate (I. Cojar şi P. Păduret). Panoul mozaic care glisează din cînd în cînd pe scenă se potriveşte perfect pentru faţada unei case de cultură; în spectacol nu are nici un rost. Ca evoluţie regizorală, Ion Cojar ni se pare staţionar, trezindu-ne nostalgia unor spectacole mai vechi ale sale care făgăduiau foarte mult...

Radu Penciulescu, pasionat de teatrul de idei şi aflat la a treia colaborare cu Dorel Dorian, a montat cealaltă piesă în stilul său predilect, cu accentul pus pe tensiunea dialogului. Un merit deosebit îl constituie distribuirea lui George Constantin şi Ion Marinescu — actori proaspăt veniţi la Teatrul Mic — în rolurile principale: Roşca şi, respectiv Drăgan. George Constantin e un Roşca masiv dar şubred fiziceşte, luminos şi trist, un munte de omenie rănită. În interpretrea lui I. Marinescu, Drăgan apare impulsiv şi aventurier, ulcerat de o ură tainică. Atunci cînd se înfruntă amîndoi, scena vibrează de energia spirituală pe care o investesc. Cînd e numai cu Letiţia (interpretată cu forţă afectivă, dar inegal de Tatiana Iekel), Horia Drăgan e prea incandescent şi crispat, neverosimil. În peisajul cenuşiu, încordat al dezbaterii, o pată caldă de culoare o aduce Constantin Codrescu (Munteanu). Dacă Eliza Plopeanu (Aurelia) n-ar fi jucat prea afectat afectarea personajului, ar fi fost partenera cea mai potrivită a inginerului-poet Mihai Albu (în rol Stamate Popescu). Boris Ciornei e o prezenţă optimistă în rolul directorului Catrina, minus sublinierea unor ticuri de „bonomie inteligentă" ce fac parte din poncifele textului.

Dumitru SOLOMON

Scenă din noul film românesc „Titanic vals"

PROBLEME ALE SCENARIULUI CINEMATOGRAFIC

SCRIITORII ŞI A ZECEA MUZĂ

Există un anumit mod de a discuta despre cinematografia noastră, care nu se poate spune că exclude observaţiile critice — ele sînt uneori numeroase; nu lipseşte nici analiza — ea pare cîteodată minuţioasă; dar lucrurile sînt expuse şi amestecate după o reţetă atît de labilă, încît, oricare ar fi situaţia, ţi se pare totdeauna că lucrurile stau nici prea bine, nici prea rău, mai mult bine decît rău — şi chiar dacă opiniile autorului promit să fie critice, ele lasă totuşi să se degaje, nevăzut, printre rînduri, un sentiment paradoxal de satisfacţie şi împlinire.

Inaugurînd discuţia despre „problemele scenariului cinematografic" („Ocazii pierdute", *Gazeta literară* nr. 3 din 1965), profesorul D. I. Suchianu afirmă că, din punctul de vedere al scenariilor, „situaţia cinematografiei româneşti este totodată foarte bună şi foarte rea". Pe baza acestei viziuni echivoce, în care cele două superlative se anulează reciproc, tovarăşul profesor Suchianu evită să tragă concluziile propriei sale demonstraţii. Domnia-sa vorbeşte despre ratarea bunelor ocazii oferite de unele scenarii, dar adaugă: „Rîndurile mele nu trebuie interpretate în sens negativ. Dimpotrivă, trebuie să socotim ca ceva pozitiv faptul că cinematografia românească are asemenea ocazii. Chiar dacă le pierde, înseamnă că totuşi le-a avut" ş.a.m.d.

Dar chiar acestor „ocazii pierdute" li se opune îndată o a treia categorie, nişte ocazii cîştigate, drept care filmul *Afacerea Protar (Ultima oră)* este calificat ca fiind „mai bun decît piesa lui Sebastian din care fusese tras", iar mediocrul film al lui Daquin, *Ciulinii Bărăganului* — apreciat ca un film „excelent". Lăsînd la o parte filmele socotite „într-adevăr fără cusur" sau „excelente" — întrucît categoria desăvîrşirii este îndiscutabilă — ar rămîne, la o discuţie despre scenariu, capitolul „ocaziilor pierdute". Acesta nu oferă însă nici el o perspectivă fertilă, deoarece în articolul citat „ocaziile pierdute" sînt de fapt scenarii „admirabile", pline numai de calităţi, ratate doar de regizori, şi nu chiar ratate, fiindcă filmele mai trebuiau numai „şlefuite nitel, stilizate un pic, adîncite pe alocurea", ca să capete „strălucire". Dar atunci, în privinţa scenariilor, ce ne mai rămîne de discutat?

La o analiză a regiei noastre de film, ar fi poate util să se vorbească despre ocaziile pierdute de regizori, fiindcă au fost unele realmente pierdute. Dar la o dezbatere despre scenariu ni s-ar părea mai firesc să se discute îndeosebi despre ocaziile pe care scriitorii, scenariştii şi regizorii-scenarişti nu le-au oferit încă cinematografiei sau, mai exact, pe care cinematografia nu şi le-a creat.

Filmul este singura dintre arte născută în epoca modernă şi de aceea cerinţele sale de ordin tematic au un caracter special. Să urmărim, de pildă, cum s-a ajuns la realizarea cîtorva capodopere ale ecranului care au marcat totodată începutul unor mari şcoli naţionale. „Dacă unul dintre noi va avea vreodată curajul să reconstituie istoria filmului francez din primii săi ani, cititorii vor avea de ce să rîdă" — scria Louis Delluc în 1917, constatînd că Franţa „care a inventat, a creat şi a lansat" cinematograful, „a rămas cea mai în urmă". De abia după 1923—24, cînd Abel Gance, cu *Roata*, şi René Clair, cu *Antract*, reiau într-un fel tradiţia documentarelor lui Lumière şi înving „filmul de artă" inspirat de montările fastuoase ale Comediei Franceze, de abia atunci cinematograful francez renaşte. *Ultimul dintre oameni*, al lui Murnau, a apărut în 1924, după ce regizorii germani abandonaseră fantomele şi tiranii şi se îndreptaseră spre oamenii obişnuiţi, descriindu-i în viaţa lor cotidiană şi în mediul lor firesc. *Crucişătorul Potemkin* l-a impus pe Eisenstein în 1925, după ce întreaga şcoală sovietică lăsase în urmă epoca palidelor ecranizări din literatura clasică rusă şi se orientase compact spre realitatea revoluţiei. Neorealismul italian a apărut ca o reacţie împotriva filmelor istorice d'annunziene şi a marcat o dată în plus „respingerea lui Méliès şi întoarcerea la Lumière". În ceea ce-i priveşte pe englezi, despre ei s-a spus pînă nu de mult că n-au avut niciodată cinematografie şi această afirmaţie pe jumătate adevărată n-au reuşit s-o spulbere nici magistralele ecranizări ale lui Laurence Olivier, dar au făcut-o, definitiv, de-abia foarte recent, filmele riguros realiste şi strict actuale ale „tinerilor furioşi", care ne-au dezvăluit adevărata faţă a oraşelor, a străzilor, a caselor englezeşti, reconstituind o geografie de o rară precizie şi înfăţişîndu-i pe oameni în ceea ce puteau ei să aibă mai propriu — drama violentă a non-conformismului într-o ţară prin excelenţă conservatoare.

Despre scenariu ca gen literar sau ca semifabricat s-a discutat la noi îndelung, despre scenariu ca bază ideologico-artistică sau ca pretext — de asemenea, s-a vorbit despre scenariul-naraţiune al lui Zavattini şi despre scenariul dialogat al lui Clair, despre specific cinematografic şi despre colaborarea scenarist-regizor, despre fidelitate faţă de litera sau faţă de spiritul operei ecranizate şi despre ecranizarea liberă ş.a.m.d. Dar despre capitolul esenţial şi primordial s-a păstrat o tăcere de neînţeles. S-a socotit probabil că profilul tematic al producţiei de filme ar fi o preocupare extra-estetică, rezervată forurilor administrative şi în genere incomodă. Se vede însă că în cinematografie natura tematicii are o înrîurire estetică covîrşitoare, am zice nemijlocită, vocaţia acestei a şaptea arte fiind aceea a unei arte a prezentului. Luciditatea obiectivului fotografic denunţă tot ce este contrafăcut şi de aceea actualitatea şi realismul au fost din totdeauna leitmotivele discuţiilor cineastice, cuvintele de ordine ale celor mai de seamă creatori care s-au preocupat de destinul artei lor — şi au trebuit să se preocupe cu multă vigoare, fiindcă arta ecranului este în funcţie directă de capacitatea de organizare, de spiritul de iniţiativă, de direcţia în care ele se orientează.

Noi avem o nuvelistică de actualitate bogată şi diversă, dar cîte din lucrările lui Eugen Barbu, Marin Preda, Ştefan Bănulescu, Al. Ivan Ghilia, Fănuş Neagu, D. R. Popescu, Nicolae Velea au făcut obiectul atenţiei cineaştilor? Din filmele văzute în 1964, unul singur, *Un surîs în plină vară*, era inspirat de o nuvelă a lui D. R. Popescu. De abia în 1965 vom mai vedea încă un film inspirat de o nuvelă, a lui Al. Ivan Ghilia, *Sărutul*. Ne-a făcut plăcere să citim într-un text scris de regizorul Iulian Mihu pentru revista „Cinema" că nuvela *În treacăt*, de Nicolae Velea, e capabilă să intereseze cinematografia, dar am aflat ulterior că acest înzestrat regizor doreşte să ecranizeze un text de Caragiale. Cam asta e tot ce ştim despre interesul manifestat pînă în prezent de Studioul Bucureşti faţă de nuvelistica celor şapte prozatori citaţi.

Ov. S. Crohmălniceanu a propus acum un an de zile, în comisia de dramaturgie cinematografică a Uniunii Scriitorilor, ca un grup de scriitori — şi se găsiseră chiar şi amatori — să caute prin volume şi prin reviste şi să adune un număr de idei, fragmente, bucăţi literare de actualitate care ar prezenta calităţi în vederea unei prelucrări cinematografice. De cîţiva ani, Eugen Barbu susţine în diferite publicaţii sistemul de lucru practicat în multe cinematografii avansate — acela al colectivelor de scenarişti, pe baza unei eventuale specializări: autorul ideii, constructorul subiectului, dialoghistul etc., cărora li se adaugă de obicei regizorul. În afara scenariului filmului *Lupeni 29*, realizat de Mircea Drăgan, Eugen Mandric, Nicolae Ţic, nu s-a semnalat deocamdată nici o altă încercare în acest sens. Cuplul scenarist-regizor se dovedeşte, cel puţin la acest moment, insuficient, după cît este destul de puţin probabil că autorii unor nuvele, lipsiţi de experienţă cinematografică — fiindcă a scrie scenarii înseamnă a-ţi însuşi un nou mod de a gîndi — e îndoielnic că ei ar putea să-şi dezvolte de prima dată, singuri ,ideile cuprinse în scrierile lor, transformîndu-le în scenarii gata de decupat, doar în urma discuţiilor substanţiale pe care le-ar avea cu redactorii studioului. Se pare că tocmai un asemenea miracol aşteaptă Studioul Bucureşti să se întîmple.

Cînd Zavattini a fost la Bucureşti şi l-am întrebat cum poate să scrie împreună cu alţi 3—5—7 coscenarişti, el ne-a răspuns că preţuieşte şi contribuţia unuia care — intrînd întîmplător în camera în care se scrie scenariul şi auzind o replică — strîmbă doar din nas şi pleacă. Studioul lasă însă un poet cu talentul şi prestigiul lui Dimos Rendis, care a avut o idee de film (pentru *Casa neterminată*) să se hazardeze singur în construirea naraţiunii, în conturarea caracterelor personajelor, în [illegible] chegarea dramaturgiei şi a secvenţelor, în formularea dialogurilor, asigurîndu-i astfel eşecul — şi lui şi regizorului. Un regizor, de asemenea talentat, Savel Stiopul, a avut şi el ideia realizării filmului în patru părţi *Anotimpuri*. Regizorul s-a descurcat de bine de rău şi ca scriitor în două din povestiri, în a treia s-a descurcat pe jumătate, iar în a patra — de loc. La aceste două filme se reduce de fapt întreaga activitate a studioului pentru un an de zile în privinţa filmelor de actualitate închinate oraşului, muncitorilor, intelectualilor, tinerei generaţii, adică temelor care definesc o cinematografie modernă.

Se spune că în domeniul filmului de inspiraţie săteească lucrurile ar sta ceva mai bine. Dar avem impresia că singurul fenomen care a fost semnalat în lumea satului, de la *Desfăşurarea* încoace, în afară de alimentarea vacilor cu ceapă în *Lumină de iulie* şi exceptînd comedia meritorie *Un surîs în plină vară*, este prezenţa văduvelor neconsolate şi a femeilor însingurate. Chiar şi un asemenea fapt se dovedeşte demn de interes şi realmente revelator în *Dragoste lungă de-o seară*, dar îşi pierde, fatal, capacitatea de a reţine atenţia spectatorilor cînd e revăzut într-o nouă ipostază în *Sărutul*, şi devine oarecum o adevărată „obsesie", cînd e tratat a treia oară, tot la modul dramatic, în *Merii sălbatici* (după Vasile Rebreanu).

Ar fi greu să se nege că Studioul Bucureşti dă dovadă de inerţie în stabilirea unor contacte strînse cu scriitorii, în iniţierea unor acţiuni sistematice şi de anvergură care să ofere filmului românesc putinţa precizării unui profil propriu şi fiecărui creator în parte şansa împlinirii sale artistice. Literatura face zi de zi dovada multitudinii de subiecte şi de posibilităţi artistice pe care o generează realitatea noastră socialistă. Ce ne oferă însă filmul? Care este imaginea României contemporane văzută pe ecran? Poate că studioul nu apelează în mai mare măsură la lucrările literare de actualitate vrînd să apere şi să promoveze „specificul cinematografic"? Dar cum se explică faptul că în 1964 se aflau aproape concomitent în producţie 11 serii de ecranizări din literatura clasică şi antebelică, adică echivalentul tuturor filmelor româneşti pe piaţă în întregul an 1964?

S-ar mai putea ca la o socotit abilă, numărînd şi *Dragoste la grade* şi *Pisica de mare* şi *Runda* care vine (fiindcă există, se ştie obligativitatea diversităţii genurilor ca atare în fiecare an răspund cu promptitudine nedezminţită la apel: [illegible] comedie muzicală — de actualitate! — un film poliţist, chiar două — ş.a.m.d.), s-ar putea deci ca numărul filmelor de actualitate să apară mai mare. Bănuim că dacă la discuţie ar participa şi unii din redactorii Studioului Bucureşti, toate lucrurile s-ar clarifica şi nedumerirea noastră ar dispare, după reţeta satisfacţiei imperturbabile despre care vorbeam la început.

Asupra multora dintre scriitorii noştri filmul exercită o adevărată fascinaţie. Poate unii din ei vor face cîndva film. Nu numai ca scenarişti şi coscenarişti, dialoghişti sau furnizori de idei, ci şi ca regizori. Mulţi o visează şi visul lor nu poate fi despărţit de visul nostru, al celor care credem că geniul poporului nostru nu se va [illegible] fuza celei de a zecea muze.

Valerian SAVA

GRAFICA TURCĂ

Prin comisia naţională a R.P.R. pentru UNESCO, ne vizitează o dublă expoziţie venită de peste Bosfor: Monumente arheologice din Turcia, fotografii şi o suită de lucrări grafice contemporane, ambele oferite spre vizitare publicului bucureştean în monumentala clădire a Institutului de Arhitectură.

Prima e o fereastră deschisă spre grădina de frumuseţi a unui trecut de artă în care lutul, aurul, bronzul şi piatra îşi împletesc frăgezimile şi duritităţile de vreo cinci mii de ani încoace..,

A doua, contemporană şi actuală, sprintenă şi dinamică, este expoziţia de grafică, alcătuită din peste cincizeci de lucrări originale.

Obişnuiţi cu legenda şi cu basmele celor 1001 de nopţi şi cu un ritm net oriental, descoperim brusc o lume de artă nouă, plină de înţelesuri şi rezolvări moderne, surprinzătoare printr-o proaspătă şi elegantă cadenţă atît în gîndire cît şi în vigoarea modurilor de expresie.

Contactul cu plastica turcă e nou pentru public şi cu atît mai interesant şi binevenit cu cît în ultima vreme am avut posibilitatea comparativă a mai multor expoziţii, venite la noi de peste hotare şi adăugate manifestărilor publice ale plasticienilor noştri.

Genul grafic, redus o vreme la simpla imprimare a unui tipar de linii, se mulţumea cu un stil apropiat mai mult de asprime decît de o catifelare pe care a căpătat-o ceva mai tîrziu prin introducerea şi folosirea unor mijloace noi sau prin repetate tiraje colorate. După lucrările artistice ale expoziţiei americane, grafica turcă ne oferă posibilitatea de a pătrunde mai mult şi mai adînc în expresia complexă a genului, la nivelul unor interpretări de rafinament şi subtilitate.

Aquaforte redă prin lucrarea lui ALIYE BERGER, Lucrătoare, dinamismul curgător al muncii într-o interpretare delicată a mişcării, pe un roşu stins. Litografia, mai numeroasă, demonstrează interpretări extrem de interesante pornite de la simplul joc de linii inteligente (Cali lui ORHAN PEKER) la armoniile de culoare vie sau apropiate de pastel (Grup de ţărani şi Întoarcere de la piaţă — excelentă lucrare — ale lui EREN EYUBOGLU ale cărui origini sînt româneşti). În linogravură, expresie de sinteză (Femei bătrîne de MUSTAFA ASLIER, Peşti şi Figuri de ERCUMENT CALMIK) în xilogravură, dinamică, emoţie şi concentrare (Dans popular, Familia M. Aslier)...

În desen, NEŞELT GUNAL exprimă emoţionant în compoziţii, tristeţi (Odihnă, Măcelărie), pe cînd în guaşe TURAN EROL înfăţişează două peisaje pe tonuri stinse de evocare, poezie şi melancolie cu o deosebită sensibilitate. Traducînd o tendinţă expresionistă mai mult de sugerare, ZEKI FAIK IZER ne prezintă două subtile piese, Peşti şi Pasărea, în timp ce SABRI BERKEL fugind de expresia conturelor precise, expune două lucrări, Compoziţie I şi II, gravuri, o armonie în dezarmonie, ca desenul unui fum, decorative şi nu lipsite de o frăgezime sufletească.. Nu lipsesc din expoziţie nici acuarelele pe hîrtie udă (două variante de Copaci ale tînărului OZDEMIR ALTAN) care aduc în difuzarea culorilor o atmosferă împărţită între basme şi realităţi.

Fiind atît de cuprinzătoare a genului grafic, expoziţia e cu atît mai interesantă, cu cît sînt prezentate pe parcuri lucrări de concepţii diferite realizate în variate tehnici de lucru. E una dintre puţinele expoziţii de grafică unde vizitatorii pot cunoaşte pe de o parte diversitatea genului, şi pe de altă parte modalităţile de exprimare artistică personală.

Din micul catalog în limba franceză — nu înţelegem de ce expoziţia nu are şi un ghid în limba română—aflăm cîteva date biografice de recomandare ale artiştilor, mulţi dintre ei profesori sau asistenţi la Institutul de Arte frumoase ori Arhitectură.

Ne bucură mult acest prim contact de artă în România cu vecinii de peste Marea Neagră, realizat prin intermediul UNESCO. Aceasta cu atît mai mult cu cît valorile şi spiritualităţile artistice trebuie să circule, să fie cunoscute şi apreciate de public şi vizitator. În ceea ce ne priveşte mărturisim sincer bucuria de a fi participat la această întîlnire cu grafica turcă.

Baruţu T. ARGHEZI

BI... LANŢUL SLABICIUNILOR (I)

DINAMO—BUCUREŞTI

SPORT

Trecătorii (cei mai mulţi neavizaţi sau de-a dreptul ageamii într-ale fotbalului) care-şi abat paşii pe şoseaua Ştefan cel Mare se opresc, deseori, în faţa unui panou prevăzut cu geam de sticlă (mi se pare şi cu lacăt) în care sînt înşirate pozele la minut sau la opt zile a vreo optsprezece băieţi plin de vigoare, sănătate şi încredere în sine. Sînt componenţii formaţiei Dinamo, cîştigătoare, cîţiva ani la rînd, a campionatului categoriei A, iar în 1964 şi a Cupei R.P.R.

Ţîţ şi iar ţîţ! exclamă admirativ omul de pe stradă iar fetele de şcoală regretă, fără doar şi poate, prezenţa micului lăcăt ce le împiedică să-şi completeze sau să-şi întregească albumul cuprinzînd fotografii de stele de cinema, recordmani mondiali, oameni iluştri etc.

Îmi închipui că jucătorul Ţircovnicu, blondul şi, mai presus de toate, agresivul (agresiv numai în momentele cînd urcă la masa presei să-ţi ceară socoteală că l-ai criticat în cutare cronică) atacant rătăcitor prin locurile unde nu se află şi nici n-o să treacă mingea, trăgînd cu ochiul la mulţimea de trecători căzuţi în extaz, se roteşte de plăcere pe vîrful crampoanelor ca un titirez. Fericiţi cei ce şi-au cîştigat celebritatea prin sudoarea vărsată în şapte din şapte zile ale săptămînii!

Dar să ne oprim puţin şi să vorbim despre echipă în ansamblu. Şefa plutonului celor trei mari bucureştene (mă simt dator să vă anunţ că nu m-am gîndit măcar o singură clipă la Progresul) practică, mă refer doar la meciurile disputate în ţară, un joc de uzură, un fel de hărţuială menită să-ţi toace nervii. Inter-Milano, echipa care i-a eliminat pe dinamovişti din C.C.E. e numită în Italia echipa cinicilor pentru motivul că se masează în apărare aproape 90 de minute şi nu cîştigă, atunci cînd cîştigă, decît cu unul, maximum două goluri diferenţă — şi acelea realizate aproape exclusiv pe contraatacuri. Ca formulă de joc, dinamoviştii sînt şi ei un fel de cinici. Punctul lor forte rămîne apărarea, mai cu seamă fundaşii centrali (Nunweiller II şi IV), oameni cu o voinţă cu adevărat de fier. Slabi, din ce în ce mai slabi, cei doi mijlocaşi, strămutaţi, în chip cam nerezonabil, spun gurile rele (practic eu nu ştiu cum s-au petrecut lucrurile, am reprodus ce-am auzit, dacă vreţi să fiţi pe deplin edificaţi, întrebaţi federaţia de specialitate) de la Cluj în Capitală.

La înaintare, dinamoviştii beneficiază de serviciile a doi mari jucători, după părerea mea: Pircălab şi Radu Nunweiller. Despre Ion Pircălab am scris cîndva că este un jucător de talie europeană — şi este! — dar de la o vreme e silit cred, să-şi strivească, etapă de etapă, înclinaţia spre jocul individual (e şi cazul lui Dumitriu II de la Rapid) spectaculos şi de mare fineţe tehnică, pentru că, chipurile, driblingul, dantelăria (se evită termenul fantezie) fentele care fac să răbufnească în aplauze tribunele, servesc şi nu prea servesc adiţionării de puncte. Se vede că noi am rămas încă robii ideii: unul ca toţi şi toţi ca unul, ideie imposibil de înfăptuit în fotbal. Nu poţi să-l obligi, n-ai cum, pe un Ivan sau Frăţilă, să se adapteze ritmului şi gîndirii în joc a lui Pircălab, în schimb, se pare, poţi să-l sileşti pe acesta, fără mari eforturi, să se adapteze manierii rudimentare în care evoluează primii doi. Cam aşa se înţeleg pe la noi lucrurile şi cam în felul acesta se aranjează, ele, de la un timp, cînd ţii să creezi impresia că o formaţie practică sistemul de joc colectiv. Să avansăm înainte tot în chipul ăsta şi o să ajungem cît de curînd să cîntăm: Trece raţa Dunărea.

Celălalt atacant dinamovist, cu evidente trăsături de mare jucător, Radu Nunweiller, aflîndu-se la începutul carierei, e mai greu de hăţuit. Pe teren face cam ce crede el că e bine — şi bobii se taie pe gîndul lui. Dorim să-l vedem tot mai viforos. Profesorul Angelo Niculescu, care s-a deplasat la Milano „să batem, să învingem" şi s-a întors la subsuoară cu ziarul Il Giorno, unde elevii lui erau numiţi „buoni peisani del calcio", va închina, sperăm, multe ore de trudă pentru şlefuirea ambiţiosului coleg de linie al lui Pircălab. În rest, însă, nu prea are cu cine lucra. Un Ţircovnicu sau un Popa, oricît i-ai frămînta, tot mediocri rămîn.

Vrem ca Dinamo-Bucureşti să ne demonstreze anul acesta că poate să joace fotbal la înălţimea locului pe care-l ocupă în clasament. Şi de va fi aşa, cele rele se vor şterge, căci publicul, acest mare generos guraliv, care speră şi speră mereu, ştie să răsplătească. Dar mi-e teamă că nu va fi nimic.

Fănuş NEAGU

REALISMUL ȘI PURISMUL ESTETIC

DISCUȚII

S-a arătat, pe bună dreptate, în unele din piesele discuției, că dacă noțiunea de realism se identifică cu aceea de unică valabilitate artistică, termenul devine inutil, putînd fi înlocuit prin acela de valoare. Aci am dori să aducem o precizare. Nu orice creație de artă valabilă — în speță de artă literară — este realistă, dar orice creație valabilă își asumă categoric obligația de a fi reală, adică de a-și extrage substanța din domeniul realității. Rezultă de aci că realismul, cu metoda sa, se aplică numai asupra unui sector al acestei realități și anume al realității evidente pentru toți, fiindcă există altele mai depărtate, mai obscure, mai indirecte sau în stare doar demonstrabilă, și care cer mecanisme separate. Desigur că o asemenea precizare circumscrie o definiție foarte incompletă. Scriitorii care s-ar mărgini s-o folosească exclusiv n-ar atinge nici pe departe realismul propriu zis, ci doar un mediocru am spune evidențialism. Creația cu adevărat realistă necesită conjugarea evidenței cu expresia tipicului dintr-insa și cu manevrarea unei metode adecvate, potrivit unității postulate de Marx între muncă și obiectul muncii.

Ca atitudine — mai apropiată sau mai depărtată de ceea ce am spus mai sus — realismul a existat din toate timpurile. Sub raportul, însă, al aplicării sale stricte în sensul amintit, realismul are două surse filozofice rivale sau, pe un plan mai adînc, doar aparent rivale. Pe de o parte este postularea ideilor „clare și distincte" de către Descartes, iar pe de altă parte se adaugă metoda experimentală și empirică a filozofiei engleze, mai cu seamă a lui Locke. În fond, amîndouă aceste vederi părăsesc pe plan filozofic vechea ambiție de cuprindere a totalității și se îndreaptă, ca și știința, către sesizarea fenomenelor izolate, în primul caz pe calea operațiilor mentale, în al doilea caz pe cale experimentală și senzorială. Faptul corespunde tendinței burgheze de a sfărîma precara unitate absolutistă și de a-și împărți atribuțiile în stat în cadrul unor relative autonomii fragmentate, de unde se dezvoltă în general o atenție mai marcată dată structurilor parțiale, detaliilor, și o pasiune a determinării lor. De aceea, atît Descartes cît și Locke, s-au bucurat de o adevărată favoare ceva mai tîrziu, în veacul de emancipare (Franța) sau de consolidare (Anglia) a burgheziei, adică în secolul al XVIII-lea iluminist.

Dar iluminismul nu este un curent literar, ci unul social politic și filozofic, deși în mod impropriu se dă această denumire și unei părți din literatura reprezentativă a timpului. Mișcării de gîndire iluministe ar corespunde pe plan literar ceea ce am numi mai degrabă pre-realism, termen care ne apropie de fondul obiectivului nostru. Această denumire acoperă elaborarea unei adevărate revoluții, în arta prozei, ale cărei consecințe trăiesc pînă astăzi. Mai-nainte, proza epică — în afară de cîteva ilustre excepții, între care numărăm pe Petronius, Rabelais, Cervantes și romancierii picarești spanioli — nu se deosebea prea mult, în redactarea ei, de scrierile istorice propriu zise, considerate la nivelul acelor vremuri. Se urmărea numai firul acțiunii, fără a se folosi elementul văzut, ci numai cel auzit, din a doua mînă, adică fără caracterizarea detaliilor, cărora li se acordă cel mult epitete generice și convenționale. Or, secolul al XVIII-lea, așa cum adoptă în ordine filozofică pe Descartes și pe Locke, tot astfel în cuprinsul literaturii adoptă toate acele mari excepții ale prozei artistice, care rămăseseră culmi izolate și nu făcuseră școală la timpul lor. Acum se descoperă textul Satyriconului lui Petronius, acum Swift dă tribut în opera sa lui Rabelais, acum Florian scoate celebra sa traducere din Don Quijote și tot acum încep să apară romane picarești după modelul celor spaniole.

O asemenea orientare parafrazează în domeniul literar aceleași tendințe care în gîndire s-au îndreptat către Descartes și către clasicii empirismului englez, adică dragostea pentru fenomenul izolat, privirea exactă și consolidarea detaliului pe calea senzației (Locke) și a judecății raționale (Descartes). Această înclinație către datul separat, colorat și structurat în sine, proprie democratismului burghez, răspunde totodată și exigențelor formulate de spiritul științific, care se dezvoltă în iluminism. Acea realitate evidentă, pe care o atribuim noi realismului, și care începe să-și schițeze un rol precumpănitor însă spre pre-realism, este o condiție suverană a științei. Or, această evidență de care are nevoie actul științific pleacă tocmai de la scrutarea indicilor, a detaliilor, fără a căror consolidare rămîne șubredă întreaga construcție.

Iluminismul inițiază numai spiritul științific. Adevăratul secol protagonist al științei este veacul al XIX-lea, cînd apare și realismul propriu-zis, sub chipul realismului critic. Or, marii prozatori, cu care debutează acest curent, își concep scrierile după criteriile unei anumite științe, pe care au practicat-o efectiv, sau de care numai s-au pasionat. Bunăoară, Prosper Mérimée, care era și istoric, studiază caracterele și actele personajelor sale anonime cu rigoarea cu care ar studia documentele despre marile personaje istorice, Stendhal, ilustrează amănunțit în romanele sale tot mecanismul psihic, așa cum l-a învățat de la vestiții „fiziologi", iar Balzac se numea el însuși doctor în științe sociale. Toți aceștia găsesc o semnificație în detaliu pentru a explica întregul. Să luăm de exemplu o masă obișnuită a familiei Marneffe din Verișoara Bette, unde se arată, după ora la care se prînzește, după felul și prepararea bucatelor, după calitatea tacîmurilor și a feței de masă, starea morală și socială a familiei respective, și, de aci, a unei întregi categorii din acea societate.

Toate acestea sînt evidențe, indicînd modul cel mai exact și mai sigur de cunoaștere, așa cum îl pretinde spiritul omului evoluat. Dialectica marxistă aduce o precizare de maximă importanță la cele menționate pînă acum. Științele istorice și sociale se descoperă a fi conduse după legi precise, și ca atare ele ating gradul de exactitate al științelor fizice. Cunoașterea acestor legi decide și cunoașterea mersului viitor al societății. În acord cu noua cucerire teoretică și totodată, ca expresie a unor schimbări revoluționare în ordinea structurii sociale, se naște pe plan literar realismul socialist. Desigur că există mai multe puncte despărțitoare între cele două tipuri de realism, însă unul care ni se pare nouă de o însemnătate notorie este extensiunea domeniului pe care-l capătă evidența. Pe cînd evidentă era pînă acum numai o realitate prezentă cu tot ansamblul ei de date, în momentul de față, potrivit legilor exacte ale materialismului istoric, ea poate aparține și viitorului. Această extindere pe care o obține evidența se asociază cauzal și cu o intensificare a ei. Știind cursul viitorului, se poate discerne mai adînc și esența configurației prezente a lucrurilor. Noțiunea de realism capătă prin aceasta tot mai mult prestigiu, justificîndu-l-se astfel caracterul de curent dominant al zilelor noastre.

Reamintim că acela care profită cel mai mult de aceste cuceriri este sistemul de relații al prozei epice, fapt care explică ascensiunea și urlașa valoare funcțională de actualitate a romanului. Numai că la aceasta am dori să mai adăugăm ceva. Vrem anume să stabilim contrastul dintre caracterul înaintat al realismului și modul vetust în care el este uneori interpretat, fapt ce dăunează creației artistice în general și creației realiste în special. O parte din aderenții acestui curent uită că lucrul cel mai bun nu este și singurul lucru bun, tinzînd astfel să reitereze ideea învechită a exclusivității curentelor, extinsă și asupra genurilor, din vremea clasicismului. Dacă, însă, optica aristocratică și cadrul limitat curtean, puteau să se împace cu ideea excluderii a tot ce nu este clasic, complexitatea infinită a epocii noastre nu-și poate afla o răsfrîngere plenară în artă decît prin operația opusă, aceea a includerii critice, înțelegîndu-se prin aceasta și introducerea după caz în operă a unor elemente care nu aparțin realismului. Pe lîngă argumentul dat, condiționat de profilul specific al epocii noastre, am putea adăuga unul valabil pentru toate timpurile, și anume că nici un fel de purism — nici chiar acela străin de aservirea unei concepții formaliste, și care, dimpotrivă, slujește obiective nobile și umanitare — nu poate fecunda cu adevărat arta. Într-unul din articolele acestui ciclu s-a făcut o mențiune fugitivă despre „romantismul clasicilor"; desigur că aluzia este în primul rînd la Racine, dar în altă ordine ea poate fi aplicată și la La Fontaine, iar mergînd mai în adîncul timpului ne vedem îndrituiți a vorbi și de romantismul lui Virgiliu, ceea ce relevă limpede că nici chiar în marile epoci ale clasicismului poeții de seamă nu s-au putut conforma normei legate de exclusivitatea curentelor sau stilurilor literare.

Ne izbim, însă, aci de tălșul unei replici: realismul prezintă cea mai perfectă cale de cunoaștere în artă, și atunci cînd ai mai mult nu-ți trebuie mai puțin, fiindcă devine superfluu sau chiar dăunător. Dar tocmai aceasta intră în resursele marelui scriitor, a ști cum să întrebuințeze mai puținul. De multe ori, elementele fantastice, ipotetice sau încă neexplicate, care luate izolat nu au nici o valoare, prinse în contextul unui roman realist se aprind de o iradiere inedită și, departe de a dăuna realismului, îl accentuiază, îl creează perspective unitare sau îi ridică amploarea. Să luăm un exemplu din Balzac și anume vestita scenă a casetei prețioase, cînd bătrînul Grandet i-o smulge fiicei sale și se repede „ca un tigru" să-i desfacă cu un cuțit lamele de aur. Este o scenă pur fantastică, fiindcă șiretul și prudentul personaj n-ar fi făcut, în nici un caz, acest gest de slăbiciune nestăpînită, ci ar fi căutat să și-o însușească pe o cale mai abilă. Imaginea nu mai intră în ordinea realității evidente, și totuși, aci fantasticul ca simplu mijloc ajută realismului, așa cum, tot ca simplu mijloc, în structura ironiei, exprimarea opusă a adevărului ajută adevărul. Instinctul devorator al lui Grandet, ținut în cătușe mentale, este imaginat de către Balzac ca proiectîndu-se în afară, ceea ce fixează într-o imagine fictivă sinteza reală a caracterului său.

Aci se dă pe cale fantastică sinteza unui caracter. În alte romane realiste figurează în iarăși alte chipuri lipsite de evidență sinteza cîte unui destin. Ne gîndim, în această privință, la revenirea unor structuri de motive, folosite de tragicii greci. Bunăoară, în Orestia, covorul de purpură întins de Clitemnestra sub picioarele lui Agamemnon, și pe care el urmează să calce pînă va intra în palat, prefigurează drumul sîngelui ce-l va vărsa eroul, ucis apoi imediat de simulata sa soție. Dar un motiv asemănător, și încă mai tulburător, folosește în cadrul realismului tocmai un Stendhal, acest materialist riguros și acest cititor conștiincios al codului civil. În Roșu și Negru, Julien Sorel mai-nainte de a-și părăsi locul natal și de a pătrunde în circuitul aventurilor sale de mărire, pășește într-o biserică. Pe lespezile pardoselii erau cîteva picături de aghiazmă, iar prin perdelele trase, cărămizii, ale geamurilor, o rază de soare cade asupra lor și le înroșește, făcîndu-le să pară picături de sînge. În acest sînge fictiv al începutului, Julien descifrează tragicul său deznodămînt, care va avea loc prin sîngele real vărsat de el pe eșafod. Nici aci nu se dă o realitate evidentă, însă această sinteză preconturată a destinului său ne va fi o călăuză în timpul lecturii; ea ne va îndrepta cu mai multe stăruințe atenția către gradația crescîndă a temerarității sale tot mai alarmante, făcîndu-ne să pătrundem necontenit periplul ofensivelor eroului ca un drum spre moarte. Acest motiv substituie de fapt platele rezumate inițiale care însoțeau narațiunile de tip vechi, avînd rațiunea de a-l stimula de la început pe lector în urmărirea acțiunii. De astă dată ceea ce trebuia să fie rezumat inițial se integrează cu aceiași funcție în operă, însă sub chipul unei imagini sugestive și fascinante, care, neapartinînd realității evidente, precizează totuși procesul analizei realiste.

Ilustrările în acest sens se pot extinde cît de mult. Ele nu lipsesc nici din opera lui Tolstoi. Ne gîndim la povestirea-parabolă a lui Platon Karataev din Război și Pace, cînd el își presimte moartea, dar mai cu seamă la enigmaticul om aplecat peste ceva din visul tulbure al Anei Karenina, figură pe care o identifică aievea cu cîteva clipe înainte de sinucidere. Deși lucrul în sine este ambiguu și inexplicabil, totuși el subliniază și adîncește nemăsurat drama reală și evidentă a personajului respectiv. Acest element străin prescripțiilor realiste pătrunde, în sfîrșit, și în proza realismului socialist. Prilejul de față ne readuce în minte atîtea pagini de viziune halucinantă din minunatul Clim Samghin, unde Gorki merge pe urmele picturii fantastice, de coșmar, a lui Hyeronimus Bosch, pe care îl și menționează cu entuziasm în acel mare roman. Este neasemuită intensitatea dată de aceste viziuni realității de chaos orb și monstruos al ultimilor ani în care se zbătea Rusia țaristă.

Și venim acum la exemple prin negație. Flaubert, bunăoară, rămîne indiscutabil unul din cei mai mari stiliști ai lumii. Totuși, operei sale atît de perfecte îi lipsește parcă ceva — un orizont, o încadrare mai semnificativă, un resort mai cuprinzător. Aceasta se datorește naturii sale schizoide, care grupează în opere separate pe de o parte înclinația sa de făurar migălos, iar pe de altă parte „zborurile-i de vultur", așa cum le numește el în faimoasa-i Corespondență. Numai o convergență integrală a resurselor sale ar fi putut face dintr-însul unul din cei mai mari. Folosirea acestei convergențe se surprinde tocmai în creația figurilor culminante ale literaturii universale, la Virgiliu, la Dante, la Shakespeare, la Cervantes, la Goethe. Exemplul lor condamnă implicit păzirea pedantă a limitelor înscrise unui curent sau stil.

Pînă acum am pledat pentru asimilarea critică a elementelor de altă natură în proza realistă. Dar putem merge și mai departe. Am spus că realismul nu acoperă întregul sistem de relații al realității, ci numai al realității evidente. Apelînd și noi la cazul mult invocatului Kafka, trebuie să precizăm că aprecierea de care se bucură el astăzi, este condiționată de caracterul real, deși nu realist al operei sale. Exemplul său constituie una din probele cele mai strălucite că realismul nu acoperă întregul domeniu și întreaga garnitură de metode aplicate realității. N-ar fi atunci o pagubă pentru spiritul omenesc ca restul din sfera realului să rămînă complet desconsiderat sau ignorat? Pe de altă parte, nu s-ar orienta în sensuri inadecvate unele vocații, poate geniale, îndreptate către exploatarea realității încă neevidente? Acordînd, deci, realismului locul dominant care i se cuvine în proza artistică a zilelor noastre, nu trebuie omisă totuși nici concluzia adiacentă de a ne feri să-l limităm la cadrele prea rigide și totodată să dăm cuvînt și altor formule artistice valabile.

Edgar PAPU

POȘTA

AUTUMNALĂ

Soarele — fierăstrău de aramă
Tale tot mai rar copacii
Și își spulberă
Rumegușul palid de raze
Să se facă frunze de bronz
Și să poposească asemeni unor medalii
Pe grumazul vînjos al pămîntului.
O frunză și-a strunit zborul de fluture
În palma mea.
Am luat-o cu grijă
Și am lipit-o pe călciiul pămîntului,
Ca să-l fac vulnerabil
Și să-mi împlint cu sete în el
Idealuri tinere,
Care să încolțească
În primăvara viitoare.

DINU SORIN

FLUIERUL

Fluierul este o unealtă străveche
A ceea ce cuvintele nu pot.
Sufletul se lipește de ureche
Și-alunecă prin degete sonor.
Aerul prinde miros crud, de mintă,
Otava murmură pămîntul gras,
Eu m-am trezit cu fluierul sub grindă
De cînd mă cumpăneam în primul pas.
Tata avea un obicei: spre seară,
Cînd toți eram acasă, mingția,
Visînd, unealta de cires, ușoară,
Însămînțindu-și sufletul în ea,
Am cunoscut prin țară multe case
Purtînd unealta fermecată-n grindă —
Cum sufletul din veacuri o păstrase,
Din vreme-n vreme-n ca să se cuprindă.
Fluierul este o unealtă vie
Prin care omul își deprinde șoimii
Să zboare din vecie în vecie
Pe ceru-nmiresmat al doinii.

GH. ANTOCE

SIMA CRISTIAN: Trimiteți versurile și vom vedea.

OCT. GABRIEL TEODORU: Nu se poate zări în manuscrisele dvs nici o umbră de progres. Stăruiți, la un nivel scăzut, pe motive banale, nesemnificative, în depănări monotone, interminabile, vecine cu procesul-verbal și referatul administrativ. N-are nici un rost să prelungiți această industrie din cale-afară de fecundă, înainte de a vă confrunta serios, profund, cu literatura majoră a genului, veche și nouă. Poate ar fi bine să nu mai scrieți „noaptea și bucata", ci să vă luați o pauză lungă pentru studiu și meditație. Și trimiteți-ne numai ceea ce credeți că reprezintă un pas înainte.

ION N. TUDOR: Sînt aceleași versificări modeste, constîncioase, cu care ne-ați obișnuit și de la care nu vreți să vă abateți cu o totă. Trebuie să ne resemnăm, se pare. Înainte de asta însă, poate în chip de rămas bun, dar și pentru a răspunde într-un fel mai „concret" îndelungatei dvs. osîrdii, vă reproducem mai jos, considerînd-o drept una din cele mai vrednice realizări ale dvs. (mai ales pentru limpezimea motivului ei moralist și pentru cursivitatea onestă a versului), poezia „Omul vechi":

Stă omul vechi la pîndă să stingă toată slava
Cum stă în grîu neghina printre flori otrava
Și crește-n noi de veacuri ca puiul de balaur,
Înfometat de pofte, de glorie și aur.

El stă ascuns în sînge de om, la fiecare,
Și după ani de luptă ți s-a părut că moare.
Dar cînd socoți că fiara ucisă e, din tine,
Atuncea vechitura mai cu putere vine.

E poate animalul străvechilor milenii
Ce răbufnește-n gloate, în idiot și-n genii;
Sau poate este omul civilizatei ere
Ce iar la prima stare să se întoarcă cere.

Am cucerit pămîntu-n adînc, în lung și-n lat
Și uriașe forțe noi le-am încătușat
Luptăm ca printre stele să ni s-audă glasul,
Planetele și luna vrem să ne simtă pasul.

Dar omul vechi pîndește și ca un vierme roade
Să nimicească truda măreței noroade.
În seama, „Promethee", că-n lupta pentru bine,
Victoria supremă e să te-nvingi pe tine!

Ion Chingaru, Corbu Gh, Serglu, G. O G.-Cîmpulung, Georgeta Muscalu, Tudor Vardt, Banu Iosif, Șerban Viorica, Ana P. Vlădicescu, P. Nim-Galați, Cornea Cornelia, D. Udrea, Liviu Mariița, Nani Pițulescu Vladimir, V. Crișan, Hărțău Dan, D. G. Goiceanu, Ioan Chelaru, Tita Georgescu, Anișoara-P. Neamț, Timiș-Maria, Felicia-Brașov, Sandru Cornel, Grigorescu Constantin, Ilie Andrică, Drăghici Rodica, Valentina Inchipuire, Dan Fulger, Gheorghe al Anii, H. Somes, Mihuțiu Octavian Bădescu Ilie, Tică Ionel, I. Tobescu, Marianne: *încercări de început, cu unele promisiuni, dar și cu multe stîngăcii și șovăieli. Mai trimiteți.*

REDACȚIEI

COORDONATE NOI

(Urmare din pag. 1)

cam aceleași arii sociale și preferă aceleași tipologii ca și cea precedentă. Satul cooperativizat (sau în curs de cooperativizare) și țăranul adaptîndu-se prudent, la început, noilor realități, apoi prins în vîrtejul prefacerilor reprezintă și de data aceasta mediile și personajele predilecte. Pătrunderea socialismului la sate, transformarea peisajului și a mentalității rurale constituie o temă de mare interes. În această direcție au fost întreprinse eforturile cele mai mari și obținute succesele cele mai durabile. Aproape fiecare scriitor s-a simțit obligat să vină prin opera sa punctul de vedere care interzicea țăranului accesul în romanul de analiză. Încercarea de ficțiune, de elementarizare a structurii sufletești a acestui tip social a fost astfel combătută convingător.

Atracția exercitată de spectacolul prefacerilor socialiste din lumea satului — un principiu dinamic se insinuează în miezul inerției — și dorința de a repara o eroare au determinat în mod firesc înflorirea prozei de factură rurală. Se poate discerne însă tendința — contrară impulsului natural spre diversificare al oricărei arte — de a face predominantă literatura cu acest caracter. Absența beletristicei de idei, (cu cîteva binecunoscute excepții) nu este străină de acest fapt. O nostalgie a confruntărilor de idei, a disocierilor subtile, a ferăvoarei dialectice (în sensul etimologic al cuvîntului) te cuprinde cînd citești — pentru a cîta oară — într-o nuvelă, scrisă de altfel cu talent, următorul monolog în stil indirect liber: „Tu ocolești ograda, iei un lemn care îți stă în cale, îl pui la locul lui. Vezi ce mai este de dres la un gard, alegi ziua cînd vei face asta, privești streașina casei, poate s-o ai ivit o ruptură, cine știe?! Treci pe lîngă toate fără să te grăbești, fiindcă zilele tale nu-ți sînt numărate, ai destule înaintea ta". Tînăra generație de prozatori e solicitată însă de alte aspecte, nu mai puțin importante, ale momentului actual, continuă direcții fecunde, dezvoltă sugestii conținute în literatura generațiilor anterioare, cu intenția vădită de a le valorifica în sens original. George Bălăiță, dintr-o narațiune a căruia am citat mai sus, conciliază, într-o sinteză destul de puțin obișnuită, însușiri care rareori se unesc. Paginile de analiză densă, minuțioasă, cu descinderi frecvente în interiorul personajelor, cu acțiune sumară sînt deseori înfiorate de scurte zvîcniri lirice. Prozatorul consemnează puține gesturi umplînd hiaturile dintre ele cu observații de psihologie. Investigația sa psihică operează uneori un fel de reducție a datelor ei la elemente materiale; senzațiile și afectele disecate sînt asociate obiectelor exterioare, concrete; analiza cîștigă astfel în claritate ceea ce pierde în finețe și inedit. O oarecare nedeterminare, o anumită confuzie trebuie să se păstreze și — fatal — se păstrează chiar în cazul introspecției celei mai obstinate, mișcările intime ale ființei străbătîndu-și enigmaticele trasee în zone de clar-obscur. Nu e mai puțin adevărat că adeseori analiza psihologică realizează la Bălăiță sugestii de adîncime și o linie sinusoidală convingătoare. Proza sa cunoaște totuși mai toate punctele critice ale unei experiențe scriitoricești ce abia se constituie. Narațiunea e uneori discontinuă, lipsită de acea solidaritate organică a părților alcătuitoare. *(Un om și lucrurile sale)*. Alteori gravitatea tonului nu se justifică prin conținutul relatării iar faptele nu degajă semnificația pe care autorul a scontat. Impresia generală e însă a unui talent robust ce știe să investigheze cu pătrundere, să construiască cu dezinvoltură caractere (un exemplu: Doandă din narațiunea finală a volumului intitulat *Călătoria)* și să evoce cu autenticitate. Ca și alți confrați, Bălăiță se întoarce deseori la vîrstele candorii: copilăria și adolescența. Povestirea titulară este semnificativă pentru năzuința copilului de a sparge orizontul îngust al vieții sale. Scriitorul evocă întîia vîrstă a omului nu prin năzdrăvăniile ei amuzante — punctul de vedere ar fi astfel exterior — ci prin reacțiile, afectele și atitudinile ei violent particulare în fața lumii. Bălăiță amintește în narațiunile sale cu copii, respectînd proporțiile, de John Updike. În schița acestuia *N-ai să știi niciodată*, vîrsta infantilă se constituie ca un bizar relief planetar, ca un ținut cu granițele închise, care întîmpină pe omul matur — introdus aici prin miracol — cu simboluri intraductibile și hieroglife extravagante. Copilăria are propriul ei sistem de receptare a obiectelor, puncte de referință nedivulgate, generațiile comunicînd cu dificultate între ele. La fel se petrec lucrurile la Bălăiță. Mama și copilul primesc din afară șiruri de impresii divergente *(Ploaia)*, lacrimile Nonei *(Călătoria)* sînt pentru tatăl ei mici enigme. Aplicată psihologiei infantile analiza cîștigă la Bălăiță în adîncime și subtilitate. În povestirea *Tatăl, băiatul și zina de lut* bărbatul demitizează cu brutalitate lumea feerică a bîlciului pe care îl cutreierà împreună cu copilul: șarpele fachirului e stîrb, sabia prestidigitatorului — de gumă... Prestigiul fabulos pe care tatăl îl uzurpă lucrurilor din jur se transferă propriei sale ființe, devenită — în ochii băiatului — gigantică. Copilul creează alte reprezentări fantastice în locul celor destrămate. Nu poți fi catapultat din basm în cotidian; descinderea e întotdeauna treptată.

Sorin Titel este ilustrativ pentru o generație tînără ce experimentează încă, nefixată la forme și modalități epice definitive. Ultimele apariții în reviste mărturisesc preferințe pentru o narațiune mai complicată, mai analitică, cu procedee oarecum neobișnuite de construcție. Începuse însă (vezi volumul *Copacul)* prin frumoase poeme în proză *(Într-o zi de primăvară, Copacul)*, prin scurte povestiri simple, niciodată dificile și rareori facile, fără largi investigații sufletești, atent la aspectul estetic al lumii („Pluteau pe apă petale de pruni scuturate") și tentat să evoce sentimentele fundamentale ale omului și inocența tuturor vîrstelor sale dar în special a nevîrstniciei. O fetiță aleargă prin lanurile verzi și unduitoare spre locul de aparentă tangență a cerului cu pămîntul, într-o drezină banală se înfiripă o fugară și zadarnică idilă — fata e logodită cu altul, un bărbat deplînge moartea pretimpurie a soției (autorul folosește aici cu abilitate analiza psihologică), un bătrîn, cu nevasta bolnavă, are presimțirea, aproape materială, a morții acesteia; văzduhul aprins de arșiță sugerează ideea sfîrșitului inevitabil. Schița (la care se pot adăuga și altele) relevă o anumită dotare pentru proza de atmosferă. Narațiunile *Ar putea fi un epilog frumos* și *Păsările din a patra duminică* indică un interes mai viu pentru psihologia personajelor (foarte bune scenele din restaurant), pentru sentimente complexe și medii inedite. Regăsim însă și aici elogiul purității. În mijlocul unei reuniuni mondene de artiști, Dan își închipuie un bătrîn ce desenează, cu cretă, pe caldarîm o mulțime de păsări ale căror aripi, e încredințat, vor vibra în azur. Divulgarea convenției tacite ce stă la baza oricărei producții literare — procedeu folosit în narațiunile amintite — mi se pare aici joc compozițional gratuit (căci nu conferă mai multă pregnanță sensurilor etice).

Cu totul remarcabil, paradoxalul debut secund al lui Ștefan Bănulescu. În scurtă vreme acesta s-a revelat ca un prozator de incontestabil talent, după ce o asiduă activitate reportericească putuse lăsa impresia unei opțiuni definitive. Scriitorul a impus un univers epic cu totul original; atracția spre spațiile vaste, spre ipostazele grandioase ale naturii — mari revărsări de ape sau vegetații luxuriante ca de început de lume —, desfășurarea narațiunii într-o zonă de stranie confuzie a planurilor, real și fantastic, capacitatea de evocare a unei atmosfere încărcate de sensuri, interesul pentru sugestiile eresului popular și preferința pentru o umanitate aspră pot fi, dacă nu descifrate, în tot cazul presupuse, la Ștefan Bănulescu. Apariția volumului anunțat — „Iarna bărbaților" va aduce desigur precizările dorite.

Consider, cum am mai spus, povestirea *Curcubeul* ca un succes al prozei lui Augustin Buzura. Autorul a găsit de data aceasta o idee epică fertilă, capabilă să prevină dispersarea, să domine și să unifice toate secvențele. Un om aproape muribund, fost miner, străbate pe jos o mare distanță pentru a ajunge la oraș și a participa alături de foștii săi tovarăși de muncă, la sărbătoarea naționalizării. Narațiunea cuprinde descrierea acestui drum cumplit, maraton și calvar totodată, relatarea caracterizîndu-se printr-o mobilitate deosebită — oportună aici — a planurilor temporale.

Ion Arieșanu — preocupat de dramele și eroismul oamenilor simpli în timpul războiului antihitlerist, dar, în egală măsură, și de problemele formării unei conștiințe noi, comuniste, de lupta împotriva inerției și compromisurilor — pare a fi un epic prin excelență, descinzînd din tradiția prozei ardelenești, dînd prioritate descripției exacte, relatării cumpănite și ritmului de narare egal, neprecipitat. Cu vocație certă pentru investigația psihologică și problematica etică s-a remarcat N. Breban, autor al unor narațiuni inspirate din mediul muncitoresc. Uzina și șantierul reapar în povestirile lui Ilie Tănăsache ca și universul de simțiri și de preocupări al muncitorului de ieri și de azi. Îl atrag însă și alte teme: a copilăriei, a satului. Tema războiului există și la Sînziana Pop. Se poate vorbi la ea de un sentiment al așteptărilor dureroase, fără speranță. Curenții unui senzualism cînd discret, reprimat *(pentru că nu se poate altfel)* cînd agresiv și ardent *(Vara)* străbat adeseori o proză autentic feminină. Constantin Georgescu înclină spre investigarea lumii satului, în care decor și conștiință se află într-un proces de substanțială prefacere. Tînărul prozator surprinde în sufletul țăranului contemporan năzuința de afirmare a unei noi demnități. Vasile Berbecaru — autorul povestirii *Potmolitura* și cîștigătorul unui premiu la concursul de anul trecut al *Gazetei literare*, relevă siguranță în organizarea materiei epice și o anumită înzestrare pentru narațiunea de atmosferă; îl solicită profilul spiritualizat, nobil, al muncitorului contemporan. Al. D. Lungu evocă mutațiile produse în conștiința țărănimii cooperativizate. Tirania vechilor mentalități nu se mai poate exercita în condițiile existenței unei opinii publice active. Aspirația spre puritate triumfă *(Ploaie curată)*. Un anumit simț al limbajului colorat, popular face evocarea convingătoare.

Aș dori să semnalez de asemenea numele a trei tineri prozatori care au debutat recent în coloanele *Gazetei literare*. Profețiile patetice despre unele probabile destine literare nu mă ispitesc. Cîteva calități indiscutabile pot fi însă deslușite în producțiile epice, puține la număr deocamdată, ale autorilor amintiți. Dumitru Țepeneag se distinge prin caracterul eterat al personajelor sale — mai toate la vîrsta copilăriei sau adolescenței — mișcîndu-se într-un univers pe care l-am vrea mai circumscris, mai puțin vag, și printr-o capacitate de reprezentare plastică notabilă. O femeie, îmbătrînită probabil în singurătate, privește cu nostalgie silueta elegantă a unei corăbii cu pînze albe și marinari blonzi, ca pe un simbol al evadării dintr-o viață sedentară și rutinieră *(Într-o dimineață)*, cineva transportă, în lada tricicletei, sticle cu forme bizare de păsări, colorate feeric *(Porumbela)*, un băiat și o fată se plimbă pe o stradă în pantă, străjuită de un turn înalt și negru, din streșinile căruia izbucnesc neliniștite stoluri *(Turnul cu păsări)*. Iulian Neacșu are intuiția ritmului și sintagmelor specifice exprimării orale, spontane *(be cinci)* și un umor cuceritor *(Simina)* înecat însă adeseori într-un sentimentalism desuet. Cea mai bună schiță a sa, *Cercul*, are nerv și concizie, concentrîndu-și sensurile în simboluri discrete. Vasile Băran pare mai puțin senin decît primii doi, surprindem la el dincolo de rînduri o gravitate nesimulată. Înclină uneori spre proza fantastică și satiră. Birocratul și scaunul său își contopesc grotesc esențele *(Scaunul)*. Insul dispare în pluș și lemn, prelungindu-și în stare difuză existența, transmițînd însă obiectului cîteva din reflexele și habitudinile sale. Dintre micronarațiunile publicate în numărul de Anul Nou al *Gazetei literare*, axate fiecare din ele, pe un fapt de semnificație reținem cel puțin două: *Drumul* și *Nașul*. Ultima e o variantă a unui motiv cunoscut: săracul care vrea să ajungă, măcar pentru o zi, rege. De data aceasta un măturător de stradă se vrea, fie și pentru o noapte, ...naș.

Am încercat să fixez cîteva repere într-un sector al beletristicei noastre aflat într-un proces de firească prefacere.

Această efervescență de substanțe artistice aflate deseori în stare impură încă va duce desigur la filtrări și limpeziri necesare, dezvăluind, în cele din urmă — acolo unde va fi cazul — conturul ferm al unor personalități distincte. Proza noastră nouă își va înmulți astfel aspectele evocate și își va diversifica unghiurile de observație, împlinind în felul acesta un impuls natural — mereu activ — al oricărei literaturi.

NICĂ PETRE Tinerețe

caleidoscop

A apărut în librării, sub titlul *Ochean*, **un volum antologic din poezia lui Ion Barbu care cuprinde versuri publicate de poet în** *Sburătorul*, *Umanitatea*, *Cuvîntul liber*, **poemul** *După melci* **și poezii din volumul** *Joc secund*. **Ediția este îngrijită și prefațată de acad. Al. Rosetti și Liviu Călin.**

Editura pentru literatură universală a publicat volumul *Teatru francez contemporan*. **Piesele lui Jean Anouilh, Jean Cocteau, Jean Giraudoux, Eugen Ionescu, Armand Salacrou, Jean-Paul Sartre sînt traduse de Valentin Lipatti, Florica Șelmaru, Romulus Vulpescu etc. Prefața este semnată de Elena Vianu.**

La aceeași editură a apărut, în traducerea lui Tiberiu Utan, volumul de versuri: *Dragoste interzisă* **de poetul spaniol J. L. Pacheco.**

La Editura pentru literatură a apărut o culegere de studii critice intitulată *Teatrul românesc în contemporaneitate*. **Semnează, printre alții, Valentin Silvestru, Traian Șelmaru, Dumitru Solomon, Mira Iosif, Vicu Mîndra, Andrei Băleanu.**

În condiții grafice deosebite a apărut la Editura pentru literatură universală un volum de *Teatru* **de William Shakespeare, prefațat de Mihnea Gheorghiu. Piesele** *Henric al V-lea*, *Richard al III-lea*, *Visul unei nopți de vară*, *Cum vă place*, *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Othello*, *Macbeth*, *Antonio și Cleopatra*, *Timon din Atena*, *Furtuna*, **sînt tălmăcite de Ion Vinea, Dan Deșliu, V. Teodorescu, T. Vianu, Leon Levițchi și Dan Duțescu.**

Poetul Teodor Balș a publicat la Editura pentru literatură volumul de versuri *Poarta sărutului*, **iar prozatorul Ștefan Luca romanul** *Moștenirea* **la Editura Tineretului.**

În traducerea lui Octavian Goga a apărut la Editura pentru literatură celebrul poem *Tragedia omului* **al scriitorului maghiar Madach Imre. Prefața este semnată de I. D. Bălan.**

Laurențiu Fulga a publicat la Editura Militară, în colecția „Cartea ostașului" romanul *Concertul pentru două viori*.

EUGEN TODIE

Cu Eugen Todie dispare un scriitor onest, un observator lucid al vremii lui, pe care — nu fără riscuri — a înfățișat-o în scene și tipuri veridice. Scrisul său, uneori avîntat de lirism, altădată năzuind spre o anume filozofare domoală, cu tîlc, — a fost, mai totdeauna, pusă în slujba unor luminoase idealuri.

În romanul Hîrdăul lui Satan, Eugen Todie ne perindă, ca într-un sumbru panopticum, o lume a trecutului cu care autorul a fost contemporan, acea mentalitate ostilă omului simplu pe care însă n-a împărtășit-o.

Se află în această cronică de epocă o spunere pe șleau a unor adevăruri de tristă memorie. Pentru că romanul nu e numai un act de acuzare ci și unul de curaj. De bravură cetățenească. Am spune și o contribuție de istorie social-politică, rostită sincer și cu mîhnire.

În epoca de dinainte de Eliberare scriitorul Eugen Todie are meritul de a fi adus în scena literară, printre primii, masele de muncitori, proletariatul.

I-am adăuga și virtutea de poet. A fost prieten bun cu Topîrceanu și, fiecare în limitele artei proprii, milita pentru aceleași idealuri.

La Editura pentru literatură, Todie avea în plan, tipărirea unui volum de versuri. Cîntecele unui trubadur bătrîn ar fi făcut să se audă, aici, șoapta de caldă și optimistă adeziune pentru lumea nouă, pe care o visase încă din anii lui tineri.

Horia OPRESCU

WILLIAM SAROYAN

DE FELUL MEU

SCHIȚĂ UMORISTICĂ

Sînt de felul meu gelos, așa că nu mi-e greu să urăsc în fiecare zi o mulțime de oameni, mai ales cînd constat că ei sînt considerați, în mod greșit, mai importanți decît mine, cînd au prea mult succes, cînd sînt prea bogați, prea siguri de ei, prea plini de ei. De cîte ori văd fotografiile lor pe copertele sau în paginile revistelor sau în ziare, și zeci de articole despre ei, îmi ies din fire. Ce dracu' se întîmplă în țara asta? Iată-mă, eu sînt cel mai mare, și cînd colo acești tipi de mîna a doua, acești impostori, acești caraghioși pun mîna pe toată atenția opiniei publice și cîteodată și pe toate fetele.

Ba e Arthur Miller, ba e Edward Albee, ba Arthur Kopit, ba Jack Kerouac, Jack Gelber, Paddy Chayefsky, de unde au mai răsărit toți tipii ăștia? Și ei nu sînt singurii care se lansează: ce să mai spun de Allan Ginsberg, Gregory Corso, Lawrence Ferlinghetti și o grămadă de indivizi care scriu poezie și fac o groază de zgomot în jurul lor? Și apoi mai sînt și geniile din afacerea cu cinematograful — cum îi zice ăluia de obișnuiește să vorbească repede și cîștigă cel puțin cinci mii de dolari, săptămînă de săptămînă, toată viața lui — de cîte ori mă gîndesc la el, chiar dacă nu reușesc să-mi aduc aminte numele lui, numai amintindu-mi de personalitatea lui bătătoare la ochi, simt că țara asta e un rahat și cultura pe care o avem nu-i o cultură adevărată. Și mai sînt și geniile de la televiziune — nu actorii, la dracu cu ei, toată lumea e îngăduitoare cu actorii, face parte din tradiția actoricească să fie inconștienți și cu cît își bat capul mai mult să fie inteligenți, cu atît iese mai rău, cum s-a întîmplat cu amărîtul acela sărac cu duhul din naștere care se străduia de zor cu actoria și pînă la urmă a reușit să fie bine distribuit în rolul unui om cam primitiv și isteric sau în orice caz așa reieșea din film — ei bine, după asta bietul om era mereu chemat la televiziune pentru tot felul de interviuri și își dădea silința să fie atît de modest încît fiecare își dădea seama că el credea cu adevărat că este

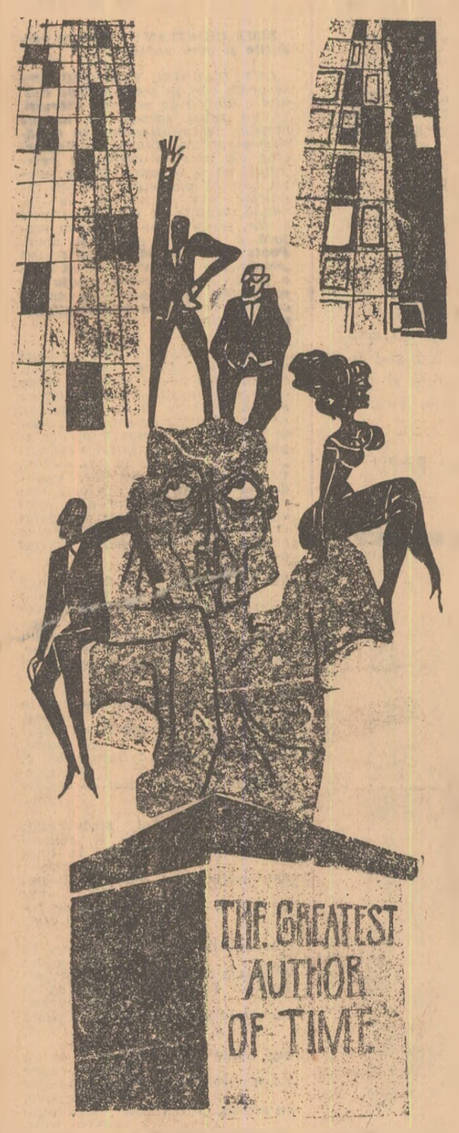

Desen de RADU GEORGESCU

atît de mare încît își putea permite să fie umil; bineînțeles nu era așa, era pur și simplu arogant și prost din naștere, din fire, tot așa cum eu, din naștere și din fire, sînt gelos și suspicios la adresa oricui este mai apreciat decît mine, și timp de vreo treizeci de ani, aproape nimeni în țara asta nu a fost mai puțin apreciat decît mine.

Îi urăsc pe toți tinerii ăștia. Îmi provoacă crampe. Dați-mi oameni ca D. H. Lawrence, H. G. Wells, H. L. Mencken sau H. Rider Haggard — morți. Asemenea oameni, asemenea bărbați superiori îmi plac, îi iubesc îi apăr. Ei nu înhață tot timpul atenția opiniei publice, spațiul revistelor și al ziarelor, toți banii, toate plăcerile. Ce să mai vorbesc de Henry Miller — un bătrînel, care n-are nici măcar o poreclă simpatică, nici o ciudățenie caracteristică și totuși e rapace — *Tropic* de una, *Tropic* de alta, cunoștea și el cîteva fete de moravuri ușoare și gata, toată lumea spune că el este, desigur, unul din marii scriitori ai zilelor noastre, și nimeni nu spune nimic despre mine. Nu e drept.

Nu pizmuiesc faima lui Alexander Pope, este îndreptățită, dar puștii ăștialalți, de unde dracu tot răsar, cei mai mulți dintre ei și nereligioși pe deasupra, mulți dintre ei luînd în deșert cele sfinte, unii nespălați. Îl respect pe William Blake, reputația lui, doar a muncit pentru ea în mod cinstit. Și afară de asta, pe cînd era în viață, trebuie să se fi simțit cam așa cum mă simt eu dintotdeauna — un păduchios nenorocit, pentru că nici William Blake nu era considerat în timpul vieții lui omul mare care era de fapt. Cred că Bill Blake are dreptul la fiecare bucățică din faima lui postumă, și ceea ce mă revoltă în ce-l privește pe Bill este faptul că nu s-a îmbogățit, în timp ce tot felul de alți oameni s-au îmbogățit, dar Bill nu, a pornit-o sărac și sărac a rămas toată viața lui. Și Dumnezeu să mă trăznească, dacă vreau să mi se întîmple și mie așa, eu care am același nume de naștere, dar neîncurajînd pînă în prezent vreo poreclă drăgălașă. Aș fi putut încuraja de mult să mi se spună Bill. De fapt, cu mult timp în urmă am fost numit de vreo zece-unsprezece ori Sălbaticul Bill de către recenzenții din gazete ,dar foarte curînd am observat că ei aplicau aceeași poreclă drăgălașă, Sălbaticul Bill, oricui purta numele de William, și Dumnezeu știe că *nu toți* William-ii erau sălbatici sau în orice caz nu la fel de sălbatici. Nu erau sinceri și evident că un om suspicios este întotdeauna preocupat de sinceritatea admiratorilor săi. Sînt sincere nulitățile astea? Eu sînt cineva, nu o nulitate. Eu am fost o personalitate toată viața mea. Și e dureros pentru o personalitate să constate că tot felul de nulități sau numai nulitățile cu diplomă recentă se bucură de toată atenția.

Nu e ușor pentru mine să-mi păstrez cumpătul cînd nu am apărut niciodată pe prima pagină în *Time*, de exemplu. Ce vrea *Time* să demonstreze trecîndu-mă cu vederea an de an? Vrea să spună prin asta că toți puștii care apar pe pagina întîia sînt mai importanți decît mine? Blestemat să fiu dacă-i așa. Blestemat să fiu dacă vreunul din cei ce au apărut vreodată pe prima pagină în *Time* e mai important decît mine. Din întîmplare mai știu și eu cîte ceva despre importanță. Sînt expert în treaba asta. Eu știu cine e important și cine nu e. Și pe lîngă toate celelalte considerente, aflați că știu pentru simplul motiv că eu sînt cel mai important dintre toți, așa că degeaba tot încearcă *Time* să mă ducă pe mine. Ei bine, amice, află un lucru, eu pot să mă enervez și să-mi pierd firea, dar e al dracului de greu să mă ducă cineva.

Nimeni, dar absolut nimeni, să nu-mi spună mie că **n-aș fi cel mai cel mai. Eu eram cel mai mare cînd toți ceilalți abia se luptau cu îndîrjire să devină mici.** Peter Ustinov, cel cu barbă și strălucitor, care nu deschide gura decît ca să comunice ceva inteligent și adevărat, unde vrea să ajungă încercînd să mă facă de rîs prin comparație? Din întîmplare, eu nu vreau să port barbă, găsesc că a purta o barbă de acest fel înseamnă să vrei să atragi atenția cu tot dinadinsul asupra persoanei tale. Și îmi mențin greutatea între anumite limite — limite largi, dar totuși limite. Eu cred că nu se face ca cineva să-și plimbe niște șunci care cîntăresc mai mult decît, să zicem, 20 de pfunzi. În ce mă privește, eu car niște șunci adecvate cîntărind în medie vreo 20 de pfunzi, ceea ce constituie o superioritate în sine.

Dar nu e vorba numai de Ustinov, toți amicii ăștia din Londra, din Anglia, din Țara Galilor, din Scoția, din Irlanda. Ce e cu Brendan Behan care cîntă tot timpul niște balade fără rost? Care vorbește tot timpul și nu lasă pe nimeni să plaseze cîteva cuvintele, și atunci cînd reușesc și alții să spună ceva, el refuză să asculte. Nu se procedează așa. Este o manieră cît se poate de nepoliticoasă de a fi o personalitate. Eu dau întotdeauna celuilalt prilejul să zică ce are de zis, chiar dacă știu dinainte că va spune niște prostii, cum se întîmplă de altfel. Iată-l pe Kenneth Tynan, sau Ken, cum le place atitor dintre admiratorii lui să-i zică, de unde a mai răsărit și el cu toate aiurelile care le scrie despre teatru? Eu am în degetul meu cel mic mai mult teatru decît are Kenneth Tynan în degetul opozabil, ceea ce am aflat de curînd constituie diferența dintre noi și maimuțe. El are degetul său opozabil și eu îl am pe al meu, dar pot să jur că nu aroganța mă împinge să scot în evidență faptul că degetul meu mare opozabil este cel superior, ci numai dorința de a stabili adevărul. Și nu se mai termină cu puștii ăștia. Apar de peste tot, din toate direcțiile, și unii dintre ei parcă ar pica din cer sau ar răsări din pămînt, toți înfocați și iuți, și nici unul dintre ei, dar absolut nici unul nu e conștient, cum sînt eu, de greutatea și absurditatea condiției umane la ora actuală. Ei se bucură de publicitate, chiar și Irving Lazar, care nici măcar nu e scriitor, ci doar un *agent* al scriitorilor nici nu e în stare să scrie o scrisoare, de aceea telefonează, și uite așa apare în *The Saturday Evening Post* cu o mare prezentare — Irving Lazar. Este oare Irving Lazar la fel de mare ca Sam Spiegel care a făcut filmul despre Lawrence al Arabiei, care este mai mare decît Lawrence al Arabiei însuși și are un yacht? Și plătește taxe? Și care ar putea cumpăra o întreagă flotă de taxiuri la Londra dacă ar avea chef? Ei bine, eu sînt mai mare decît Sam, toată lumea știe asta, și nu mă refer doar la înălțime, deși îl depășesc și în această privință. Mă refer la dimensiunea inefabilului, dar, dacă asta nu ajunge, și la *efabil*. Nu-i invidiez pe Irving și pe Sam pentru ceea ce au, sînt de acord, dacă asta își doresc ei, numai că aș vrea să știu la ce dracu servește yachtul? Sîntem noi oare o națiune maritimă? An după an, din cele patru colțuri ale lumii tot felul de balauri năvălesc pe scenă și înhață toată atenția și toți banii. Asta nu e drept. E nedrept. E dureros. Asta mă face să stau și să mă întreb dacă toată munca mea nobilă a meritat osteneala. Nu cumva am dat mărgăritare porcilor? Nu e bine să te gîndești măcar că ar putea fi așa.

Judecați, pe cît se poate, în felul următor: peste o sută de ani, adică în 2064, unde vor fi toți puștii ăștia, și apoi ghiciți sau apreciați, în mod cinstit, sau calculați la o mașină, unde voi fi eu, și atunci cred că veți înțelege o parte din amărăciunea mea, pentru că sincer vorbind, e imposibil pentru orice om dinafară să o înțeleagă toată. Chiar unul dinăuntru, și eu sînt aproape singurul de acest fel, nu poate să o înțeleagă în întregime. Și nici nu e nevoie să ne proiectăm gîndul peste o sută de ani, să luăm o felie mai mică de timp, să zicem poimîine, căci mîine e puțin cam prea aproape — ei bine, unde vor fi toți acești puști poimîine? Cam nicăieri, nu-i așa? Pe cînd eu voi fi exact acolo unde am fost întotdeauna, în vîrful vîrfului cel mai de sus, singur, distant, superior și avînd grozav nevoie de o pălărie.

Norman Mailer — de ce oare așa de mulți, și mai ales tinerii, au sentimentul că Norman Mailer este omul care are să le spună ceva, și nu eu? Nu-mi dau seama. Trebuie să fie pur și simplu urmarea vreunei neînțelegeri. Pînă în prezent el nu pare să fi încurajat pe nimeni să-l numească cu drăgălașa poreclă de Norm, dar numai acest fapt nu justifică credința ce o au atît de mulți adolescenți că Mailer ar deține mesajul pe care ei vor să-l audă. Știe să scrie, nici un om cu mintea întreagă nu ar putea pretinde că el nu știe să scrie, dar să privim în față întrebarea, problema-cheie: poate el scrie, poate el măcar să înceapă să scrie așa cum scriu eu, așa cum am scris eu? Să ne punem această întrebare-cheie și să încercăm să răspundem la ea în mod cinstit. La el tot felul de lucruri complicate sînt mai simple decît la toți ceilalți tineri, dar lucrurile complicate despre care scriu eu sînt încă mai complicate decît cele despre care scrie el și la mine ele sînt încă mai simple decît la el. În cărțile mele ele apar atît de simple și de directe încît trebuie să fiu atent să nu cad în extrema cealaltă. Și Nelson Algren — ce e cu toată nebunia asta despre Chicago, este Chicago vreo gazdă zoologică sau ce? Și apoi înseamnă să călătorești, nu să predici evanghelia. Eu predic evanghelia, în timp ce puștii se aleg cu crema. Și apar mereu și mereu alții — Heller, nici nu-mi amintesc pronumele lui, cel ce a scris *Catch — 22*, nici n-am citit-o deși e vorba acolo despre un puști cu numele de Yossarian, numai că nici măcar nu e armean, ca să nu mai vorbim de mine. Pur și simplu nu se poate ca cineva care nu e armean să se numească Yossarian. Unul dintre cei mai lăudați scriitori, toată faima lui bazîndu-se pe un roman despre cum un puști, care-și face stagiul militar, descoperă că armata se compune dintr-o adunătură de zevzeci și de caraghioși, fiecare dintre ei luptînd prin tot felul de șmecherii și cu toată agerimea instinctului animalic ca să scape de accident și de moarte. Ceva cu Heller, un nume înainte de Heller, dar nu o poreclă ,un nume obișnuit.

Eram odată la Londra și toate ziarele publicaseră cîte ceva despre el și nici un cuvîntel cît de mic despre mine, care locuiam la Savoy.

J. D. Salinger care glăsuiește cu dragoste despre scumpa sa familie Glass, dar detestă pe oricine altcineva, ca și cum toți ceilalți ar fi într-adevăr altă rasă — adică șarlatani, ucigași — iată alt june care înhață totul — spațiu, faimă, bani. Și tot ce face e să se ascundă, refuză să vadă pe cineva și de aceea toată lumea încearcă să pună mîna pe vreo informație despre el. Asta mă înfurie. Adică ce sînt eu, unul care „a fost"? Sau care n-a fost niciodată nimic? Unul de mina a doua, sau poate de mina a treia, sau vreun caraghios, un fante de mina a patra? Eu nu pot să pricep. Cum se poate ca ceva atît de simplu cum e superioritatea mea incomparabilă să treacă neobservată? Eu n-am fost niciodată meschin. Am avut întotdeauna o vorbă binevoitoare la adresa fiecăruia, copiii, care fug de lume și se feresc de toți, vin la mine, deși de obicei arăt ca dracu. Și apoi, eu meditez cu seriozitate asupra lucrurilor importante. Mă frămînt pentru omenire. Îmi scrutez inteligența în legătură cu problema stocurilor de material exploziv gata să intre în funcțiune la un semn.

Și toți tinerii ăștia din guvern, și ei se bucură de toată atenția. Apar la televiziune, în tot felul de emisiuni și programe speciale și spun ascultătorilor că cea mai mică greșeală, un accident nervos poate arunca totul în aer. Toate stocurile astea de materiale explozive mă îngrijorează și pe mine la fel ca pe alții. Vreau să spun că nu e vorba aici de poezie, cum e cazul cu Ezra Pound de pildă, e în mare măsură anxietate pentru soarta întregii specii omenești. Eu nu vreau ca umanitatea să sară în aer, pentru că un astfel de lucru mi-ar pricinui mie personal o grămadă de necazuri și după cîte știu ar împiedica pentru totdeauna ca adevărata mea măreție să se ridice din noianul de sfărîmături unde a stat atîta vreme. Dacă totul și toate se prefac într-un noian de sfărîmături, cum naiba voi lămuri o dată pentru totdeauna că am fost amestecat în acest noian numai printr-un accident nenorocit și de fapt și de drept ar fi trebuit să rămîn afară, luminos, stînd drept pe piedestalul cu inscripția Cel mai Mare Scriitor al Timpului. Și asta mă îngrijorează. Și nu pot să-i sufăr pe toți puștii ăștia care nu se preocupă de loc de marile probleme. Nu e drept. Sînt gelos pe toți acești copilandri pentru că dacă e cineva care merită să aibă noroc, acela sînt eu. Și sînt bănuitor la adresa tuturor acelora care-și închipuie în mod serios că acești puști ar putea fi la fel de importanți ca mine, fapt cu totul inimaginabil. Eu sînt cel mai mare. Asta trebuie să fie clar și răspicat, așa fel ca să nu devenim nevrozați, și apoi putem să ne strîngem frumos laolaltă.

Să fim amabili unul cu celălalt, pentru că atîta vreme cît sînteți amabili unii cu alții, sînteți amabili cu mine și mă recunoașteți. Eu sînt cel mai amabil. Eu iubesc pe toată lumea.

TUDOR ARGHEZI

PE MERIDIANELE LUMII

Anul acesta, în mai, vom sărbători împlinirea a 85 de ani de viață a maestrului versului românesc, Tudor Arghezi. Cu multă mîndrie constatăm că alături de Eminescu, poezia argheziană este răspîndită pe toate meridianele lumii. Volume, cicluri de poeme apărute în reviste sau antologii, fac cunoscute cele mai reprezentative versuri din lirica argheziană.

De la Roma ne-a parvenit știrea că Salvatore Quasimodo, laureat al premiului Nobel, a predat editurii Mondadori traducerea unei ample culegeri din lirica argheziană. Quasimodo a descoperit poezia lui Arghezi cu prilejul publicării Antologiei poeziei românești, **a cărei prefață o semna.** „O poezie tînără, **spunea atunci poetul italian,** născută din inspirație populară, care a dat literaturii europene în mai puțin de un secol numele lui Eminescu și Arghezi".

Traducerea italiană în versiunea lui Quasimodo este al zecelea volum antologic din poezia lui Arghezi publicat peste hotare în ultimii ani.

Primul în dată, Tudor Arghezi, Poèmes choisis, **tradus de Hubert Juin, Editions Hautefeuilles, cuprinde 38 de poeme, printre care „Testament", „Invocare", „Cîntec de adormit Mițura", „Mihniri", „Inscripție pe o casă de țară", „Cîntec mut", „Tinca", „Ion Ion" etc. „Duhovnicească" și „Plugule" incluse în volum sînt traduse de Veronica Porumbacu. H. Juin scria în prefață:** „Dacă în proză T. Arghezi folosește într-un fel „logica absurdului" — și o folosește într-un mod fascinant — scrisul său poetic este de o mare simplitate, utilizează contrastul, cheamă cînd accente de melancolie, cînd izbucniri de umor. Poetul și-a făurit chiar în interiorul limbii române un limbaj particular: a descoperit accente noi". **În legătură cu poezia „Inscripție pe o casă de țară" Juin a primit din partea regretatului critic și filozof Gaston** Bachelard **o scrisoare din care extragem:** „Ce cărți ne aduci din România! Poezia străbate veacurile. Dumneata îi restitui flăcările dintîi. Și avem atîta nevoie de poeme care să vorbească despre crezul unui popor, despre crezul poetului în poporul său... Am început cu Arghezi. Din poemele lui irumpe tinerețea. Citind poemul din pagina 23 n-am astîmpăr — cît sînt de bătrîn — să clădesc cu propriile mele mîini, o casă în Vale. Mă surprind visînd că pala-mi cerneală este mînerul tuturor uneltelor. Ce vis minunat: să-ți simți palmele fierbinți pentru că citești poemul".

Doi ani mai tîrziu, la Buenos Aires, Editura Losada tipărea versiunea spaniolă a poeziei argheziene realizată magistral de Rafael Alberti și Maria Teresa Leon și intitulată Poesias. „Tudor Arghezi, **remarcau în prefață cunoscuții scriitori spanioli,** este cel mai mare poet român în viață, creația sa atinge cele mai înalte culmi ale literaturii universale". **Întreprinderea celor doi scriitori a fost îndeplinită cu succes, așa cum ne încredințează poetul și prozatorul guatemalez Miguel Asturias** („Cititorii de limbă spaniolă au putut gusta, datorită lui Alberti și Mariei Teresa, farmecul unei poezii mari") **și poetul uruguyan Mario de Benedetti** („N-am știut că România are poeți atît de mari, pînă n-am citit traducerile lui Alberti din Eminescu și Arghezi"). **Ediția Alberti cuprinde 22 de poeme din „Cuvinte potrivite" (Palahras en su sitio) printre care „Testament", „Blestem", „Duhovnicească", „Psalmul de taină", 4 poeme din „Flori de mucigai" (Flores de maha), 5 din „Cîntare omului", în total 63 de poezii.**

Testamentom, **Europa Könivkyado, Budapest 1961, este una din cele mai ample culegeri din versurile lui Arghezi apărute peste hotare: cuprinde 162 de poeme. Semnalăm doar că aici au fost incluse jumătate din volumele „Cuvinte potrivite" și „Flori de mucigai". Traducerile au fost semnate de poeți maghiari din R.P.U.: Illyes Gyula, Aprily Lajos, Gáldy László, Dsida Jenő, Hegyi Endre, Jékely Zoltán, Nagy László, Simon Istvan și Takacs Tibor, precum și de poeți din R.P.R.: Franyo Zoltan și Szemler Ferenc. Prefața aparține lui Domokos Samuël.**

Tudor Arghezi-Gedichte, se **intitulează volumul de versuri apărut la Berglandverlag, Viena, în 1961, în tălmăcirea lui Alfred Margul Sperber și cu prefața lui Tudor Vianu. Culegerea s-a bucurat de o excelentă primire în Austria, R.F.G., Elveția, unde numeroase ziare au reprodus poezii aflate în volum.**

Tudor Arghezi, **colecția Poesis, Milano 1961, cuprinde 13 poeme traduse de Mario de Micheli. Sînt o parte din poeziile incluse în „Antologia liricii românești" realizată în colaborare cu Dragoș Vrinceanu. Printre poemele traduse se află „Testament", „Psalmul de taină", „Duhovnicească", „Convoiul", „Tinca", „500 de sicrie", „Umbra". Referindu-se la o parte din creația argheziană, De Micheli remarca** „lupta sa cu Dumnezeu și căutarea unui adevăr terestru, luptă și căutare care numai în acești ultimi ani au putut ajunge la o concluzie pozitivă, într-o serie de opere de o rară intensitate", **așa cum se găsesc în „1907" și „Cîntare omului".**

Tudor Arghezi — Vhodna Slova — **se intitulează antologia argheziană apărută la Statni Nakladatelstoi Krasne Literatury a Umění, Praga 1962. Volumul tradus de Vojtěch Jestráb, cuprinde 62 de poeme printre care „Testament", „Cîntec de adormit Mițura", „Psalmul de taină", „Duhovnicească", „Tinca", „Rada" etc.**

Tudor Arghezi, „Izbranie stihi", **Goslitizdat, Moscova 1961, cuprinde 5 500 din versurile lui Arghezi. A. Sadețki scria în prefață:** „Cel mai mare poet român contemporan, academicianul Tudor Arghezi, este un artist de seamă al cuvîntului care a deschis prin opera sa multilaterală, o nouă și valoroasă pagină în letopisețul poetic românesc. Tot ceea ce este mai bun în creația lui Arghezi, de la versurile pentru copii și pînă la pamfletele sale biciuitoare, ne captivează prin înțeleapta lor simplitate și claritate, prin bogăția conținutului și frumuseții formei, prin unitatea lor".

Tudor Arghezi, Poèmes choisis, **colecția Audiothéque, Bruxelles 1962, în tălmăcirea lui Charles Moisse, cuprinde 10 poeme printre care „Testament", „Duhovnicească", „Cîntec de adormit Mițura" (toate într-o traducere plastică), „Psalm", „Agate negre", „Rada" etc.**

dea într-un articol publicat în „Aftonbladet": „Cîndva, în 1956, Hjalmar Gullberg, a declarat că „dacă Lorca ar fi trăit, el ar fi fost de la sine înscris pentru premiul Nobel datorită prospețimii sale populare". Opera lui Tudor Arghezi se distinge printr-o prospețime asemănătoare și printr-o originalitate superioară. E timpul ca el să primească în sfîrșit acest premiu, chiar dacă tîrziu, totuși nu prea tîrziu, ca un omagiu binemeritat pentru o contribuție însemnată la sporirea patrimoniului literaturii mondiale".

Din proza lui Arghezi a apărut Ochi Matky Páné (Ochii Macii Domnului), **Praga 1935 și** Cimitirul „Buna vestire" **în foileton, în revista „Libertatea", Pankovo, 1959.**

Deoarece spațiul este redus, ne vom mulțumi, să semnalăm, pe țări, traducerile versurilor și prozei lui Arghezi, apărute în antologii sau publicații, indicînd traducătorul sau calitatea versiunii numai atunci cînd ni se pare interesant de remarcat.

Belgia. Le journal des poétes **15/1962, traducere de B. Fundoianu, Idem 4/1958. Idem 5/1964 prezentare și 5 poeme („Căsuța" tradusă de Jean Follaine),** Un demisiècle de poésie, **vol. IV, „Maison du Poéte", 1959, Dilbeek,** Le Thyrse, **ianuarie 1962.**

Bulgaria. Antologia poeților români, **Sofia 1960, traduceri de Elisabeta Bagriana,** Plamak, **noiembrie 1958,** Literaturen Front **21/6.1959.**

FIȘĂ BIBLIOGRAFICĂ

Tudor Arghezi, **colecția „Poétes d'aujourd'hui", ed. Seghers 1963, Paris. Precedate de un amplu și informat studiu al lui Luc André Marcel, 80 din poemele argheziene sînt tălmăcite de același Luc André Marcel, parte din ele fiind noi variante în franceză. Nu lipsesc „Testament", „Duhovnicească", „Mihniri", „Blesteme", „Psalmul de taină", „Fătălăul", „Ion Ion", „Rada", „Tinca", „Convoiul", „La popice", „Har", „Marea ei", „Războinare" etc. Alain Bosquet scria în „Le Monde" din 11 ianuarie 1964:** „Putem să-l comparăm cu Rilke fără orgoliul singurătății: la începutul carierei sale, poeziile lui Arghezi cunoșteau farmecul neliniștit și nevoia de a investiga în penumbre. Dar Tudor Arghezi nu vrea niciodată să se lase în prada chinurilor exoterismului; este mult prea aproape de pămînt și de surprizele tehnice pentru a ceda ispitei inexprimabilului". **Editorul Seghers remarca într-o scrisoare trimisă „Gazetei literare" că** „poezia lui Tudor Arghezi este în același timp efort pentru a depăși un trecut plin de conflicte și mers înainte către eliberarea limbii și a vieții". **Și încheia:** „Rafael Alberti — care l-a tradus în spaniolă — mi-a spus chiar ieri: «Arghezi? Poate cel mai mare poet de azi»". **Referindu-se la această tălmăcire ca și la cele în spaniolă, italiană și germană, scriitorul suedez Arne Häqqvist, după ce semnala faptul că pînă acum România „a fost** terra incognita **în ceea ce se poate numi geografia premiului Nobel", conchide: „Cel ce gîndește singur" — tradusă de Bagriana), Idem 22./8.1964,** Septembri, **august 1959.**

Brazilia. Antologia do conto romeno, **Ed. Civilizaçao Brasiliera S. A., Rio de Janeiro, 1964, ingrijită de Nelson Vainer, Tablete.**

Cehoslovacia. Světová literatura, **mai, 1958, cuprinde Închinare de T. Arghezi, 7 poeme traduse de O. Vyhlidal, 3 tablete, traduse de Jan Makarius.**

Austria. Princs întru aducerea aminte a poetului Mihail Eminescu la 75 ani de la moarta sa. **Viena, 1964, ediție bilingvă, cuprinde articolele „Eminescu student" și „Eminescu".** Die Presse, **18.II.1962, Viena „Foi veștede".**

R.A.U. Povestiri românești, **antologie de proză, Cairo, 1963. Tablete,** „Mila", Pisica", **etc.**

Elveția. Journal de Genève, **28.XI. 1964, 4 tablete.**

Franța. Cahiers du Sud, **Marsilia, 261 din 1943, publică o prezentare, 6 poeme printre care „Fătălăul", „Lache", „Lingoare". Traducătorul nu e menționat. După cum ne informează d-na Dellard, directoarea revistei, tălmăcirea se datorește lui Eugen Ionescu. Versiunea aceasta a „Fătălăului" este deosebit de reușită. Din prezentarea făcută — probabil tot de Eugen Ionescu sau poate de Ilarie Voronca, devenit în anii aceia colaborator permanent al revistei — spicuim:** „Tudor Arghezi este unul din cei mai mari poeți români contemporani. Opera sa, bogată și variată, cuprinde mai multe

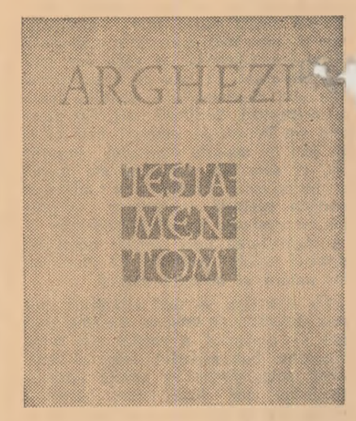

volume de versuri, din care cele mai importante sînt „Cuvinte potrivite" și „Flori de mucigai" care sînt scene ale vieții de pușcărie (vezi „Fătălăul" — și „Lache") căci Tudor Arghezi este un poet „blestemat" ca și Baudelaire, al cărui discipol este și din care a tradus numeroase poeme. Rînd pe rînd, liric, tandru și primitiv, mistic dar totodată un artist de o excepțională luciditate și foarte stăpîn pe mijloacele sale, Arghezi a avut darul să trezească dispute pătimașe. Dar frumusețea limbii sale, efectele de stil și ritm au reușit să exercite o influență considerabilă asupra literaturii române"... **Idem, 348/1958, prezentare de Claude Sernet și 25 poeme traduse de Luc André-Marcel, unele incluse în volumul publicat ulterior.** Nouvelles roumaines, **prezentare Jean Boutière, prefață T. Vianu, cuprinzînd 8 tablete.** Poèmes roumaines, **Ed. Hautefeuilles, Paris 1958, traducere de Hubert Juin, 18 poeme,** Europe, **iulie-august 1959, 6 poeme traduse de Claude Sernet.**

R. D. Germană. Der Tod in der Möve, **ed. Der Morgen, Berlin, cuprinde 3 tablete,** Berliner Zeitung am Abend, **nr. 83, aprilie 1959. „Ursul"",** Sommer sonnenwende **(povestiri românești), traduse de Edith Horovitz, fragmente din „Cartea cu jucării".** Sinn und Form, **5—6/1956, 5 poeme printre care „Har" și „Duhovnicească".**

R. F. Germană. Frankfurter Neue Presse, **26.I.1962, „Cîntec de adormit Mițura".**

Grecia. Antologia poeziei românești, **Ed. Kédros, Atena 1960, traduceri de Iannis Ritsos, 8 poezii printre care „Testament", „Blestem", „Duhovnicească".**

Italia. Poesia, **Quaderno, I.1954, pag. 127—135, 6 poeme,** La nuova critica, **I.1945, nr. 3—4, 2 poeme,** Tudor Arghezi „il poeta „dalle sette fronti", **Palermo, 1946,** Dimensioni, **mai-august 1962, cuprinde „Testament", tradus de Quasimodo,** Antologia poeziei românești, **Parenti, Milano 1959, traduceri de Dragoș Vrinceanu și Mario de Micheli,** Giornale dei poeti, **Roma 1960, 3 poeme,** Europa letteraria, **5—6 decembrie 1960, 5 poeme traduse de Dragoș Vrinceanu, Idem nr. 19, februarie 1963, „Fruct oprit" și „Mihniri" traduse de Quasimodo.**

India. India literature, **4/1961, articol: „Schiță de poem Tagore",** East and West, **Calcutta, 1960; inserează „Testament", versiune engleză.**

Iugoslavia. Antologia svjetske lirike, **ed. Kultura, Zagreb, 1965,** [illegible] **tologie a poeziei universale,** Republika, **6/1956 publică „Portret" [illegible] dus de Vasko Popa,** Palja, **2/[illegible] 2 poeme.**

Portugalia. Labor — **Lisabo[illegible] 1960, articol „Tudor Arghezi, c[illegible] mai mare poet român după Eminescu" de Fernando Peixoto de Fo[illegible]nascao și 6 poeme.**

Ungaria. Roman Költök Antologiajo, **intocmită de Kőpeczi Bella, editura Mora Ferenc, 1961, 12 poeme,** Elét és Irodalom, **octombrie 1963.**

Uniunea Sovietică. Lira română, **Erevan, 1964, traducere de Gurgen Borian, 8 poeme.** Antologia poeziei românești, **Goslitizdat, Moscova 1958. Cuprinde 22 poeme din cele mai reprezentative. Traducerile sînt semnate de buni cunoscători ai literaturii românești, N. Ștefanovici (al cărui „Testament" a fost deosebit de apreciat), N. Pavlovici, I. Gureva și G. Sevinski.** Inostrannaia literatura, **ianuarie 1958, 4 poeme, Idem, 8/1959, 9 traduceri noi.** Dnepr, **Rostov, 8/1959, 4 poeme din „Cîntare omului",** Palinea, **Minsk 8/1959,** Tișkari, **Tbilisi, iunie 1960, 12 poeme.**

Din poemele argheziene cele mai reprezentative, cîteva au cunoscut numeroase tălmăciri, iar unele mai multe variante în aceeași limbă. „Testamentul" a apărut pînă acum în 19 versiuni în 12 limbi (franceză — patru variante — spaniolă, maghiară, germană, italiană — patru variante — cehă — două variante — rusă, armeană, greacă, portugheză, engleză, bulgară). Sînt printre acestea traduceri remarcabile semnate de Salvatore Quasimodo, Rafael Alberti, Luc André-Marcel, Illyés Gyula, Iannis Ritsos, Gurgen Borian, Charles Maisse.

„Duhovnicească" a avut 11 versiuni în 9 limbi (franceză, — trei variante — spaniolă, germană, maghiară, cehă, rusă, armeană, greacă). „Cîntec de adormit Mițura" 12 versiuni în 10 limbi (franceză — trei variante — italiană, maghiară, spaniolă, germană, cehă, rusă, armeană, greacă, portugheză). „Mihniri" 11 versiuni în 9 limbi (franceză, — 3 variante — spaniolă, maghiară, germană, italiană, cehă, rusă, armeană, greacă). Printre semnatarii traducerilor remarcăm pe Quasimodo, Rafael Alberti, Luc André-Marcel, Gurgen Borian, V. Jestrab.

În încheiere aș vrea să adaug faptul că lui Tudor Arghezi i-au fost închinate versuri scrise de poeți străini. Amintim, dintre altele, poemele „Lui Tudor Arghezi" de Iannis Ritsos, „Acasă la bătrînul poet" de Karrel Jonckheere și „Arghezi" de Liviu Deleanu (U.R.S.S.).

Al. GÎRNEAȚĂ

CARICATURIȘTII LUMII

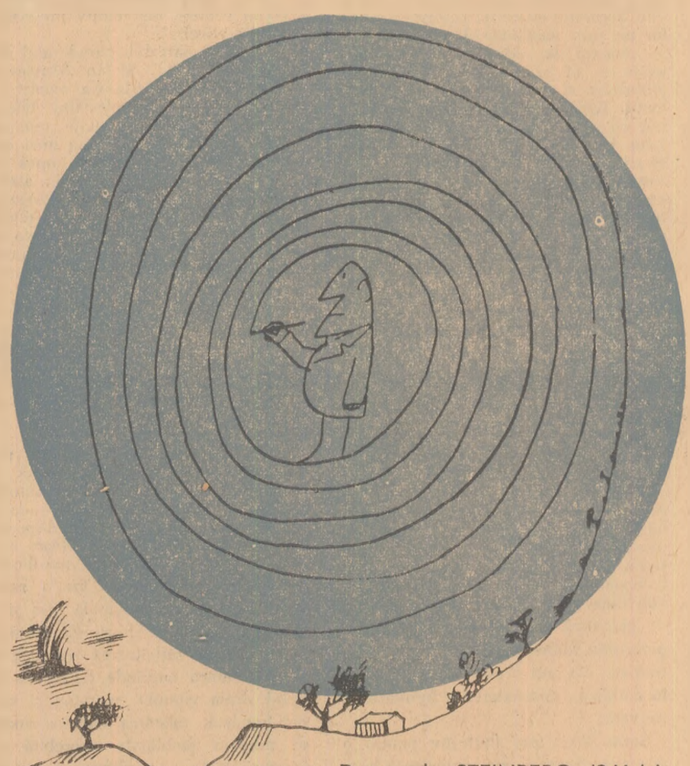

Desen de STEINBERG (S.U.A.)

COMITETUL DE REDACȚIE

Teodor Balș; Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct); **S. Damian; Ștefan Gheorghiu** (redactor șef adjunct); **Eugen Simion; Tiberiu Utan** (redactor șef); **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

Prezentarea grafică:
Radu Georgescu

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94.44; 11.39.36; 12.74.26. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei
Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23-25